

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

KRONIEK VAN GRONDWETTELIJK EN ADMINISTRATIEF RECHT (1983-1985)

1. Deze kroniek sluit aan bij de «kroniek van grondwettelijk en administratief recht (1980-1982)» (*R.W.*, 1983-84, 975-1002). Zoals toen hebben wij ook nu niet de ambitie op een volledige en systematische wijze de ontwikkelingen gedurende de onderzochte periode te analyseren. Dat zou niet alleen te veel ruimte in beslag nemen, het zou ook saai zijn. Onvermijdelijk uitgaande van onze eigen belangstelsferen, signaleren wij slechts de naar ons gevoel meest opvallende ontwikkelingen op het gebied van het grondwettelijk en administratief recht. Grondige uitwerking van deze thema's moeten wij meestal achterwege laten; wij volstaan dus dikwijls met een verwijzing naar andere literatuur. Juist wegens de bewust gekozen fragmentaire behandeling hebben wij deze kroniek ook niet ingedeeld in afgeijnde gehelen; wij hebben verkozen de materie te groeperen onder trefwoorden waartussen de band vrij los is. Na een aantal institutionele thema's worden enkele grondrechten behandeld; een derde groep thema's ligt in de sfeer van het administratief recht.

Grondwet

2. Hoewel het geen drukkestituante-periode is geweest werden er in 1983-1985 toch nog zes artikelen van de Grondwet gewijzigd. Er was allereerst de opheffing van twee achterhaalde bepalingen: art. 122 m.b.t. de burgerwacht en art. 133 dat een tijdelijke regeling inhield m.b.t. de verkrijging van de Belgische nationaliteit door vreemdelingen die vóór 1 januari 1814 in het Rijk waren gevestigd. Verder werd de reikwijdte van art. 84 Gw. ingeperkt: voortaan mag tijdens een regentschap in de Grondwet wél verandering worden aangebracht, behalve wat de grondwettelijke machten van de Koning en de art. 60-64 en 80-85 Gw. betreft. Art. 39 Gw. werd aangepast aan de heersende parlementaire praktijk: «De stemmingen (in de Kamers) geschieden bij zitten en opstaan of bij naamafroeping; over de wetten in hun geheel wordt altijd bij naamafroeping gestemd. Verkiezingen en voordrachten van kandidaten geschieden bij geheime stemming». Deze vier wijzigingen kwamen tot stand bij wet van 31 juli 1984 (*B.S.*, 10 augustus 1984).

Over de wijziging van art. 59ter Gw. zullen wij het verder hebben onder nr. 8.

3. De opheffing van art. 56bis Gw. betreffende de verkiezingsvoorwaarden van senatoren is een verhaal apart. Toen Ecolo-senator mevrouw Jortay in 1984 overleed stond de Senaat voor het probleem dat haar enige opvolger, de heer Hamelle, aan geen van de 21 in art. 56bis opgesomde verkiezingsvoorwaarden voldeed. Bijgevolg waren op 14 december 1981 zijn geloofsbrieven niet gevalideerd. Toen de Senaat op 27 maart 1985 in de opvolging moest voorzien werd hij opnieuw met dit probleem geconfronteerd, te meer daar het allesbehalve duidelijk was of Hamelle sedertdien wél aan een van de voorwaarden voldeed. In theorie was de oplossing zeer eenvoudig: er moesten tussentijdse verkiezingen worden georganiseerd in het arrondissement Charleroi-Thuin. De meeste partijen wilden dit echter vermijden (de senatoren wisten niet dat hiervoor een kwalijk precedent bestond: een merkwaardige wet van 9 september 1893 bepaalde dat in afwijking van de kieswetten en tot aan de volgende integrale vernieuwing van de Kamers niet zou worden voorzien in de opvolging van vacant geworden zetels). Op 16 oktober 1984 besliste de Commissie voor de Geloofsbrieven van de Senaat dan ook het onderzoek naar de geloofsbrieven van Hamelle te heropenen. Op 25 oktober 1984 werd door de heer Gijs c.s. een voorstel tot opheffing van art. 56bis ingediend (*Parl. St.*, Senaat, 1981-82, nr. 100/15/1). Nadat de Senaat had ingestemd met dit voorstel, maar vooraleer de Kamer zulks had gedaan, stelde de Commissie voor de Geloofsbrieven op 28 maart 1985 aan de voltallige Senaat voor de geloofsbrieven van de heer Hamelle te valideren. Dit gebeurde met de tegenstemmen van vooral de C.V.P., en dezelfde dag nog legde Hamelle de eed af. Bij wet van 3 juni 1985 (*B.S.*, 5 juli 1985) werd art. 56bis Gw. ten slotte opgeheven.

4. Ter gelegenheid van haar eerste eeuwfeest publiceerde de Vlaamse Juristenvereniging een bundel *Opgaven ter verbetering van de werking onzer instellingen in een democratische rechtsstaat*, Gent, Story, 1985, 22 p. Implementering van een aantal van de daarin geformuleerde voorstellen zou wijzigingen van de Grondwet noodzakelijk maken.

Staatshervorming

5. In de vorige kroniek brachten wij kort verslag uit over de vierde grondwetsherziening en de wetten van 8 en 9

augustus 1980 tot hervorming van de instellingen. Gedurende de nu onderzochte periode kwam het er vooral op aan inhoud te geven aan deze hervorming. Hierna bestuderen wij kort de maatregelen genomen ter uitvoering van de wetten van augustus 1980.

— Met toepassing van art. 12 Bijzondere Wet werden een aantal goederen «onmisbaar voor de uitoefening van de bevoegdheden van de gewesten en de gemeenschappen» zonder schadeloosstelling aan hen overgedragen bij in ministerraad overlegd K.B. Dit proces van overdracht, volop aan de gang, is nog niet ver gevorderd.

— Een ander probleem van overdracht of rechtsopvolging betreft de «lasten van het verleden». Deze materie wordt geregeld door de wet van 5 maart 1984 betreffende de saldi en lasten van het verleden van de gemeenschappen en de gewesten en de nationale economische sectoren (B.S., 16 maart 1984), in werking getreden op 31 maart 1984. De rechtsopvolging is beperkt in de tijd en geldt — behoudens enkele uitzonderingen (art. 2 van de wet) — voor beslissingen of verbintenissen die vanaf een bepaalde datum (1 januari 1972, 1975 of 1980 naargelang de materie) werden genomen of aangegaan onder de verantwoordelijkheid van de minister van Cultuur of ingevolge beraadslagingen van ministeriële comités voor gewestelijke of gemeenschappelijke aangelegenheden. Voor de financiering van deze lasten moesten uiteraard middelen worden overgeheveld — zij het dat deze toekenning slechts met mondjesmaat gebeurt. Het meest concrete middel bleek uiteindelijk nog te zijn voor het Vlaamse en het Waalse gewest een deel van de opbrengst van het successierecht volgens het lokalisatiecriterium (plaats waar de nalatenschap is opge gevallen) ter beschikking te stellen door wijziging van de artt. 10, § 1, 11, § 2, en 13, 2°, van de wet van 9 augustus 1980.

— In dezelfde lijn liggen de afspraken, eveneens vastgelegd in de wet van 5 maart 1984, m.b.t. de financiering van de vijf nationale economische sectoren. In geval van overschrijding van de uiterlijk op 31 juli 1983 vastgestelde enveloppes van steun aan ondernemingen in deze sectoren moeten het Vlaamse en het Waalse gewest de opbrengst van het successierecht aanwenden voor de terugbetaling van leningen aangegaan voor de financiering van additionele steun.

6. Het is opvallend, maar begrijpelijk, dat de nadruk bij de uitvoering van de wetten van augustus 1980 ligt op economische aangelegenheden en dat de persoonsgebonden materies minder in de actualiteit stonden. Daaraan is de crisis van een aantal economische sectoren uiteraard niet vreemd. Anderzijds werd er toch, met name in de Vlaamse Raad, belangrijke onderzoeksarbeid verricht i.v.m. de persoonsgebonden materies. Nadat er immers in het Overlegcomité Regering-Executieven geen akkoord kon worden bereikt over de bevoegdheidsverdeling m.b.t. de jeugdbescherming, besloot de Vlaamse Executieve op 9 januari 1985 een commissie in te stellen met als opdracht de bevoegdheden van de gemeenschappen inzake persoonsgebonden aangelegenheden te onderzoeken. Dit leidde tot de neerlegging bij de Vlaamse Raad, op 23 april 1985, van het zgn. «Verslag Rimanque» («Nota over de bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap inzake persoonsgebonden aangelegenheden», *Parl. St.*, VI. R., 1984-85, nr. 312/1).

7. Er werd inzake de staatshervorming ook vooruitgang geboekt op een aantal andere terreinen. De wet van 28 juni 1983 (B.S., 8 juli 1983, err. B.S., 28 juli 1983) houdende de

inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof voert art. 107ter Gw. uit. Pas met de wet van 10 mei 1985 (B.S., 12 juni 1985) betreffende de gevolgen van de door het Arbitragehof gewezen vernietigingsarresten is het instrumentarium compleet, hoewel het Hof reeds begin 1985 begon te functioneren. De bevoegdheden van het Arbitragehof zijn van tweeërlei aard. Enerzijds is er de *vernietigingsbevoegdheid*: bij wege van arrest doet het Hof uitspraak over de beroepen ingesteld door de ministerraad of door de executieve van een gemeenschap of gewest, strekkende tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van een wet of een decreet wegens schending van de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de staat, de gemeenschappen en de gewesten. Anderzijds de *prejudiciële bevoegdheid*: het Hof doet, op verzoek van andere rechtscolleges, bij wege van prejudicieel arrest uitspraak over de vraag of een wet of een decreet de bovenvermelde regels al dan niet schendt. Het rechtscollege waarvoor deze vraag wordt opgeworpen, is verplicht het Arbitragehof om een uitspraak te verzoeken, behalve wanneer het Arbitragehof reeds uitspraak heeft gedaan over dezelfde vraag of hetzelfde onderwerp, wanneer de vordering niet ontvankelijk is wegens procedurerechten die niets te maken hebben met het onderwerp van de vraag, of nog indien het rechtscollege meent dat het antwoord op de prejudiciële vraag niet nodig is om uitspraak te doen.

Vernietigende arresten van het Hof werken *ex tunc*: de regel wordt dus geacht nooit bestaan te hebben. De wet van 10 mei 1985 regelt de gehele of gedeeltelijke intrekking van vonnissen en arresten van de rechtscolleges en van de Raad van State en van de handelingen en verordeningen van bestuursorganen, voor zover die gegrond zijn op een bepaling van een vernietigde wet of decreet.

Inmiddels werkt het Arbitragehof; het werd geadiëerd zowel voor vernietigingsberoepen als voor prejudiciële vragen en de eerste arresten zijn gevallen op 5 april 1985 voor de eerste overzichten van rechtspraak raadplege men: (QUERTAINMONT, Ph. en UYTENDAELE, M., «Une année de fonctionnement de la cour d'arbitrage», *Adm. Publ. (T.)*, 1986, 46-79 en RIMANQUE, K., «Een jaar rechtspraak van het arbitragehof (april 1985-maart 1986)», *R. W.*, 1985-86, 2875-2896). Het is uiteraard onmogelijk verder in detail te treden in het bestek van deze kroniek; voor verdere informatie mogen wij o.m. verwijzen naar Moureaux, S., en Lagasse, J.P., *La Cour d'Arbitrage. Juridiction constitutionnelle*, Brussel, Larcier, 1984; Velaers, J., *Het Arbitragehof*, Antwerpen, Maarten Kluwer, 1985; Gillet, E., *Recours et questions préjudicielles à la Cour d'arbitrage*, Brussel, Editions Nemesis, 1985; Dumon, F., «Het Arbitragehof», *R. W.*, 1982-83, 2305-2320; Dumon, F.; «La Cour d'arbitrage. Ses compétences — Étendue et limites. Effets de ses arrêts», *J. T.*, 1985, 229-235; Vekeman, R., «Het Arbitragehof: bevoegdheidsconflicten of normenconflicten? Juridische conflicten of politieke conflicten?», *R. W.*, 1983-84, 689-696; Leysen, R., «Het Arbitragehof en de controle op de bevoegdheidsverdeling op wetgevend vlak in het Belgisch staatsbestel», *R. W.*, 1983-84, 2-19; Krings, E., «Beschouwingen over de gevolgen van de door het Arbitragehof gewezen arresten», *R. W.*, 1985-86, 482-523 (Franse versie in *J. T.*, 1985, 577-591).

8. In het hoofdstuk over de staatshervorming moet ten

slotte nog gemeld worden dat nu ook de Duitstalige gemeenschap, die bij de grondwetsherziening van 1980 niet aan haar trekken gekomen was, een autonomie krijgt die te vergelijken is met die van de andere gemeenschappen. Op 1 juni 1983 (*B.S.*, 10 juni 1983, *err. B.S.*, 30 juli 1983) werd art. 59ter Gw. herzien; het werd uitgevoerd door de wet van 31 december 1983 tot hervorming van de instellingen voor de Duitstalige gemeenschap (*B.S.*, 18 januari 1984; Duitse tekst *B.S.*, 12 april 1984). Hierdoor kreeg de gemeenschap haar eigen organen (een Raad van 25 rechtstreeks verkozen leden — aangevuld met kamerleden, senatoren en provincieraadsleden met raadgevende stem — en een uit drie leden bestaande executieve verkozen volgens het meerderheidsstelsel) en een decreterende bevoegdheid die, behalve m.b.t. het gebruik van talen, dezelfde is als die van de andere gemeenschappen.

9. De staatshervorming van 1980 is nog niet afgewerkt; door velen wordt ze ook als onbevredigend ervaren (zie bv. Rimanque, K., «De nieuwe kleren van de keizer — Over schijn en werkelijkheid in de staatshervorming», *R.W.*, 1984-85, 641-658). Het laat zich dus aanzien dat er nog verder aan het Belgische huis zal worden vertimmerd. Met het oog op de evaluatie van de afgelegde weg en de formulering van voorstellen besloot de regering een studiecentrum voor de hervorming van de staat op te richten. Men herinnert zich dat deze beslissing tot stand kwam in het kader van conflicten gerezen n.a.v. de financiering van de nationale sectoren en van de talenkennis van de Voerense burgemeester J. Happart. Bij K.B. van 14 maart 1983 (*B.S.*, 15 maart 1983), nadien herhaaldelijk gewijzigd, werd het studiecentrum opgericht. Het telt twintig politieke mandatarissen, twaalf experts en één waarnemer met raadgevende stem; ten gevolge van de weigering van de oppositiepartijen hun medewerking te verlenen werden slechts elf politici, acht experts en de waarnemer benoemd.

Voor een handig overzicht van het recent verloop van de uitvoering van de staatshervorming mogen wij ten slotte nog verwijzen naar Alen, A., «Beknopt overzicht van de staatshervorming tijdens de regering Martens V (stand 15 april 1984)», *T.B.P.*, 1984, 103-119.

Bijzondere-machtenwet

10. In onze vorige kroniek hebben wij wat uitvoeriger aandacht besteed aan de wetten houdende toekenning van bijzondere of buitengewone machten aan de Koning. Nu komen wij er slechts even op terug. Gedurende de onderzochte periode kwam de wet van 6 juli 1983 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning (*B.S.*, 8 juli 1983) tot stand. Daarvoor, op 7 maart 1983, had de regering bij het Parlement haar verslag ingediend over de maatregelen genomen ter uitvoering van de bijzondere-machtenwet van 2 februari 1982 (*Parl. St.*, *Senaat*, 1982-83, nr. 51/23). Op grond van de habilitatiewet van 6 juli 1983 werden 101 genummerde K.B.'s genomen (men vindt de lijst in *Annales de Droit de Liège*, 1984, nr. 3, 247-268). Voor 1986 heeft de regering Martens VI opnieuw een volmachtenreeks aangekondigd: het ontwerp van wet tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning werd op 13 januari 1986 ingediend (*Parl. St.*, *Kamer*, 1985-86, nr. 128/1). Voor een zeer verdienstelijke poging de bijzondere machtenwetgeving juridisch te funderen, zie men

Alen, A., «De grondslag van de bijzondere-machtenwetgeving», *R.W.*, 1983-84, 417-428.

De Raad van State heeft duidelijk blijk gegeven van de wil zijn wettigheidscontrole op deze besluiten uit te oefenen. In het arrest nr. 25.094 Duchesne van 4 maart 1985 vernietigde hij art. 4 van het K.B. nr. 63 van 20 juli 1982; deze bepaling, aldus de Raad van State, had slechts kunnen worden genomen bij wet of bij gewoon K.B. (maar dan slechts na advies van het syndicaal overlegcomité); art. 1, 5° en 7°, van de habilitatiewet van 2 juli 1982, daarentegen, verschaftte geen rechtsgrond voor normering bij genummerd K.B. Anderzijds weigerde de Raad van State in vier andere arresten Duchesne (nrs. 25.905-25.098) van dezelfde datum de K.B.'s nrs. 64, 65, 79 en 80 te vernietigen. In zijn vernietigingsarrest De Jonghe e.a. nr. 25.763 van 23 oktober 1985 (*J.T.*, 1986, 140, noot F. Dehousse) overwoog de Raad van State «dat enerzijds de wet van 2 februari 1982 aan de Koning de macht niet heeft verleend om aan de loopbaan van de universiteitsprofessoren een einde te maken zodra ze de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt noch om hun emeritaatspensioen af te schaffen, anderzijds dat de Koning door het nemen van deze maatregelen, zich een macht heeft toegeëigend die krachtens artikel 17 van de Grondwet aan de wetgever is voorbehouden». Indien de wetgever derhalve aan hem voorbehouden materies wil opdragen aan de Koning, moet de habilitatiewet dat uitdrukkelijk zeggen; dit betekent meteen dat de habilitatie duidelijk en precies zal moeten zijn.

Het geval Van Overstraeten en de samenstelling van raden

11. Door het spel van de lijstenbinding (apparentering) in Brabant werd de Volksunie-kandidaat Van Overstraeten tot senator verkozen in het Waalse arrondissement Nijvel. Formeel juridisch kan er geen twijfel over bestaan dat hij deel uitmaakt van de Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad. Art. 29, § 2 en 3, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 is duidelijk: «De Franse Gemeenschapsraad bestaat uit de leden van de Franse taalgroep van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en uit de leden van de Franse taalgroep van de Senaat die rechtstreeks verkozen zijn door het kiezerskorps; de Waalse Gewestraad bestaat uit de leden van de Franse taalgroep van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat die rechtstreeks verkozen zijn in de provincies Henegouwen, Luik, Luxemburg en Namen, alsook in het arrondissement Nijvel.» Senator Van Overstraeten behoort tot de Franse taalgroep van de Senaat krachtens art. 1, § 2, 1°, van de wet van 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de Wetgevende Kamers in taalgroepen enz.: «De rechtstreeks verkozen senatoren en de provinciale senatoren die gekozen zijn door de kiescolleges die tot het Frans taalgebied behoren (...) maken deel uit van de Franse taalgroep van de Senaat.» Het arrondissement Nijvel behoort tot het Franse taalgebied; een woonplaatsverplichting komt in de wet niet voor en de taal van de eedaflegging is voor deze situatie niet relevant. Een ieder voelt natuurlijk wel het absurde van de situatie aan, maar die vaststelling kan slechts *de lege ferenda* zijn; *de lege lata* is de zaak volstrekt duidelijk.

12. Het probleem rees pas in zijn volle omvang toen bleek dat er in de Waalse gewestraad een patsituatie ontstond: er waren 104 leden, een meerderheid van 53 derhal-

ve. De P.S.C. en de P.R.L. wilden samen een executieve vormen, maar hadden slechts 52 zetels; Van Overstraeten zat dus op de wip. De 52 leden van de geplande meerderheid vonden er dan ook niets beters op dan, tijdens de zitting van de Waalse gewestraad van 27 november 1985, Van Overstraeten gewoon uit de Raad te weren. Aldus werd het voor het vormen van een meerderheid vereiste aantal zetels teruggebracht tot 52 (op een totaal van 103 leden).

Bij deze uiterst bedenkelijke gang van zaken passen enkele juridische bedenkingen. Hierboven hebben wij al aangeduid waarom deze beslissing zonder meer strijdig is met de wet. Van Overstraeten maakte deel uit van de Raad, hetgeen trouwens ook het advies was van de Commissie voor de Geloofsbrieven. Dit is derhalve een zeer ernstig precedent, waarbij men zich mag afvragen welke de gevolgen zouden zijn mocht dit soort manipulaties zich voordoen in de nationale Wetgevende Kamers.

Tijdens het kamerdebat n.a.v. een interpellatie over deze zaak door de heren Tobback en Gabriëls kwam de vraag naar de politieke verantwoordelijkheid voor deze zaak ter sprake (zie *Parl. Hand.*, Kamer, 1985-86, 19 december 1985, 327-337). Een nationale minister (*in casu* de eerste minister) dekt immers de handeling van de Koning wanneer deze de eed van de voorzitter van de executieve afneemt. Het standpunt van premier Martens in het kamerdebat dat «de nationale overheid geen voogdij mag uitoefenen op een gewestelijke macht», hoewel op zich juist, is hier niet ter zake dienend. Wanneer een minister immers de politieke verantwoordelijkheid voor een daad van de Koning op zich neemt, moet hij die daad ook kunnen toetsen, anders wordt de tegentekening een zinledige act. Dat de Premier zich daarbij niet mag inlaten met de politieke opportuniteit van deze of gene coalitie lijdt geen twijfel, maar de wettigheid van de daad moet hij wél nagaan — anders wordt *de facto* de Koning persoonlijk in het gedrang gebracht. Ook deze inconsistentie is het gevolg van het hybride karakter van het Belgische prefederalisme.

13. Het is merkwaardig dat in dit debat het advies van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens inzake *Mathieu-Mohin e.a. t/ België* (Verzoekschrift nr. 9267/81) niet ter sprake is gekomen. Hoewel de casuspositie niet dezelfde was als in de zaak-Van Overstraeten, is het commissieverslag van 15 maart 1985 hier van belang. De klagers, Franstalige kamerleden en senatoren, hadden er zich over beklagd dat zij, hoewel gedomicilieerd in het Vlaamse arrondissement Halle-Vilvoorde, niet in de Vlaamse Raad zitting mochten nemen wegens hun lidmaatschap van de Franse taalgroep in Kamer of Senaat. Zij meenden dat hun rechten als kiezer en als verkozenen daardoor geschonden waren. De Commissie gaf hun gelijk: zij oordeelde dat art. 29, § 1, van de wet van 8 augustus 1980, gelezen in verband met art. 1, 2°, van de wet van 3 juli 1971 meebrengt dat een belangrijke minderheid in het arrondissement Halle-Vilvoorde niet vertegenwoordigd is in de Vlaamse Raad. Willen de Franstaligen wél vertegenwoordigd worden, aldus de Commissie, dan zouden zij verplicht zijn hun stem uit te brengen op een Nederlandstalige kandidaat — hetgeen een druk op de kiezer uitmaakt die strijdig is met art. 3 toegevoegd protocol E.V.R.M. Met tien stemmen tegen één besloot de Commissie tot een schending van het Verdrag en de zaak werd overgezonden

aan het Hof. Het is helemaal niet zeker dat de zaak Mathieu-Mohin een goed precedent is voor de zaak-Van Overstraeten. De situatie in het arrondissement Nijvel is immers verschillend van die in Halle-Vilvoorde: in Nijvel wordt de aanhorigheid bij een taalgroep in de Wetgevende Kamers niet bepaald door de taal waarin de eed is afgelegd; integendeel, ze is automatisch. In Nijvel bestaat ook niet de asymmetrie tussen administratief en electoraal arrondissement dat in Brussel-Halle-Vilvoorde wél bestaat. Anderzijds zou bij analogie kunnen worden gezegd dat de uitsluiting van Van Overstraeten meebrengt dat de Nederlandstalige kiezers in het arrondissement Nijvel niet vertegenwoordigd zijn in de Waalse Raad. Wat er ook van zij, of de uitsluiting van Van Overstraeten nu al dan niet strijdig is met het E.V.R.M., onwettig is ze alleszins — dat hebben wij boven aangetoond. Zie hierover nog: Dehousse, F., «Le feuilletton constitutionnel de l'hiver: la désignation de l'exécutif régional wallon», *J.T.*, 1986, 153-156.

Wetgeving

14. Zeer kort moet hier worden gewezen op de voortschrijdende slordigheid die het wetgevingsproces kenmerkt. Niet alleen laat de technische kwaliteit dikwijls te wensen over (cf. de recente wet van 18 juli 1985, *B.S.*, 13 augustus 1985 betreffende de bekendmaking van de opiniepeilingen, waarbij het verbod van publicatie wél een begindatum, maar geen einddatum meekreeg), maar de haast van de regering heeft ook soms een rechtstreekse inbreuk op de werking en de bevoegdheid van de grondwettelijke machten tot gevolg. Twee recente gevallen zijn daarvan een sprekende uiting. De wet van 28 juni 1984 betreffende sommige aspecten van de toestand van de vreemdelingen en houdende invoering van het Wetboek van de Belgische nationaliteit (*B.S.*, 12 juli 1984) werd in het *Staatsblad* gepubliceerd in de versie van de Senaat die anders was dan die van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De door de Koning bekrachtigde en bekendgemaakte tekst was derhalve slechts door één van beide Kamers goedgekeurd (zie hierover verder: Reyntjens, F., «Over een 'technische vergissing'», *R.W.*, 1984-85, 1112-1115). De nieuwe tekst van art. 43, 1e lid, 4°, Ger. W., zoals die door de Kamers was goedgekeurd, luidde *in fine*: «...of in de gevallen bedoeld in art. 40, de afgifte van het exploit», terwijl de in het *Staatsblad* gepubliceerde versie er iets aan toevoegt: «... of in de gevallen bedoeld in art. 40, de afgifte van het exploit *op de post*». Zo mogelijk nog erger dan in het eerste geval werd hier dus blijkbaar de toevoeging nog even gedaan op een ministerieel kabinet, waarna de tekst ter ondertekening aan het Staatshoofd werd voorgelegd. Het behoeft geen betoog dat deze praktijken ontoelaatbaar zijn: een tekst kan geen wet zijn indien hij niet in dezelfde versie door de drie takken van de wetgevende macht is goedgekeurd. Wij hopen dat de rechterlijke macht zijn verantwoordelijkheid zal opnemen door te weigeren de bepalingen toe te passen die kennelijk niet tot stand gekomen zijn op de door de Grondwet voorgeschreven manier en dus niet als dwingende norm kunnen gelden.

Over wetgeving in de materiële zin mag verder nog worden verwezen naar De Jonghe, J., *De staatsrechtelijke verplichting tot bekendmaking van normen*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 190 p.

Verkiezingen

15. Omdat het fenomeen van de regering die een volle legislatuur uitzit, in België vrij zeldzaam was geworden, maakte niemand zich erg druk over de conformiteit van art. 240 Kiesw. met de artt. 51 en 55 Gw. Art. 240 Kiesw. bepaalde dat de eerste vernieuwing van de Kamers na een buitengewone algehele vernieuwing plaatsvindt in de maand mei van het vierde jaar dat volgt op het jaar tijdens hetwelk de buitengewone vernieuwing heeft plaatsgehad. Nu de kans reëel werd dat de regering Martens V haar tijd zou uitzitten, bleek deze bepaling problematisch en gaf ze aanleiding tot uiteenlopende interpretaties. Na de buitengewone verkiezingen van 8 november 1981 was de Kamer van Volksvertegenwoordigers vernieuwd op 24 november, de Senaat op 7 december 1981 (de verkiezingen hebben immers op zichzelf niet als gevolg dat de Kamers worden vernieuwd; de parlementsleden moeten in hun functie geïnstalleerd zijn opdat de Kamers vernieuwd zouden zijn: advies afd. administratie R.v.St. van 11 april 1984, *Parl. St.*, Senaat, 1983-84, nr. 645/2, 14). Volgens art. 240 moesten de verkiezingen dan plaatsvinden in mei 1985, d.i. drie jaar en vijf maanden later. Mocht de installatie slechts begin januari 1982 hebben plaatsgevonden (wat voor de Senaat niet ondenkbaar is, aangezien de installatie van de provinciale en gecoöpteerde senatoren de procedure kan vertragen), dan moesten de verkiezingen slechts in mei 1986 plaatsvinden, dus na vier jaar en vier maanden. Al naargelang het tijdstip van de vernieuwing was de duur van het parlementair mandaat derhalve korter of langer dan de grondwettelijk voorgeschreven vier jaar; bovendien was het niet ondenkbaar dat één Kamer op een ander tijdstip zou worden vernieuwd dan de andere. Zowel in de Kamer (voorstel Coppieters c.s., *Parl. St.*, Kamer, 1983-84, nr. 861) als in de Senaat (voorstel Wathélet c.s., *Parl. St.*, Senaat, 1983-84, nr. 645) werden voorstellen van wet ingediend om dit euvel te verhelpen. De wet van 11 december 1984 (*B.S.*, 8 januari 1985), gegroeid uit het voorstel Wathélet, wijzigt art. 105 Kiesw. en heft art. 240 Kiesw. op. Art. 105, § 1, bepaalt nu dat de gewone verkiezing plaatsheeft de eerste zondag die volgt op het verstrijken van een termijn van vier jaar die ingaat op de dag waarop de gecoöpteerde senatoren zijn aangewezen bij de vorige gewone vernieuwing. Art. 105, § 2, regelt de gewone vernieuwing na een buitengewone verkiezing: deze heeft plaats hetzij voor de beide Kamers of voor de Senaat, hetzij voor de Kamer. In het eerste geval heeft de verkiezing plaats op de eerste zondag die volgt op het verstrijken van een termijn van vier jaar die ingaat op de datum waarop de gecoöpteerde senatoren zijn aangewezen. In het tweede geval vindt ze plaats op de eerste zondag die volgt op het verstrijken van een termijn van vier jaar die ingaat op de datum waarop de buitengewone vernieuwing heeft plaatsgehad.

Aangezien art. 105 Kiesw. nu de beide mogelijkheden (gewone verkiezing na gewone verkiezing — gewone verkiezing na buitengewone verkiezing) regelt, wordt art. 240 Kiesw. opgeheven. Ten slotte worden de artt. 14 tot 17, 95 en 107 Kiesw. en art. 29 van de wet van 19 oktober 1921 (provincieraadsverkiezingen) aangepast aan het gewijzigde art. 105 Kiesw.

Plaatsing van kruisraketten

16. Op 12 december 1979 werd door de NAVO-Raad het welbekende «dubbelbesluit» genomen: enerzijds zouden in enkele Westeuropese landen Pershing II en kruisvluchtraketten worden opgesteld, anderzijds zou met de U.S.S.R. onderhandeld worden over de terugtrekking van Sovjetrusische middellange-afstandwapens. Ingevolge dit besluit besliste de Belgische regering op 14 maart 1985 met de installatie op Belgisch grondgebied te beginnen; zij kreeg hierover het vertrouwen van beide Kamers. De dag nadien kwamen de eerste zestien tuigen toe op de luchtmachtbasis van het Waalse Florennes. Vlaanderen vroeg nu eens geen compensatie...

Het juridische debat rond de plaatsing wordt gevoerd op twee niveaus. Voor een volkenrechtelijk standpunt verwijzen wij naar Van den Wijngaert, C., «Het juridische debat rond de kernraketten — een terreinverkenning», *R.W.*, 1983-84, 1056-1070. Grondwettelijk rezen in hoofdzaak twee vragen: (i) wie was bevoegd om de plaatsingsbeslissing te nemen — het parlement of de regering? en: indien de regering bevoegd was, moest het plaatsingsbesluit dan door de wetgevende macht worden goedgekeurd?; (ii) was plaatsing *überhaupt* grondwettig, althans in de hypothese van een «enkele sleutel»-systeem? Wij signaleren deze vragen hier enkel: het is immers onmogelijk genuanceerd op deze moeilijke problemen in te gaan in de beperkte ruimte die ons hier is gegund. Een uitvoerige bespreking, echter duidelijk geschreven vanuit een antiplaatsingsstandpunt, vindt men in Beirlaen, A., e.a., *Kernwapens en Recht*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 134 p. (*Tegenspraakcahiers*, nr. 1).

Regeringscrisis

17. In tegenstelling tot de vorige kroniek, waarin gerapporteerd moest worden over zes regeringen en vijf crisissen, heeft de regering voor het eerst sinds twintig jaar haar tijd (bijna) volledig uitgezet. Deze stabiliteit is in grote mate te danken aan het feit dat de Rooms-blauwe coalitie zich praktisch exclusief bezig hield met haar belangrijkste programmapunt: het financieel-economisch herstel, en dat ze consistent aan de verleiding weerstond zijsporen in te slaan. Heel wat andere problemen gingen de koelkast in ten bate van drie doelstellingen: het herstel van de competitiviteit van de Belgische economie, de strijd tegen de werkloosheid en de sanering van de overheidsfinanciën. Dit is niet de plaats om de prestaties van de regering Martens V op deze punten te beoordelen, wél mag worden onderstreept dat dit programma een degelijk bindmiddel voor de partners is gebleken.

18. Maar België zou België niet zijn als de zaak niet geëindigd was op een crisis, een kleine weliswaar, en eigenlijk een «fausse crise». De dramatische gebeurtenissen van 29 mei 1985 in het Brusselse Heizelstadion brachten de positie van de P.S.C.-minister van binnenlandse zaken Ch. F. Nothomb in het gedrang. Ondanks het aandringen van de P.R.L.-partner en wellicht gesterkt door de vertrouwensstemming na het Heizeldebat in de Kamer, weigerde Nothomb als politiek verantwoordelijk minister ontslag te nemen. Daarop bood vice-premier J. Gol (P.R.L.) zijn ontslag aan, hierin gevolgd door de overige P.R.L.-ministers

en uiteindelijk door de hele regering. De Koning weigerde echter het ontslag van de regering te aanvaarden. Daarop maakte premier Martens bekend dat de regering in ongewijzigde samenstelling zou verder werken, met een minimumprogramma en tot aan de vervroegde verkiezingen. Aangezien de Koning het ontslag zelfs niet in beraad had gehouden, bleef de regering haar volle bevoegdheid bewaren. In deze julimaand waren er ook nog wat crisisgeluidjes n.a.v. het gebruik, voor de eerste maal, van de alarmbel-procedure van art. 38bis Gw. door 70 Franstalige volksvertegenwoordigers onder wie vijf ministers (n.a.v. de bespreking van het wetsontwerp tot integratie van de Economische Hogeschool Limburg in het Limburgs Universitair Centrum) en m.b.t. de vraag of art. 59bis Gw. voor herziening vatbaar moest worden verklaard ten einde het onderwijs te kunnen communitariseren. Ook hier ging de P.S.C. echter dwarsliggen en uiteindelijk kwam er helemaal geen herzieningsverklaring. Voor meer nuttige informatie over de regeringscrisis verwijzen wij naar de kroniek van Delpérée, F., «Une crise en trois temps», *J.T.*, 1986, 117-130.

19. Dat alles uiteindelijk slechts een storm in een glas water was geweest, bleek na de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985. Dezelfde coalitie doet voort en er is niets dat zo sterk op Martens V lijkt als Martens VI; de antagonisten van gisteren (bv. Gol en Nothomb) zitten weer broederlijk naast elkaar met dezelfde portefeuille op zak. Eén van de grote kwaliteiten van de Belgen is dat ze snel vergeten en dat schaamte niet hun voornaamste gebrek is ... Overigens verliepen die verkiezingen onverhoopt goed voor de meerderheid: de coalitiepartners gingen er over het geheel genomen zelfs licht op vooruit. Met vijftien ministers en dertien staatssecretarissen stak de regering Martens VI van wal met een programma dat de voortzetting is van wat eind 1981 werd aangevat.

Ministeriële verantwoordelijkheid

20. Het probleem van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van ministers en staatssecretarissen is een oud onopgelost zeer. De niet-uitvoering van art. 90 Gw. heeft bijgedragen tot de instandhouding van onzekerheid, die steeds meer als bezwaarlijk werd ervaren. De overtredingen door ministers van het Wegverkeersreglement, hun betrokkenheid in ernstiger misdrijven en de moeilijkheden voor de slachtoffers om herstel te krijgen, en de strijdigheid van de regeling van art. 134 Gw. met het principe «nullum crimen, nulla poena sine lege» leidden ertoe dat sedert het begin van de jaren zeventig voorstellen en ontwerpen van wet werden ingediend om deze aangelegenheid te regelen. Vooralsnog ontbreekt elk wettelijk kader, en worden zowel het parlement als de rechtbanken geregeld geconfronteerd met het probleem van de vervolging van ministers of voormalige ministers.

21. In de onderzochte periode was dat het geval met oud-minister en premier P. Vanden Boeynants. De Brusselse raadkamer verwees hem naar de correctionele rechtbank voor misdrijven die hij tijdens zijn ministerschap maar buiten de uitoefening van zijn ambt zou hebben begaan. Op 6 maart bevestigde de kamer van inbeschuldigingstelling deze beschikking (*J.T.*, 1985, 281; concl. Vervaeck). Op conclusie van de advocaat-generaal Velu besliste het Hof van Cas-

satie (arrest nr. 4250 van 12 juni 1985, niet gepubliceerd) eveneens dat art. 90 Gw. geen toepassing vindt wanneer, zoals in het geval Vanden Boeynants, een minister wiens ambtstermijn ten einde is, ervan wordt verdacht tijdens de duur van zijn ambt maar buiten de uitoefening ervan misdrijven te hebben begaan. In zo'n geval wordt de gewezen minister derhalve vervolgd volgens de gewone regels van de strafrechtspleging voor de gemeenrechtelijke rechtbanken. Het Hof van Cassatie komt tot dit besluit door art. 90 Gw. naar de geest uit te leggen: «Het (art. 90) is ingegeven door verheven overwegingen van algemeen belang, en vooral dan door de noodzaak de beleidsvrijheid van de regeringsleden te waarborgen en de tegen hen ingebrachte beschuldigingen voor te leggen aan het gerecht dat volgens de grondwetgever de meeste waarborgen biedt. Om die reden (is het) noodzakelijk dat een minister slechts onder de bij (art. 90 Gw.) bepaalde voorwaarden kan worden vervolgd en berecht wanneer hij tijdens de duur van zijn ambt ervan wordt verdacht hetzij vóór hetzij gedurende die periode misdrijven te hebben begaan of wanneer hij na het beëindigen van zijn functies ervan wordt verdacht in de uitoefening van zijn ambt misdrijven te hebben gepleegd.»

22. De criteria die het Hof van Cassatie hanteert, zijn derhalve die welke ook werden opgenomen in een wetsontwerp dat de ministerraad op 30 november 1984 goedkeurde en dat naast de strafrechtelijke aansprakelijkheid ook de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de ministers regelt. De Kamer van Volksvertegenwoordigers had een gelijkaardig standpunt ingenomen. In haar zitting van 14 mei 1982 besliste zij immers dat zij «niet bevoegd is om met toepassing van de artt. 90 en 134 Gw. kennis te nemen van misdrijven door een regeringslid gepleegd gedurende de uitoefening van zijn ambt wanneer hij geen lid meer is van de regering en de misdrijven geen enkel verband houden met de ministeriële functie» (*Parl. Hand.*, Kamer, zitting van 14 mei 1982, 1664). De Kamer beperkte er zich dan ook op 17 juni 1982 toe met toepassing van art. 45 Gw. de parlementaire onschendbaarheid van de heer Vanden Boeynants op te heffen en zijn vervolging toe te staan (*Parl. Hand.*, Kamer, zitting van 17 juni 1982, 1829).

Samenvattend mag men besluiten dat regeringsleden in twee gevallen onder de artt. 90 en 134 Gw. vallen, d.w.z. in beschuldiging gesteld worden door de Kamer van Volksvertegenwoordigers en berecht door het Hof van Cassatie:

— *tijdens hun ambtsduur, steeds*: zowel voor misdrijven gepleegd vóór de ambtsaanvaarding als tijdens de ambtsduur, en zowel voor misdrijven gepleegd in de uitoefening van het ambt als daarbuiten;

— *na hun ambtsduur, nooit, behalve* wanneer de strafbare feiten gepleegd werden in de uitoefening van hun ministerieel ambt (en uiteraard ook indien de betrokkene reeds in beschuldiging was gesteld vóór het einde van zijn ambtstermijn).

Het komt ons voor dat dit een evenwichtige regeling is, die ook reeds zonder wettelijke bepaling kan worden toegepast dank zij het duidelijke houvast dat het cassatiearrest van 12 juni 1985 geeft.

V.N.-pacten

23. Op 21 juli 1983 traden de beide V.N.-pacten (het internationaal verdrag inzake economische, sociale en cul-

turele rechten — ECOSOCUL — en het internationaal verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten — BUPO) eindelijk in werking in België. Ons land was hier bij de erg late nakomers. Hoewel op 15 mei 1981 reeds de wet houdende goedkeuring van beide verdragen tot stand was gekomen, werd tot ratificatie pas overgegaan op 21 april 1983. De teksten werden gepubliceerd in het *Staatsblad* van 6 juli 1983. Het protocol bij het BUPO, dat aan het Comité van de Rechten van de Mens de bevoegdheid geeft om klachten van individuele personen te onderzoeken, werd door België (nog) niet ondertekend, o.m. — naar het zeggen van de Belgische regering — omdat men bevreesd is voor het risico van uiteenlopende en dubbele interpretatie van de rechten en vrijheden die zowel in het BUPO als in het E.V.R.M. worden gegarandeerd. Vroeger was reeds door M. Bossuyt overtuigend geargumenteed dat dit bezwaar niet zwaar weegt en dat België er goed aan zou doen tot ratificatie van het protocol over te gaan (zie *R.W.*, 1978-79, 244-246).

Inmiddels heeft het Hof van Cassatie bij arrest van 17 januari 1984 in zake Rienk Kamer (*R.W.*, 1984-85, 1147, noot L.) beslist dat alvast art. 9, lid 2, BUPO (i.v.m. rechten van de gearresteerde) in België directe werking heeft.

Primauteit van het rechtstreeks toepasselijke internationaal recht

24. Het impact van het E.V.R.M. en van de rechtspraak van het Hof van Straatsburg in de nationale rechtsorde gaat in snel stijgende lijn. Het is onbegonnen werk in dit bestek een overzicht te geven van de talrijke toepassingen door de Belgische rechter. Voor meer informatie mogen wij verwijzen naar De Meyer, J., *Toepassing van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens in België*, preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het Recht van België en Nederland, Zwolle, Tjeenk Willink, 1985; Grimonprez, K., en Lenaerts, K., «La jurisprudence de la Cour de cassation belge au sujet de la Convention européenne des Droits de l'Homme», *Rapports belges au XIe Congrès de l'Académie Internationale de Droit Comparé*, Brussel-Antwerpen, Bruylant-Kluwer, 1985, 65-94; Pauwels, J., «De Marckx-interpretatie van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens: België geen koploper», *R.W.*, 1983-84, 2795-2806; Rigaux, F., «La jurisprudence belge après l'arrêt Marckx», *R.C.J.B.*, 1984, 616-635; Senaev, P., «Het Marckxarrest, de directe werking en het Hof van Cassatie», *R.W.*, 1985-86, 1823-1838; Vandenberg, Y., «Kroniek van de Belgische rechtspraak (1981-1983) met betrekking tot de Europese Conventie van de Rechten van de Mens», *R.W.*, 1984-85, 433-462 en 497-528.

Gedurende de onderzochte periode werden door het Europese Hof drie arresten ten gronde geveld i.v.m. België. Over het arrest van 10 februari 1983 (*Albert en Le Compte*) hadden wij het al in onze vorige kroniek (zie verder ook nr. 25 *infra*). In het arrest *Van der Musselle* van 23 november 1983 vond het Hof dat de verplichting, door art. 184bis Sv. en 455 Ger. W. opgelegd aan advocaten-stagiairs, om zonder vergoeding partijen bij te staan, niet strijdig is met art. 4.2-3 E.V.R.M. noch met die bepaling in combinatie met art. 14 E.V.R.M.; art. 1 van het eerste toegevoegd protocol werd niet toepasselijk geacht. In het arrest *De Cubber* van 26 oktober 1984 achtte het Hof het opeenvolgend uitvoe-

nen in dezelfde zaak van de functies van onderzoeksrechter en van rechter in de correctionele rechtbank strijdig met de eis van onpartijdigheid, die opgenomen is in art. 6, 1 E.V.R.M. (zie verder ook nr. 27 *infra*).

Ordes, tuchtprocedures en art. 6 E.V.R.M.

25. Zoals men weet heeft het Hof van Cassatie in zijn arrest van 11 april 1983 (*R.W.*, 1983-84, 33, noot P. Lemmens) zijn rechtspraak i.v.m. het toepassingsgebied van art. 6.1 E.V.R.M. (eerlijke en openbare behandeling van de zaak bij de vaststelling van burgerlijke rechten en verplichtingen) afgestemd op die van het Europese Hof zoals die o.m. is vastgelegd in de arresten *Le Compte*. Bij arrest van 21 oktober 1983 (*R.W.*, 1983-84, 1069) nam het Hof van Cassatie wat gas terug. Het overwoog immers dat het voor de nakoming van de door art. 6.1 E.V.R.M. voorgeschreven regel van openbare behandeling en uitspraak voldoende is dat deze waarborgen in acht worden genomen (zoals *in casu* het geval was) door de Raad van Beroep van de Orde van Architecten «die immers een rechterlijke instantie met volle rechtsmacht is, bevoegd om de beslissingen van de provinciale raad in feite en in rechte te toetsen». Met deze rechtspraak kan niet worden ingestemd. Hoewel het Hof van Straatsburg zelf deze reserve inderdaad heeft opengelaaten, zien wij de zin van dit soort beperkingen van het toepassingsgebied niet in; ze zouden er, *mutatis mutandis*, toe leiden dat zaken voor de vrederechter of voor de rechtbank van eerste aanleg ook niet in het openbaar moeten worden gevoerd, aangezien er beroepsinstanties boven staan «met volle rechtsmacht, bevoegd hun beslissingen in feite en in rechte te toetsen». Toch heeft de wet van 13 maart 1985 «betreffende de openbaarheid van tuchtprocedures voor de raden van beroep van de Orde der Geneesheren en van de Orde der Apothekers» (*B.S.*, 29 maart 1985) dezelfde strekking: de provinciale raden houden zitting met gesloten deuren, en slechts die van de raden van beroep moeten in principe openbaar zijn (tenzij de verdachte geneesheer of apotheker uitdrukkelijk afziet van de openbaarheid van de behandeling).

26. Ook de Raad van State blijkt deze beperking van het toepassingsgebied van art. 6 E.V.R.M. te aanvaarden. In zijn arrest Broeckx nr. 24.937 van 20 december 1984 besliste hij dat, aangezien tegen de beslissingen van de Administratieve Commissie van het Paritair Subcomité voor de haven van Antwerpen een beroep openstaat bij de Raad van State, de behandeling van de zaak voor de Commissie niet moet voldoen aan de bepalingen van art. 6 E.V.R.M. De Raad van State besluit dat, «aangezien enerzijds de procedureregeling in beroep voor de Raad van State principieel alle waarborgen van art. 6 inhoudt, anderzijds een annulatieberoep de Raad van State toelaat na te gaan of die waarborgen werden gerespecteerd tijdens de rechtspleging in eerste aanleg, de procedure die leidt tot de intrekking van een erkenning als havenarbeider, in haar geheel beschouwd, voldoet aan de vereisten gesteld in voornoemd artikel 6». Helemaal gaat dit echter niet op: de Raad van State kan immers zijn beslissing niet in de plaats stellen van de vernietigde beslissing, en zijn controle beperkt zich tot de wettigheid en — slechts marginaal — de redelijkheid. Anderzijds is het wél van belang dat de Raad van State hier voor het eerst beslist tot toepasselijkheid ter zake van art.

6 E.V.R.M.

27. In zijn arrest van 23 mei 1985 (*R.W.*, 1985-86, 1441, *Journal des Procès*, 20 september 1985, nr. 68, 29) oordeelde het Hof van Cassatie dat de beslissing genomen door de provinciale raad nietig is omdat in de raad leden zitting hadden die voordien de zaak hadden onderzocht. Het tuchtrechtscollege voldeed dus niet, wegens zijn samenstelling, aan het algemeen rechtsbeginsel betreffende de onpartijdigheid van de rechter (het Hof had *nota bene* beter kunnen verwijzen naar art. 6 E.V.R.M.). Dit arrest ligt in een logische lijn: zodra het Hof, in zijn arrest van 11 april 1983, beslist had dat art. 6 E.V.R.M. van toepassing is op tuchtprocedures en het tevens, in de lijn van het arrest De Cubber van het Europese Hof, bij arrest van 23 januari 1985 (*R.W.*, 1984-85, 2943, *J.T.*, 1985, 446, *Jur. Liège*, 1985, 157, noot J.H.) beslist had dat de rechter die in een zaak als onderzoeksrechter was opgetreden, later in dezelfde zaak niet meer als rechter in de correctionele rechtbank zitting kan nemen, moest het Hof tot dit besluit komen. Terecht merkt Lambert op dat dit arrest slechts in tuchtzaken toepast wat het Hof kort voordien had aanvaard in strafzaken (Lambert, P., «Le pouvoir disciplinaire des ordres professionnels après l'arrêt de la Cour de cassation du 23 mai 1985», *Journal des Procès*, 18 oktober 1985, nr. 70, 12-13).

In zijn arrest van 9 oktober 1985 (*J.T.*, 1986, 59) stelde het Hof van Cassatie overigens ook de strijdigheid vast met art. 6.1 E.V.R.M. van het zitting nemen van dezelfde raadsheren in de kamer van inbeschuldigingstelling, die de voorlopige hechtenis bevestigde, en in het hof van beroep dat uitspraak deed over de grond van de zaak. Bij arrest van 2 oktober 1985 (*R.W.*, 1985-86, 1786) had het Hof reeds hetzelfde standpunt ingenomen m.b.t. de situatie waarin de voorzitter van de raadkamer, die het aanhoudingsbevel had bevestigd, later zitting had in de correctionele rechtbank.

28. Het cassatiearrest van 3 november 1983 (*R.W.*, 1983-84, 2260) kan eveneens worden bijgevalen. Eiser in cassatie had, opnieuw in het raam van een tuchtprocedure voor de Orde van Geneesheren, aangevoerd dat het geschil een burgerlijk recht tot voorwerp had en bijgevolg grondwettelijk (art. 92 Gw.) bij uitsluiting viel onder de bevoegdheid, niet van de raad van beroep, maar van de rechtbanken van de rechterlijke orde. Terecht meent het Hof van Cassatie dat de uitdrukking «burgerlijke rechten» in art. 92 Gw. niet op hetzelfde slaat als «burgerlijke rechten en verplichtingen» in art. 6.1 E.V.R.M. Zeker nu in België het organiek criterium wordt toegepast om te beslissen of geschillen tot de bevoegdheid van de gewone rechtbanken behoren ex de artt. 92-93 Gw., is het duidelijk dat de verbinding tussen art. 6.1 E.V.R.M. enerzijds en de artt. 92-93 Gw. anderzijds niet mag worden gelegd: de artt. 92-93 Gw. houden een bevoegdheidsverdeling in, terwijl art. 6.1 E.V.R.M. materiële procesgaranties oplegt, welk rechtscollege ook bevoegd zijt.

29. Een aantal vrederechters hebben, o.i. terecht, geoordeeld dat de invordering van de jaarlijkse bijdrage voor de Orde op zich geen tuchtrechtelijke aangelegenheid is, maar wel de inning van een schuld van burgerrechtelijke aard, die bijgevolg voor de gewone rechter kan worden gevraagd. De Vrederechter van St.-Niklaas staat geïsoleerd met zijn vonnis van 20 juli 1983 (*Vl. T. Gez.*, 1983-84, 89, noot H.

Nys) dat meent dat de niet-betaling van bijdragen aan de Orde der Geneesheren een tuchtrechtelijke aangelegenheid is. In zijn arrest van 7 juni 1984 (*R.W.*, 1984-85, 340) verwierp het Hof van Cassatie uiteindelijk dit standpunt en kwalificeerde het de zaak als een «burgerlijke vordering tot betaling van bijdragen»: de vraag of de weigering bijdragen te betalen aanleiding kan of zal geven tot disciplinaire vervolgingen is uiteraard zonder invloed op de toelaatbaarheid van de burgerlijke eis.

30. Ten slotte mag in deze context nog de aandacht worden gevestigd op een vonnis van 18 december 1985 van de Vrederechter van het tweede kanton te Hasselt (A.R. 84.927, niet gepubliceerd). Een advocaat dagvaardde zijn cliënt tot betaling van honorarium. Art. 459 *in fine* Ger. W. bepaalt dat, indien zulk een zaak voor een rechtbank wordt gebracht, zij in raadkamer wordt behandeld. Terecht oordeelde de vrederechter dat zo'n vordering een geschil tot voorwerp heeft m.b.t. burgerlijke rechters en verplichtingen in de zin van art. 6.1 E.V.R.M. Hij besliste dan ook dat art. 459 *in fine* Ger. W. strijdig is met het E.V.R.M. en heropende het debat om de partijen in openbare terechtzitting over de grond van de zaak te doen pleiten. Ons lijkt het dat hier geen speld tussen te krijgen is.

Voorlopige hechtenis

31. Het is een slechte tijd geweest voor een correcte toepassing van de voorlopige hechtenis. De maatregel is voor alles en nog wat gebruikt en zeker dikwijls voor zaken die met de voorlopige-hechteniswet niets uitstaande hebben. Men denkt aan recente gevallen zoals die van de Leuvense vrouwen (die slogans op het wegdek hadden geschilderd), de Genkse artsen (die weigerden hun lidgeld aan de Orde te betalen en zich — toen de gerechtsdeurwaarder de meubeltjes kwam ophalen — schuldig maakten aan weerspanningheid en «bendevorming»), de groene pacifisten (die de militaire basis van Florennes waren binnengedrongen), de Humo-journalist Martin Coenen (die weigerde zijn bronnen bekend te maken) ... In deze laatste zaak aarzelde de Antwerpse procureur des Konings zelfs niet mee te delen dat hij Coenen en zijn comparsen deed aanhouden «omdat ze anders niet tot verklaringen zouden overgaan»; daarmee gaf hij meteen toe de wet te overtreden aangezien die zulks niet bepaalt als een grond tot invoorhechtenisneming. Vooral sedert de wet van 13 maart 1973, die de wet van 20 april 1874 wijzigde, kijkt het Hof van Cassatie nochtans behoorlijk toe. De openingsrede van 3 september 1984 van de procureur-generaal Krings («Overwegingen bij de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis», *R.W.*, 1984-85, 562-602, vooral 578 e.v.) geeft een zeer nuttig overzicht van de rechtspraak van het Hof i.v.m. de voorlopige-hechteniswet; het is een pleidooi voor meer respect voor de bepalingen van de wet en het E.V.R.M. en een impliciete kritiek op de gangbare praktijken. De veel voorkomende veroordeling tot een effectieve gevangenisstraf, beperkt tot de duur van de voorlopige hechtenis, en een veroordeling met uitstel voor het overige houdt meestal de toevoeving in dat de voorlopige hechtenis eigenlijk onwerkdadig was. Helaas moet men vaststellen dat het toezicht door het Hof van Cassatie in de praktijk dikwijls te laat komt om nog nuttig effect te sorteren voor het slachtoffer van de maatregel. Zie

verder Boutmans, E., *De voorlopige hechtenis*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 342 p.

Privacy

32. Door de wet van 8 augustus 1983 (*B.S.*, 21 april 1984) werd het Rijksregister van de natuurlijke personen geregeld. In feite functioneerde het Rijksregister reeds sedert 1968 zonder enige juridische basis. Een wettelijke regeling was nodig, niet zozeer om de privacy te beschermen, maar wel omdat een aantal gemeenten — waaronder grote steden — weigerden gegevens te verstrekken; de regeling moest dus kunnen worden opgelegd aan alle gemeentebesturen (zie Teerlinck, P., *Rijksregister en Privacy*, Dossier Liga voor Mensenrechten, Gent, 1985, 4).

De wet heeft een viervoudig voorwerp: (i) de organisatie van het Rijksregister; (ii) de wettelijke verplichting tot mededeling van gegevens; (iii) de machtiging aan de dienst van het Rijksregister inlichtingen mee te delen aan andere overheidsdiensten; en (iv) de bescherming van de privacy.

De opgenomen informatie heeft betrekking op de natuurlijke personen, die bij de eerste inschrijving een identificatienummer krijgen. Voor iedere persoon worden negen gegevens opgenomen en bewaard, hoewel op verzoek van een gemeentebestuur tevens andere informatie kan worden opgeslagen. De gemeenten delen de gegevens ambtshalve mee; daarbij zijn zij verantwoordelijk voor de overeenstemming van die gegevens met de akten en documenten die zij zelf in hun bezit hebben. De Koning verleent toegang aan de openbare overheden, de instellingen van openbaar nut, de notarissen en de gerechtsdeurwaarders; bij in ministerraad overlegd besluit kan Hij tevens toegang verlenen aan andere instellingen die opdrachten van algemeen belang vervullen. Ieder in het Rijksregister ingeschreven persoon of zijn wettelijke vertegenwoordiger heeft het recht mededeling te verkrijgen van de hem betreffende informatiegegevens en verbetering ervan te krijgen indien ze niet nauwkeurig, volledig of juist zijn. Aan een raadgevende commissie met onderzoeksbevoegdheid wordt opgedragen, hetzij uit eigen beweging, hetzij op verzoek van de minister van Justitie, adviezen te geven over aangelegenheden die betrekking hebben op de bescherming van het privé-leven in het kader van de wet. Ze kan o.m. klachten onderzoeken die haar i.v.m. de toepassing van de wet worden toegestuurd. Zie verder Wallemacq, A., «Le registre national des personnes physiques», *J.T.*, 1984, 701-706; Teerlinck, P., *op. cit.*

33. Op 10 november 1983 diende de regering een wetsontwerp in onder de bedrieglijke omschrijving «tot bescherming van bepaalde aspecten van de persoonlijke levenssfeer» (*Parl. St.*, Kamer, 1983-84, nr. 778). Op 30 mei 1985 werden een aantal bepalingen in een nieuw ontwerp («tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer tegen het afluisteren en bespieden») opnieuw ingediend (*Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1227). De regering meende immers dat «het probleem van het afluisteren en bespieden, evenals de hierop in het ontwerp nr. 778 voorziene afwijkingen, van bijzonder dringende aard worden omwille van de toename van geweld en terrorisme die ons land thans kent» (nr. 1227/1, 1). Zij besloot dus dit aspect los te koppelen van het probleem van de geautomatiseerde persoonsregistratie. Bedrieglijk hebben wij de titel van ontwerp 778 genoemd

omdat — hoewel afluisteren en bespieden in principe verboden worden — de uitzonderingen op de regel verregaand zijn; aan de rechterlijke en de uitvoerende macht worden bevoegdheden verleend die veel ruimer zijn dan op dit ogenblik toegelaten is. De vaagheid van de omstandigheden waaronder bv. enkele ministers (welke hangt af van de aanleggenheid) aan de veiligheidsdiensten toestemming kunnen verlenen tot afluisteren en bespieden, stelt niet bepaald gerust. Het risico is niet denkbeeldig dat het privé-leven eerder wordt bedreigd dan beschermd indien deze wetgeving ooit in de huidige vorm werkelijkheid wordt. Zie verder Berleur, J., en Pouillet, Y., «Le droit à la vie privée selon le projet Gol», *J.T.*, 1982, 769-771; Debeuckelaere, W., «Privacy, afluisteren en bespieden: het wetsontwerp-Gol», *Tegenspraak*, 1984, nr. 4-5, 3-17. Het is zeer de vraag of de inmenging die het ontwerp toeliet in voldoende ernstige en doeltreffende waarborgen voorziet ter bescherming van het individu, zoals het Europese Hof die in de arresten Klass en Malone heeft opgelegd (over dit aspect: Lemmens, P., «Het afluisteren van telefoongesprekken en het registreren van uitgaande en binnenkomende oproepen», *R.W.*, 1984-85, 1735-1739).

34. De verzwakking van de bescherming van de privacy door het ontwerp-Gol is des te opvallender nu er recente rechtspraak bestaat die erop gericht is het illegaal afluisteren effectief te bestrijden. Aldus besliste het Hof van Cassatie (24 mei 1983, *R.W.*, 1984-85, 1701, *R.D.P.*, 1984, 583) dat telefoongesprekken onder de bescherming vallen van art. 8 E.V.R.M. (zij het dat *in casu* het afluisteren in Nederland overeenkomstig de Nederlandse wet als bewijsmiddel werd aanvaard). Bij vonnis van 24 mei 1983 besliste de Rechtbank te Turnhout (*R.W.*, 1983-84, 2110, noot E. Guldix) dat de beambte van de R.T.T. die een telefoongesprek afluistert niet alleen strafbaar is op grond van de wet van 13 oktober 1930 op de telegrafie en telefonie, maar bovendien door de schending van de privacy van het slachtoffer een onrechtmatige daad pleegt. De Rechtbank te Luik besliste (6 maart 1984, *Jur. Liège*, 1984, 219) dat het telefoniegeheim betrekking heeft zowel op de inhoud van het gesprek als op het louter bestaan ervan. Het Hof te Luik bevestigde dit standpunt in een arrest van 21 januari 1985 (*Jur. Liège*, 1985, 165): het gebruik van een «Zollerapparaat», dat niet de gesprekken zelf maar wel de opgeroepene ervan registreert, wordt door geen enkele wet toegelaten; het is integendeel strijdig zowel met de telefoniewet van 1930 als met art. 8 E.V.R.M.

Vreemdelingen

35. De wet van 28 juni betreffende sommige aspecten van de toestand van de vreemdelingen en houdende invoering van het Wetboek van de Belgische nationaliteit (*B.S.*, 12 juli 1984) heeft, zoals de titel het aangeeft, een dubbel voorwerp.

In een eerste titel, in werking getreden op 16 augustus 1984, worden een aantal bepalingen van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen vervangen, gewijzigd of aangevuld. Deze nieuwe bepalingen hebben betrekking op de gezinshereniging, het statuut van de buitenlandse studenten, het recht op maatschappelijke bijstand voor vreemdelingen en de verblijfs-

en vestigingsbeperking van vreemdelingen in sommige gemeenten. Het is niet mogelijk hier in te gaan op al deze bepalingen — die vergeleken met de vroegere toestand in het algemeen beperkingen inhouden op de rechten van vreemdelingen — en slechts over het laatste punt kan hier iets worden gezegd. De bepaling in de wet van 28 maart 1952 op de vreemdelingenpolitie die de minister van Justitie machtigde een vreemdeling te verbieden te verblijven of zich te vestigen in bepaalde gemeenten, was weggelaten in de wet van 15 december 1980. Door de wet van 1984 wordt in de wet van 1980 echter terug een hoofdstuk IVbis (art. 18bis) ingevoegd, dat bepaalt dat de Koning, op voorstel van de minister van Justitie, de vreemdelingen (anderen dan E.G.-vreemdelingen en gelijkgestelden) kan verbieden te verblijven of zich te vestigen in bepaalde gemeenten «indien hij oordeelt dat de aangroei van de vreemde bevolking in deze gemeenten het algemeen belang schaaft». Met toepassing van art. 18bis verscheen inmiddels het K.B. van 7 mei 1985 houdende verbod voor bepaalde vreemdelingen om te verblijven of zich te vestigen in zes Brusselse gemeenten (B.S., 15 mei 1985).

Voor meer nuttige informatie over het nieuwe vreemdelingenrecht verwijzen wij naar Declercq, L., «Wijzigingen van de vreemdelingenwet», *R.W.*, 1984-85, 627-635; De Valkeneer, R., «Condition des étrangers et Code de la nationalité belge», *Rev. Not. B.*, 1984, 389-419; Maresceau, M., en Taverne, M., «Le droit des étrangers moteur du code de la nationalité?», *J.T.*, 1984, 625-636.

Titel II van de wet, in werking getreden op 1 januari 1985, bevat een nieuw Wetboek van de Belgische nationaliteit. Zie verder: Hobin, V., «Wetboek inzake de Belgische nationaliteit», *T.V.R.*, 1984, 146-153; een zeer uitvoerige behandeling geeft Verwilghen, M., *Le Code de la nationalité belge*, Brussel, Bruylant, 1985, 675 p.

Persvrijheid

36. Zoals voor de persoonlijke vrijheid is het ook voor de persvrijheid een moeilijke tijd geweest. Wij hebben (nr. 31) al gewezen op het probleem van de druk die op journalisten wordt uitgeoefend om hen te verplichten hun bronnen te onthullen.

Reeds met het uit 1981 daterende arrest van het Brussels Hof van Beroep in de zaak *Pour* was gebleken dat het in ons land moeilijk kon worden «investigative journalism» te bedrijven. Zulks is, naast de zaak-Coenen, nogmaals gebleken in het arrest Buyle nr. 24.667 van 21 september 1984 van de Raad van State. De omschrijving die de Raad van State geeft van de begrippen «objectiviteit» en «neutraliteit» in de instituten van radio en televisie maakt het uiterst moeilijk zo niet onmogelijk een publiek personage, en met name een politicus, ertoe te brengen relevante antwoorden te geven op vragen. «Doordrammen» (de uitdrukking is van B.R.T.-bestuursdirecteur K. Hemmerechts) op een punt waar een politicus omheen poogt te komen, moet dan praktisch steeds leiden tot sancties. Immers, het arrest zegt o.m.: «In het voorliggend geval waren de vragen weliswaar relevant t.a.v. het regeringsprogramma, maar zij werden telkens eenzijdig negatief gesteld (...). Het feit dat bepaalde beschouwingen ten aanzien van de toekomstige regering publiek waren, wijzen niet noodzakelijk op het objectief karakter van het interview (...). Een interview voor de

B.R.T. moet immers niet alleen in zijn geheel een objectief karakter hebben, maar ook in de vraagstelling zelf.» Het risico is niet denkbeeldig dat op die wijze verder de weg wordt opgegaan van weinig efficiënte en gezagsvriendelijke interviewtechnieken; immers, hoe kan door het stellen van «positieve» vragen een politicus ertoe worden gebracht punten aan te snijden waar hij liever niet over spreekt? Zie verder: Voorhoof, D., «De Raad van State en de objectiviteitsverplichting van de B.R.T.», *Tegenspraak*, 1984, 19-27.

37. Even belastend voor de persvrijheid zijn de steeds meer voorkomende uitspraken in kort geding waarbij preventieve maatregelen worden genomen: de zaken Test Aankoop (Barclay sigaretten) en A.S.L.K. (het boek Heer Olivier) zijn daarvan recente voorbeelden.

Ten slotte is er nog het oude zeer van de inbeslagname van de totale oplage van periodieke publikaties. De poging van het Gentse parket om in april 1983 de hand te leggen op alle exemplaren van een nummer van *Metro* komt in haar gevolgen voor als een preventieve maatregel tegen de drukpers, die door art. 18 Gw. verboden wordt. Zie verder over deze problemen: Voorhoof, D., en Baert, J., «De inbeslagname van *Metro*», *Tegenspraak*, 1983, 186-193; Voorhoof, D., «De zaak Coenen. Sterft de persvrijheid?», *De Nieuwe Maand*, 1985, nr. 3, 6-8; Voorhoof, D., *Recht op informatie, garingsvrijheid en een zwijgrecht voor de journalistiek*, Dossier Liga voor Mensenrechten, Gent, 1985, 86 p.

38. Op het eerste gezicht velde het Hof van Beroep te Brussel op 19 februari 1985 (*R.W.*, 1985-86, 806, noot J. Ceuleers) een belangrijk arrest door te beslissen dat de vooruitgang van wetenschap en techniek meebrengt dat de bescherming van art. 18 Gw. ook moet gelden — naast de drukpers — voor andere, op het ogenblik van de redactie van de Grondwet nog niet bestaande, wijzen van meningsuiting zoals de televisie (zie verder over dit arrest de noot van J. Ceuleers, alsmede de reactie erop van P. Van Orshoven en het naschrift van Ceuleers, *R.W.*, 1985-86, 1320-1322). Eén zwaluw maakt echter nog geen zomer: in een arrest tot regeling van rechtsgebied (arrest van 28 mei 1985, *J.T.*, 1986, 24) sloot het Hof van Cassatie zich weliswaar aan bij het resultaat (nl. de bevoegdheid van het Hof van Assisen) van het arrest van het hof van beroep (dat immers definitief was geworden). Het hoogste Hof baseert zich echter op de ook door het hof van beroep gemaakte overweging dat het gebruik van de drukpers vaststond voor het boek («De Nieuwe Orde») dat de T.V.-reeks begeleidde, zodat door de samenhang van beide telastleggingen het vonnisgerecht met de ruimste bevoegdheid (i.c. het hof van assisen) bevoegd is. Hoewel deze overweging door het hof van beroep duidelijk *obiter* was en ten overvloede gegeven, is ze de enige die door het Hof van Cassatie wordt overgenomen.

Onderwijs

39. In onderwijsaangelegenheden is het een erg drukke periode geweest. Met name de Raad van State heeft een aantal belangrijke arresten gewezen. In het arrest Bruynse-raede nr. 24.691 van 26 september 1984 besliste de Raad van State dat de mogelijkheid tot het combineren van twee studiejaar, samengenomen met de regel dat vrijstellingen

voor verworven vakken geldig blijven gedurende het academiejaar volgend op dat van de deliberatie («credits»), strijdig is met art. 36, lid 4, van de gecoördineerde wetten op de academische graden. Door dit systeem krijgt de student immers de mogelijkheid één studiejaar te spreiden over twee academiejaren, zodat hij in werkelijkheid vier kansen krijgt i.p.v. twee zoals de wet voorschrijft. Hoewel dit arrest vooral de U.I.A. trof omdat daar een ver doorgedreven creditsysteem bestond, bracht het alle universiteiten in de problemen; overal geldt immers wel een of ander systeem van vrijstellingen en combinatiemogelijkheden. In een mededeling na het arrest stelde de minister van Onderwijs dat in een rechtsstaat zulk een arrest moet worden nageleefd, maar hij kondigde tevens aan dat hij stappen zou doen o.m. om een creditsysteem langs wettelijke weg mogelijk te maken. Art. 56 van de wet van 21 juni 1985 betreffende het onderwijs (*B.S.*, 6 juli 1985) voorziet dan ook voor het academiejaar 1984-85 in overgangsmaatregelen en bepaalt meteen dat voor het academiejaar 1985-86 met de gecoördineerde wetten verenigbaar geacht worden de vrijstellingen geregeld in een examenreglement dat aangenomen wordt door de universitaire instellingen zelf. In feite staat men hier voor een vrij verregaande delegatie van normatieve bevoegdheden aan de betrokkenen zelf. Zie verder over deze problematiek Verstegen, R., «Van (onwettige) vrijstellingen bij universitaire examens naar een 'credit'-systeem?», *R.W.*, 1985-86, 2017-2050.

40. Staatsrechtelijk belangrijker was het arrest Sluijs nr. 25.326 van 14 mei 1985 (*R.W.*, 1985-86, 39, noot W. Lambrechts, *T.B.P.*, 1985, 396). De Raad van State besliste dat het vak niet-confessionele zedenleer in het Rijksonderwijs zoals het blijkt het leerplan wordt onderwezen, strijdig is met de intenties van de schoolpactwetgever, zoals de Raad van State die interpreteert aan de hand van de «neutraliteitsverklaring» van 1963 van de Permanente Schoolpactcommissie. De wettelijke verplichting voor de ouders een keuze te doen die strijdig is met hun filosofische overtuiging, schendt daarenboven art. 2 van het eerste aanvullend protocol van het E.V.R.M. Bijgevolg vernietigt de Raad van State de beslissing van de minister van Onderwijs waarbij aan de verzoeker de verplichting werd opgelegd om voor zijn dochter een keuze te doen tussen het volgen van hetzij lessen godsdienst, hetzij lessen zedenleer. In een omzendbrief van 26 juli 1985 besliste de minister van Onderwijs (N) dat gemotiveerde aanvragen tot vrijstelling van de keuzeverplichting voorlopig zouden worden ingewilligd. Op 18 september 1985 besliste zijn Franstalige collega echter dat het programma zedenleer in de Franstalige sector niet de bepalingen omvat waartegen de Raad van State bezwaar had geuit; hij handhaafde bijgevolg de keuzeverplichting. Zie verder Reyntjens, F., «Het einde van godsdienst en moraal? Enkele bedenkingen bij het arrest Sluijs van de Raad van State», *T.B.P.*, 1985, 345-349.

41. In het arrest Hiberniaschool nr. 25.423 van 31 mei 1985 (*T.B.P.*, 1986, 86; zie ook de commentaar van P. De Gadt in *T.B.P.*, 1986, 87-97) vernietigde de Raad van State een aantal bepalingen van het schoolrationalisatie-K.B. van 30 maart 1982 in zoverre ze betrekking hebben op scholen die oordelen niet tot een scholengemeenschap te kunnen toetreden (*in casu* gaat het over de methodenscholen). Van groot belang is de overweging in het arrest dat het schoolpact («het historisch compromis») en de opeenvolgende

schoolpactwetten «hebben geleid naar een organisatie van het onderwijs met duidelijk diapolitische strekking (...) door de hantering van het begrip 'karakter' (en die) erop uitgelopen is in werkelijkheid alleen nog als onderscheiden soorten scholen te erkennen de confessionele en de niet-confessionele — die woorden dan nog te begrijpen rekening houdend met de specifiek Belgische toestanden en opvattingen. Die vernauwde zienswijze waarin alleen aandacht wordt besteed aan de politiek belangrijke, traditionele tegenstelling tussen confessioneel 'particulier' onderwijs en niet-confessioneel openbaar onderwijs doet echter onmiskenbaar te kort aan de algemene draagwijdte van art. 17 Gw., ook al komen de teksten uit de Schoolpactcommissie en worden ze door het Parlement goedgekeurd» (§ 5.6.1.2). De Raad van State acht het opleggen van zwaardere normen aan onafhankelijke scholen — die uit de aard van hun methodes niet kunnen toetreden tot een scholengemeenschap van een van de grote netten — dan ook strijdig met de artt. 6 en 17 Gw. Wij kunnen deze zienswijze van de vierde kamer stellig bijvallen.

42. Wij stellen echter vast dat diezelfde vierde kamer in een arrest van dezelfde datum als het Hibernia-arrest (Heyndels, nr. 25.424 van 31 mei 1985) zelf een erg «diapolitisch» standpunt inneemt. De grond van het geschil doet hier minder ter zake. Het annulatieberoep was gericht tegen een benoemingsbeslissing van de U.I.A., waarvan men weet dat de wet van 7 april 1971 in een paritaire samenstelling (Katholiek — niet-Katholiek) van de Raad van Bestuur voorziet. Die pariteit en de voor benoemingen vereiste gekwalificeerde (3/5) meerderheid, alsmede het toezicht door een commissie van parlementsleden, moeten dienen als waarborg tegen discriminatie om levensbeschouwelijke redenen in deze «pluralistische» instelling. Nu gaat de Raad van State, weliswaar *obiter*, een heel eind verder. Hoewel het arrest toegeeft dat «pariteit bij benoemingen in de U.I.A. (...) te verwerpen (is)» moet toch naar een «evenwicht» (what's in a name?) worden gestreefd. Dat leidt tot het volgende: «Een kandidaat die, ingevolge de hoedanigheid welke de Raad van Bestuur in hem vindt, het corrigeren van een overwicht mogelijk maakt, geeft daardoor, wegens de regeling welke de grondslag voor de organisatie en de werking van de U.I.A. uitmaakt, blijk van een bijkomende geschiktheid welke voor de Raad van Bestuur een wettig motief oplevert om hem de benoeming te geven» (§ 3.3.3.7.7). In mensentaal uitgedrukt: «Behoren tot een 'strekking in de verdrukking' is een element van bijkomende geschiktheid bij de beoordeling van academisch personeel». In een luchtige stijl gaat de rapporteur Vermeulen nog een tijdje verder — te veel om te citeren (het arrest telt 49 blz.) —, maar één bloempje willen wij de lezer niet onthouden. Hij stelt immers een ieder gerust: «Leden van het onderwijzend personeel dienen derhalve niet, met het oog op het behoud van het 'filosofisch' evenwicht, op twee speciale rollen te worden ingeschreven. Zij dienen geen sponsortruitje aan te trekken. Eens benoemd rijden zij als onafhankelijken voor zichzelf. Tenzij zij het prettiger — of voordeliger — vinden te rijden in ploeg, de ploeg die ze dan zelf kiezen. Ongetwijfeld wordt alles en voor iedereen gemakkelijker als ze van wat standvastigheid getuigen, hopelijk daartoe aangezet door natuurlijke oprechtheid en door verdiept inzicht in eigen aard en bestemming en/of in het wezen van de mensentuin» (§ 3.3.3.7.8). Het is een merk-

waardige uitspraak, en wel om twee redenen. De eerste is dat de lange uitweidingen over het levensbeschouwelijk evenwicht aan de U.I.A. niet nodig waren om de vernietiging van de bestreden beslissing te schragen. De tweede is dat dezelfde kamer van de Raad van State in het arrest Istaz nr. 24.686 van 26 september 1984 (samenvatting in *T.B.P.*, 1986, 67, verslag auditeur Borret), dat eveneens de U.I.A. betrof, zeer beslist elk beroep op een pariteitsregel toegepast op andere dan beheersorganen had verworpen; elke suggestie van «streven naar evenwicht» was in dat arrest achterwege gebleven. Het arrest Heyndels wekt in sommige overwegingen herinneringen op aan het arrest Lenaerts nr. 13.122 van 25 juli 1968, waarvan auditeur Borret in zijn verslag voor het arrest Istaz de toepasselijkheid had verworpen. Het zou te betreuren zijn mocht ook aan de universiteiten de rechtmatige bezorgdheid voor het respect van alle levensbeschouwingen benoemingen verantwoordend of de wettigheid ervan aantasten. Zo bekeken lijkt het erop dat de Raad van State het pluralisme en de roep om ontzuijing met dit arrest geen dienst heeft bewezen.

43. In het arrest Van Peteghem nr. 25.995 van 20 december 1985 moest de Raad van State zich uitspreken over de ontzetting uit haar ambt van een lerares godsdienst in het Rijksonderwijs die na echtscheiding een tweede huwelijk had aangegaan. De bisschop van Gent had de minister van Onderwijs verzocht deze lerares uit haar ambt te ontzetten omdat zij «zich in een gezinstoestand heeft geplaatst die een ernstige schending uitmaakt van de wetten van de katholieke kerk en van de katholieke moraal». De minister had geweigerd. Zich baserend op art. 9 Schoolpactwet, zoals dat reeds in de arresten Van Grembergen nr. 16.993 en Petit nr. 24.004 was geïnterpreteerd, vernietigt de Raad van State, op andersluidend advies van de auditeur, de weigeringsbeslissing van de minister van Onderwijs. Art. 9 Schoolpactwet bepaalt immers dat het godsdienstondericht verstrekt wordt door bedienaars van de eredienssten of hun afgevaardigden, die door de minister van Onderwijs op voordracht van de hoofden van de betrokken eredienssten worden benoemd. Wat geldt voor de aanstelling, aldus de Raad van State, geldt ook voor het in dienst houden van de godsdienstleraar. Het arrest meent dat de tuchtrechtelijke procedure voor de ontzetting, geregeld door het statuut van 25 oktober 1971, hier niet van toepassing is omdat het niet om een tuchtfeit uit het ambtenarenrecht gaat; het stelt slechts vast dat er in het statuut een lacune is en dat er geen geëigende maatregel in voorkomt voor deze situatie. Hoewel er juridisch gezien op de redenering van de Raad van State niets aan te merken is, moet men toch vaststellen dat de wettelijke en reglementaire regeling het paradoxale gevolg heeft dat godsdienstleraren in het Rijksonderwijs aldus minder goed beschermd zijn dan in het vrij onderwijs, waar ontslag op staande voet wegens feiten uit het privé-leven niet mogelijk is.

44. Enkele andere ontwikkelingen i.v.m. onderwijs mogen hier nog kort vermeld worden. In april 1985 besliste de minister van Onderwijs zijn voorstellen i.v.m. de vrije internaten rechtstreeks aan het parlement voor te leggen omdat naar zijn oordeel de socialisten in de Schoolpactcommissie elke vooruitgang blokkeerden. Het is de eerste keer dat zoiets gebeurde en vanuit diverse hoeken werd de vrees geuit dat de minister op die manier de pacificatiemechanismen inzake onderwijs in het gedrang bracht.

Ten slotte moeten nog twee rechterlijke beslissingen worden vermeld. In zijn arrest Gravier van 13 februari 1985 (*J.T.*, 1985, 335) besliste het Hof van Justitie van de E.G. dat het opleggen, aan een student-onderdaan van een lidstaat, van een vergoeding of collegegeld als voorwaarde voor het volgen van cursussen in het beroepsonderwijs een door art. 7 E.G.-Verdrag verboden discriminatie op grond van de nationaliteit is indien dezelfde last niet aan de studenten van de eigen nationaliteit wordt opgelegd. Zie verder de rechtspraak bij uittreksel gepubliceerd in *J.T.*, 1986, 143-148.

In kort geding besliste de Rechtbank te Luik (22 mei 1984, *Jur. Liège*, 1984, 395) de Facultés Notre-Dame-de-la-Paix in Namen te verplichten een student in te schrijven als regelmatig leerling.

Bevoegdheidsafbakening inzake rechtsherstel: het probleem van de dwangsom

45. In het kader van art. 14 R.v.St-Wet kan de Raad van State de administratieve rechtshandelingen die hem worden voorgelegd, vernietigen wegens onwettigheid. Deze vernietigingsarresten, alsook de vernietigingsgrond in zoverre die noodzakelijk is voor de ondersteuning van het dispositief van het arrest, hebben gezag van gewijsde (R.v.St., Tibax, nr. 20.599, 30 september 1980; R.v.St., Zoete, II, nr. 22.446, 8 juli 1982). Dit gezag van gewijsde geldt erga omnes, dus ook voor de administratieve overheid die de vernietigde beslissing heeft genomen, maar wat indien deze nalaat of weigert uitvoering te geven aan het vernietigingsarrest? Traditioneel wordt aanvaard dat de Raad van State zich noch in de plaats mag stellen van het bestuur om het vernietigingsarrest uit te voeren, noch «injunctions» of bevelen mag geven om uit het vernietigingsarrest de nodige gevolgen te trekken (Van Oevelen, A., «Tot hoever mag het door de Raad van State verleende rechtsherstel bij een vernietigingsarrest reiken? Enige beschouwingen bij het cassatiearrest van 23 maart 1984», *R.W.*, 1984-85, (1413), 1420 en de referenties aldaar). Daar deze zienswijze evenwel nadelig kan zijn voor de praktische uitvoering van het vernietigingsarrest, constateert men meer en meer dat de Raad van State het bestuur als het ware «de weg aanduidt» van het te verlenen rechtsherstel (Van Oevelen, A., *l.c.*, 1421); dit kan gaan van «wenken» of «vingerwijzingen» (R.v.St., Van Lantschoot, nr. 11.533, 1 december 1965; R.v.St., N.V. Ondernemingen Jan De Nul, nr. 14.435, 12 januari 1971; R.v.St., Sabbe, nr. 15.629, 18 december 1972) tot het minutieus en nauwkeurig uiteenzetten wat het bestuur precies moet doen om aan de verzoeker rechtsherstel te verlenen (dit laatste dan vooral in examenaangelegenheden: R.v.St., Bracke, nr. 20.324, 13 mei 1980, *R.W.*, 1981-82, 484, met noot W. Van Noten; R.v.St., Zoete I, nr. 21.167, 12 mei 1981; R.v.St., De Leye, nr. 23.572, 13 oktober 1983).

46. In het arrest Zoete II ging de Raad van State evenwel een stap verder (R.v.St., Zoete II, nr. 22.446, 8 juli 1982, *R.W.*, 1982-83, 1633; Van Oevelen, A., *l.c.*, 1422). Samenleving kwamen de feiten hierop neer: Nicole Zoete verscheen in eerste en tweede zitting voor de centrale examencommissie met het oog op het behalen van het diploma van geïntegreerde kinesitherapie, doch zonder succes daar haar scriptie als onvoldoende werd beschouwd. De Raad

van State vernietigde evenwel deze voor haar ongunstige beslissing daar de examencommissie te strenge en dus onwettige criteria had gehanteerd bij de beoordeling van de scriptie (R.v.St., Zoete I, nr. 21.167, 12 mei 1981). M.b.t. het te verlenen rechtsherstel voegde het arrest eraan toe dat de commissie zo spoedig mogelijk in een bijzondere zitting moest bijeenkomen met als enige opdracht de scriptie van verzoekster te toetsen aan de hand van de juiste, in rechte toelaatbare criteria, om dan het totale examenresultaat opnieuw vast te stellen, rekening houdend met de verbeterde beoordeling van de scriptie. Ondanks dit vernietigingsarrest en de richtlijn tot het verlenen van het rechtsherstel, hernam de commissie op 22 oktober 1981 — dus na heel wat onnodige vertraging — de door de Raad van State onwettig bevonden beslissing. Hiertegen werd opnieuw een annulatieverzoek ingediend bij de Raad van State en werd tevens — op vingerwijzing van dit rechtscollege — een dwangsom gevorderd. In het tweede arrest Zoete vernietigde de Raad van State de tweede beslissing van de examencommissie wegens schending van het gezag van gewijsde en werd de commissie tevens verplicht ter uitvoering van het tweede vernietigingsarrest de volgende herstelmaatregel te treffen: uiterlijk op 1 oktober 1982 opnieuw samen te komen om de scriptie van verzoekster opnieuw te beoordelen aan de hand van de door de Raad van State vastgestelde criteria en bovendien voor deze scriptie een hoger cijfer toe te kennen, welke verhoging niet minder mag zijn dan die welke de Raad naar redelijkheid heeft bepaald als het minimumaantal punten dat moet worden toegevoegd aan de punten die de examencommissie vroeger reeds had toegekend. Het gezag van gewijsde van de vernietigingsgrond brengt volgens de Raad mee dat de overheid in dit geval «geen discretionaire bevoegdheid meer overhoudt en zonder meer tot het geven van volledige voldoening aan de geadmistrreerde verplicht is». Hieruit leidt de Raad af dat in uitzonderlijke — en in aantal beperkte — arresten zoals deze, de vernietiging in rechte ook een *echte veroordeling* inhoudt. Terwijl men in de vroegere arresten «vingerwijzingen» terugvond die inhoudelijk op een veroordeling neerkwamen, treft men hier dus voor het eerst een beslissing aan die niet alleen inhoudelijk maar ook *formeel* een werkelijke veroordeling is (Van Oevelen, A., *l.c.*, 1423) die als zodanig in een afzonderlijke considerans wordt geëxpliciteerd. Deze veroordeling vormde dan de noodzakelijke juridische grondslag voor het opleggen van een dwangsom (art. 1385bis Ger. W.). Deze dwangsom werd trouwens niet opgelegd aan de examencommissie als orgaan, doch aan de individuele leden van de examencommissie.

47. De leden van de examencommissie, die tevergeefs hadden opgeworpen dat de Raad van State enkel bevoegd is om beslissingen van de overheid te vernietigen, maar niet om de overheid tot een bepaalde prestatie te veroordelen, lieten het daar niet bij en stelden een voorziening in bij het Hof van Cassatie. Dit Hof is immers bevoegd om het attributieconflict te beslechten dat ontstaat wanneer de Raad van State de (in casu impliciete) exceptie van de verwerende partij (hier de examencommissie) als zou het gaan om een eis die tot de bevoegdheid van de gewone rechter behoort, afwijst en dus zichzelf bevoegd acht (artt. 106 Gw. en 33 R.v.St.-Wet).

48. In zijn arrest van 23 maart 1984 besliste het Hof van Cassatie (R.W., 1984-85, 15, concl. procureur-generaal E.

Krings) dat de Raad van State door rechtsherstel te bevelen zijn bevoegdheid heeft overschreden aangezien elk geschil betreffende het herstel van een op onrechtmatige wijze gekrenkt recht, hetzij burgerlijk, hetzij politiek, behoort tot de uitsluitende bevoegdheid van de rechtscolleges van de rechterlijke orde. Aangezien de Raad van State niet bevoegd was om over het gevorderde rechtsherstel uitspraak te doen, werd hij evenmin bevoegd geacht om de leden van de examencommissie tot een dwangsom te veroordelen voor het geval zij zich niet naar die uitspraak zouden gedragen. Technisch-juridisch moet men het Hof van Cassatie gelijk geven: uit de constitutioneel vastgelegde bevoegdheidsverdeling (artt. 92 en 93 Gw.), zoals die in de rechtsleer en de rechtspraak werd gepreciseerd, blijkt immers dat elk geschil over het herstel van een op onrechtmatige wijze gekrenkt recht, hetzij burgerlijk, hetzij politiek, behoort tot de uitsluitende bevoegdheid van de rechtscolleges van de rechterlijke macht, ook al vindt die rechtskrenking haar oorsprong in een foutieve handeling of beslissing van een bestuursoverheid die aanleiding zou kunnen geven tot een vernietiging door de Raad van State (Van Oevelen, A., *l.c.*, 1424, en de referenties in de voetnoten 38, 39 en 40). Toch laat dit arrest een gevoel van onbehagen na (Storme, M., «Zoute nootjes bij 'zoete' arresten», *R.W.*, 1984-85, 1409-1414; Van Oevelen, A., *l.c.*, 1430): door de Raad van State de bevoegdheid te ontzeggen een dwangsom op te leggen aan de overheid wier beslissing is vernietigd, wordt de verzoeker immers een efficiënt middel ontnomen om die overheid ertoe te dwingen het noodzakelijke rechtsherstel te verlenen dat uit het vernietigingsarrest voortvloeit. Bij schending van het gezag van gewijsde van het vernietigingsarrest rest de verzoeker weliswaar een vordering tot schade-loosstelling in geld of in natura bij de gewone rechter (art. 1382 e.v. B.W.), maar deze bijkomende procedure pleegt inbreuk op het beginsel van de proceseconomie (Storme, M., *l.c.*, 1411).

49. Impliceert dit cassatiearrest nu dat de Raad van State onder geen enkel beding nog kan veroordelen tot een dwangsom? Uit het arrest kan men weliswaar afleiden dat de Raad van State niet het herstel kan bevelen van een gekrenkt burgerlijk of politiek recht en hier dus ook geen dwangsom aan kan vastknopen, maar deze traditionele opvatting zou niet verhinderen dat de Raad van State, na een eerste vernietigingsarrest, de overheid onder verbeurte van een dwangsom kan bevelen *deze eerste uitspraak na te komen* (Storme, M., *l.c.*, 1412). De dwangsom is er immers in de eerste plaats om een rechterlijk bevel te sanctioneren, veeleer dan om een verbintenis tussen partijen af te dwingen. Storme meent dat deze redenering, hoewel niet duidelijk geëxpliciteerd, die was van de Raad van State in het tweede arrest Zoete. Hij leidt dit af uit een later — doch vóór het cassatiearrest — gewezen arrest waarin de vraag van verzoekster om een dwangsom werd afgewezen daar op dat ogenblik niet vaststond dat de verwerende partij onwilling zou zijn om het rechtsherstel, dat de uitvoering van het arrest vereiste, aan verzoekster te geven overeenkomstig het declaratief effect van de gegrond bevonden vernietigingsgronden (R.v.St., De Leye, nr. 23.572, 13 oktober 1983). Niet het herstel van individuele subjectieve rechten, maar het *herstel van de rechtsstaat* zou aldus worden betracht.

50. Deze zienswijze wordt o.i. bevestigd door het arrest Ramant, dat wel degelijk dateert van na het cassatiearrest

(R.v.St., Ramant, nr. 25.491, 18 juni 1985). Dit arrest vernietigt de beslissing van de klasseraad waarbij aan een leerlinge een attest «niet geslaagd» werd toegekend voor het schooljaar 1982-83. Interessant hierbij is dat de verzoekster tevens een dwangsom vorderde, waarop de verweerder repleceerde dat de Raad van State hiertoe onbevoegd is, gelet op het hierboven besproken cassatiearrest. De Raad van State weigerde evenwel de vordering strekkende tot het opleggen van de dwangsom als evident onontvankelijk van de hand te wijzen, en dit op basis van de volgende redenering: «Door steun te zoeken in dat arrest, doet de verwerende partij alsof een arrest van de Raad van State dat in deze zaak een dwangsom zou toekennen, onvermijdelijk zou strekken tot 'rechtsherstel' in de door het Hof van Cassatie bedoelde zin», terwijl dit niet noodzakelijk zo is. Allereerst omdat de ratio legis van de eenvormige wet betreffende de dwangsom dubbel is: aan de ene kant het belang van de schuldeiser bij werkelijke nakoming door de schuldenaar van zijn verbintenis, aan de andere kant het belang van de maatschappij bij naleving van een door de rechter gegeven gebod of verbod. Laatstgenoemd belang staat ook op het spel bij de naleving van een vernietigingsarrest van de Raad van State, een arrest dat alvast één «verbod» inhoudt, nl. het verbod te handelen in strijd met het gezag van gewijsde van het arrest. Bovendien, zo gaat de Raad verder, moet dit onderhavige annulatieberoep niet worden begrepen alsof verzoekster een subjectief recht voor «op onrechtmatige wijze gekrenkt» houdt. Verzoeksters betoog houdt immers niet in dat haar een attest «geslaagd» moet worden toegekend omdat zij daar een subjectief recht op heeft; het houdt enkel in dat «het bestuur zijn discretionaire — dus de afwezigheid van een subjectief recht vooronderstellende — beslissing over het al dan niet toekennen van dat attest maar mag nemen na een onderzoek dat heeft plaatsgevonden met inachtneming van de regels van het objectief recht; (...) de omstandigheid dat het aan verzoeksters eerste annulatiemiddel gewijde onderzoek het onwaarschijnlijk maakt dat de klasseraad alsnog wettig tot het weigeren van een attest zou kunnen beslissen, (verandert) daar niets aan». De Raad van State geeft zich dus blijkbaar niet gewonnen en acht zich bevoegd om een dwangsom op te leggen om het gezag van zijn vernietigingsarrest kracht bij te zetten. Toch werd in casu geen dwangsom opgelegd en dit om dezelfde reden als in de zaak *De Leye* (*supra* nr. 49), nl. omdat nog niets liet vermoeden dat er onwil zou zijn vanwege het bestuur tegenover de naleving van het vernietigingsarrest.

Administratief toezicht

51. Gedecentraliseerde besturen zijn onderworpen aan het administratief toezicht. Onder administratief toezicht wordt verstaan het geheel van de middelen waarover de toezichthoudende overheid beschikt, hetzij om de organen van de gedecentraliseerde diensten te verplichten de wet na te leven en het algemeen belang te eerbiedigen, hetzij om hun onwilligheid te breken (Mast, A., en Dujardin, J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Story-Scientia, 1984, nr. 77).

52. Traditioneel maakt men het onderscheid tussen het algemeen administratief toezicht, het bijzonder administratief toezicht en het dwangtoezicht. Maatregelen van algemeen administratief toezicht zijn van toepassing op alle

handelingen van het gedecentraliseerde bestuur, doch het gaat slechts om een facultatieve toepassing van het schorsings- of vernietigingsrecht waarbij uitsluitend de controle wordt beoogd over de wettigheid en de verenigbaarheid met het algemeen belang in de zin van een hoger openbaar belang. Maatregelen van bijzonder administratief toezicht daarentegen zijn slechts van toepassing op de handelingen die uitdrukkelijk in de wet zijn opgesomd, doch hier gaat het om het verplicht verlenen van een voorafgaand advies, machtiging of goedkeuring, waarbij niet alleen de controle over de wettigheid en de verenigbaarheid met het algemeen belang wordt beoogd, maar ook de verenigbaarheid met normen van redelijkheid, zuinigheid, efficiëntie en andere algemene criteria die als toetssteen kunnen dienen voor een goed en doelmatig bestuur (R.v.St., Verbiest, nr. 18.384, 13 juli 1977; R.v.St., Berghmans, nr. 20.840, 6 januari 1981). Via maatregelen van dwangtoezicht (het vervangend optreden en de beslissing na beroep) kan de toezichthoudende overheid in de door de wet bepaalde gevallen in de plaats optreden van de onwillige lagere overheid.

53. De bijzondere wet van 8 augustus 1980 heeft een nieuw onderscheid ingevoerd tussen enerzijds het gewoon administratief toezicht, d.i. elke vorm van toezicht ingesteld door de Gemeentewet, de Provinciewet en de wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten en anderzijds het specifiek administratief toezicht, d.i. elke vorm van toezicht ingesteld door een andere wet dan de voormelde wetten of door een decreet.

54. Recente wetten, decreten en een K.B. hebben het administratief toezicht grondig gewijzigd. Ten gevolge van de staatshervorming is de nationale wetgever inzake administratief toezicht alleen nog maar bevoegd om te bepalen welke handelingen aan het gewoon administratief toezicht onderworpen zijn en aan welke vorm van toezicht die handelingen onderworpen zijn (schorsing, vernietiging, goedkeuring ...) (Dujardin, J., «De organisatie van de procedures en de uitoefening van het administratief toezicht op de handelingen van de gemeenteverhuden», in *Administratief Lexicon*, Brugge, Die Keure, 1984, 8). Het is dan ook in het kader van deze bevoegdheid dat de wetten van 3 en 4 december 1984 tot wijziging van de bepalingen betreffende het toezicht op de handelingen van de gemeentelijke, respectievelijk provincieoverheden zijn uitgevaardigd (*B.S.*, 22 december 1984; Dujardin, J., «Wijziging van het administratief toezicht op de handelingen van de gemeentelijke en provincieoverheden», *T.B.P.*, 1985, 110-112). Beide wetten hebben hetzelfde oogmerk, nl. de versterking van de gemeentelijke dan wel provinciale autonomie, en dit gepaard gaande met een grotere financiële verantwoordelijkheid (*infra*, nr. 60). In beide gevallen wordt het goedkeuringstoezicht verlicht door het aantal daaraan onderworpen handelingen te verminderen. Grosso modo kan men stellen dat het goedkeuringstoezicht slechts is behouden voor de belangrijkste handelingen die een invloed kunnen hebben op de gemeente- of provinciefinanciën, alsmede voor de beslissingen die tuchtmaatregelen opleggen aan het personeel. De handelingen waarvoor het goedkeuringstoezicht is afgeschaft, zijn dan voortaan onderworpen aan het algemeen administratief toezicht.

55. Deze wetswijzigingen kwamen weliswaar tegemoet aan een streven naar meer autonomie voor de lokale en

regionale besturen, doch een ander, misschien belangrijker, knelpunt bleef bestaan: voor de handelingen die aan het goedkeuringstoezicht onderworpen bleven, gold immers nog steeds het bezwaar dat de toezichhoudende overheid, bij het treffen van haar beslissing, niet gebonden was door enige termijn, zodat zij de beslissingen van de lagere overheden, die slechts uitvoerbaar zijn na goedkeuring, op de lange baan kon schuiven. Deze toestand werd voor de gemeenten van het Vlaamse Gewest — met uitzondering van de gemeenten met speciale taalregeling — verholpen door het decreet van de Vlaamse Raad van 28 juni 1985 houdende vaststelling van regelen betreffende de organisatie van de procedure alsook de uitoefening van het administratief toezicht op de gemeenten (*B.S.*, 17 september 1985). De meest ingrijpende wijziging die het decreet invoert, is het vaststellen van termijnen waarbinnen de toezichhoudende overheid zich moet uitspreken en kennis geven van haar beslissing, en de sancties indien deze termijnen niet worden gerespecteerd. In het algemeen beschikt de toezichhoudende overheid (bestendige deputatie of gouverneur) over vijftig dagen om haar beslissing te nemen en ervan kennis te geven. Dit houdt in dat de beslissing binnen deze termijn verzonden moet zijn; het betekent niet dat de geadresseerde reeds kennis moet hebben gekregen (omzendbrief van de gemeenschapsminister van Binnenlandse Aangelegenheden, 25 september 1985, *B.S.*, 28 september 1985). Bij ontstentenis van een beslissing binnen de gestelde termijn wordt de aan goedkeuring onderworpen beslissing *geacht te zijn goedgekeurd*. Tegen de uitdrukkelijke beslissingen van de toezichhoudende overheid en tegen de afwezigheid van beslissing die wordt gelijkgesteld met goedkeuring, kan binnen dertig dagen beroep worden ingesteld bij de Executieve, die op haar beurt verplicht is binnen vijftig dagen te beslissen en kennis te geven, anders geldt ook in beroep de figuur van de «stilzwijgende goedkeuring». De Raad van State waarschuwde in zijn advies dat de invoering van dit procédé niet mag ontaarden in een middel voor de toezichhoudende overheden om zich systematisch of willekeurig te onttrekken aan het reële onderzoek van de vraag of de beslissingen al dan niet voor goedkeuring vatbaar zijn (*Parl. St.*, VI. R., 1984-85, nr. 321/1). Dit zou immers neerkomen op het miskennen van de wil van de wetgever die precies goedkeuring heeft voorgeschreven omdat hij een bijzondere controle op bepaalde beslissingen nodig heeft geacht.

56. Wat het Waalse Gewest betreft werd de Gemeentewet gewijzigd door een reeks van decreten inzake de organisatie van de procedure en de uitoefening van het gewoon administratief toezicht:

— Decr. W. Gew. R. 9 maart 1983 tot wijziging van de procedure bepaald in artikel 88 van de Gemeentewet (*B.S.*, 19 juli 1983);

— Decr. W. Gew. R. 15 december 1983 tot wijziging van de Gemeentewet wat betreft de uitoefening van het goedkeuringstoezicht bepaald in artikel 84 van de Gemeentewet (*B.S.*, 13 maart 1984);

— Decr. W. Gew. R. 15 december 1983 tot wijziging van de Gemeentewet wat betreft de termijn en de uitoefening van het algemeen toezicht (*B.S.*, 13 maart 1984);

— Decr. W. Gew. R. 15 februari 1984 betreffende de goedkeuring van de weddeschalen van de gemeentesecretarissen en -ontvangers (*B.S.*, 29 maart 1984);

— Decr. W. Gew. R. van 15 februari 1984 tot verlening

aan de Waalse Gewestexecutieve of aan de door haar gedelegeerde minister van sommige bevoegdheden ten aanzien van de commissarissen van politie en hun adjuncten (*B.S.*, 29 maart 1984);

— Decr. W. Gew. R. 5 december 1984 tot wijziging van de in artikel 77 van de Gemeentewet bepaalde procedure en termijn (*B.S.*, 26 januari 1985).

Door het decreet van de Waalse Gewestraad van 11 mei 1984 (*B.S.*, 31 juli 1984) werd ten slotte ook de Provinciewet gewijzigd wat de uitoefening van het toezicht betreft.

57. Na het Vlaamse en het Waalse Gewest liet ook het Brusselse Gewest zich niet onbetuigd: door het K.B. van 30 juli 1985 tot regeling van het administratief toezicht op de Brusselse Agglomeratie en de gemeenten die ertoe behoren met uitzondering van de stad Brussel (*B.S.*, 29 augustus 1985) werd het K.B. van 6 juni 1972 opgeheven, behalve voor de stad Brussel. Dit K.B. verstevigt de positie van de minister van het Brusselse Gewest: niet alleen moeten de dossiers voortaan niet meer naar de gouverneur maar naar de minister worden gestuurd; deze laatste krijgt bovendien — naast de gouverneur — schorsingsbevoegdheid.

Wettelijke verplichting tot het nastreven van een begrotingsevenwicht: K.B. nr. 110

58. Ook het administratief recht ontsnapt niet aan de invloed van de economische crisis; treffende voorbeelden hiervan zijn de koninklijke besluiten nrs. 110 en 244 (infra nr. 62).

59. Het K.B. nr. 110 van 13 december 1982 (*B.S.*, 16 december 1982) gewijzigd door het K.B. nr. 145 (*B.S.*, 13 januari 1983) legt aan de provincies, de gemeenten en de agglomeraties en federaties van gemeenten het begrotingsevenwicht op, d.w.z. dat hun begroting in geen geval een deficitair saldo, een fictief evenwicht of een fictief batig saldo mag vertonen. Dit begrotingsevenwicht moet worden bereikt vanaf het begrotingsjaar 1988, doch indien de voormelde publiekrechtelijke rechtspersonen vanaf 1984 geen evenwichtige begroting indienen, worden zij verplicht bepaalde maatregelen te treffen met het oog op de vermindering van de personeelskosten (art. 2). De personeelskosten vertegenwoordigen immers een belangrijk deel van de gemeente-uitgaven en vormen aldus een van de voornaamste oorzaken van het begrotingstekort. In de gemeenten worden trouwens vaak bezoldigingen en voordelen toegekend die de door de Staat betaalde wedde voor gelijk werk ruimschoots overschrijden. Dank zij het K.B. nr. 260 van 31 december 1983 (*B.S.*, 21 januari 1984) kunnen de gemeenten, de O.C.M.W.'s en de agglomeraties die aan hun personeel specifieke saneringsmaatregelen zouden willen opleggen, deze maatregelen tevens toepassen op de houders van de wettelijke graden en hun politieke mandatarissen. Belangrijk is tevens dat, wanneer de provincie, de gemeente, de agglomeratie of de federatie van gemeenten geen sluitende begroting voorlegt, de toezichhoudende overheid via het procédé van de indeplaatsstelling elke noodzakelijke maatregel kan nemen om de uitgaven te verminderen en de ontvangsten te verhogen (art. 3).

60. Door het K.B. nr. 208 van 23 september 1983 (*B.S.*, 7 oktober 1983) werd het *Hulpfonds* opgericht tot financieel herstel van de gemeenten. Dit fonds heeft als taak het tegemoetkomen in de voorfinanciering van de financiële

lasten voortspruitend uit de schulden van de gemeenten. Het betreft hier een parastatale inrichting van categorie A die voor eigen rekening, maar met staatswaarborg, de kapitaalmarkt kan aanspreken. Iedere gemeente die een tegemoetkoming van het fonds wil genieten, moet daartoe een aanvraag indienen gestaafd door een door de toezichthoudende overheid goedgekeurd *saneringsplan*. Meer specifieke regels inzake de tegemoetkoming door het fonds werden uitgewerkt in het K.B. van 10 november 1983 (*B.S.*, 13 december 1983) als gewijzigd door het K.B. van 28 september 1984 (*B.S.*, 19 oktober 1984).

61. Onder meer deze maatregelen hebben ertoe geleid dat de schuld van de gemeenten op spectaculaire wijze is gedaald: van 34 miljard in 1982 tot 2 miljard einde 1985, of van 3.460 fr. per Belg in 1982 tot 200 fr. einde 1985 (cijfers van het Gemeentekrediet). Ter vergelijking: de schuld van de nationale staat bedraagt nog altijd meer dan een half miljoen fr. per Belg. Dit resultaat werd bereikt door een vermindering van de stijging van de uitgaven, doch vooral door een toename van de inkomsten via de lokale belastingen. In deze periode werd immers ook het plafond (6%) voor de gemeenteheffing op de personenbelasting afgeschaft (art. 31 wet 11 april 1983 houdende fiscale en begrotingsbepalingen, *B.S.*, 16 april 1983). De sanering zou bovendien bereikt zijn ten koste van het investeringsbeleid en de dienstverlening.

O.C.M.W.: K.B. nr. 244

62. Het K.B. nr. 244 van 31 december 1983 (*B.S.*, 25 januari 1984; erratum *B.S.*, 28 november 1984) wijzigt drie wetten: a) de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de O.C.M.W.; b) de wet van 7 augustus 1974 tot instelling van het recht op het bestaansminimum; c) de wet van 2 april 1965 betreffende het ten laste nemen van de steun verleend door de C.O.O. Dit K.B. is vooral innoverend door de verscherping van de gemeentelijke controle op de O.C.M.W.'s en door de invoering van de verplichte terugvordering van de kosten van maatschappelijke dienstverlening.

63. *Verscherping van de gemeentelijke controle*. Daar het begrotingstekort van het O.C.M.W. wordt gedragen door de gemeente, schreef de organieke wet een driemaandelijks overleg voor tussen het O.C.M.W. en het gemeentebestuur. In de praktijk bleef dit overleg evenwel vaak dode letter, zodat de architecten van het K.B. nr. 244 het noodzakelijk achtten dit overleg een dwingend karakter te verlenen: voor bepaalde materies zoals begroting, personeelsbestand, oprichting van nieuwe diensten enz. zal het O.C.M.W. voortaan slechts een geldige beslissing kunnen treffen na overleg.

64. De praktische modaliteiten van dit overleg werden geregeld door het K.B. van 16 mei 1984 (*B.S.*, 31 mei 1984), doch heel wat vragen bleven onbeantwoord: zie Dhondt, J., «Bijzondere vraagstukken inzake het overleg tussen de gemeente en het O.C.M.W.», *R.W.*, 1984-85, 2045-2052.

65. Het was duidelijk de bedoeling van de wetgever dat het overlegcomité als het ware het pad zou effenen voor een eventuele beslissing van de O.C.M.W.-raad: zaken waarover enige discussie bestaat tussen het O.C.M.W. en het gemeentebestuur zouden vooraf kunnen worden uitge-

praat. Het overlegcomité heeft evenwel slechts een louter adviserende bevoegdheid zodat de O.C.M.W.-raad voornog een beslissing kan nemen waar het gemeentebestuur het niet mee eens is. Vroeger kon de gemeente in dat geval alleen maar weigeren de begroting goed te keuren: een zeer drastische maatregel die tot een ware impasse kan leiden. Het K.B. nr. 244 daarentegen verleent de gemeenteraad de bevoegdheid de begroting te *hervormen*, zodat begrotingsposten kunnen worden verminderd of vermeerdert, ja zelfs geschrapt mits met goedkeuring van de bestendige deputatie. Bovendien krijgt het college het recht bepaalde beslissingen van het O.C.M.W. die het financieel belang van de gemeente zouden kunnen schaden te *schorsen*, om aldus vernietiging door de toezichthoudende overheid uit te lokken. Besluit: terwijl de autonomie van de gemeenten werd versterkt (supra nr. 54), werd die van de O.C.M.W.'s teruggeschoefd.

66. *Van facultatieve naar verplichte terugvordering*. Terwijl de terugvordering van de kosten van maatschappelijke dienstverlening ten laste van de begunstigde of zijn onderhoudsplichtigen vroeger facultatief was en aan het beleid van de O.C.M.W.'s werd overgelaten, wordt deze terugvordering thans *verplicht*. Een aanvankelijk louter individueel probleem wordt aldus — ongevraagd — een familiaal probleem en werkt alzo drempelverhogend. Velen zullen immers verkiezen hun hulpverzoek in te trekken en vrede te nemen met een misschien menonwaardig bestaan, liever dan de familierelaties te verstoren. Mag men er immers in de regel niet van uitgaan dat wie bij het O.C.M.W. voor steunverlening komt aankloppen, dit meestal slechts doet wanneer andere mogelijkheden onbestaande of uitgeput zijn?

67. Van deze verplichte terugvordering kan slechts worden afgeweken hetzij om billijkheidsredenen, via een individuele en gemotiveerde beslissing, hetzij om redenen van efficiëntie, d.w.z. wanneer de kosten of inspanningen niet opwegen tegen het verwachte resultaat.

68. Voor de organieke wet op de O.C.M.W.'s was de hoofdzaak de hulp aan de hulpbehoevende en de bijzaak de eventuele toepassing van de onderhoudsplicht. Het volmachtsbesluit daarentegen verheft de bijzaak tot hoofdzaak, wat een storm van protest ontketende: X., *Verslagboek omtrent het colloquium over het volmachtsbesluit nr. 244 en de verplichte terugvordering vanwege de onderhoudsplichtigen*, V.B.S.G., 87 p.; Van Geel, M., «De tries-tre retouche van een organieke wet. Terugvoerbaarheid O.C.M.W.», *Sociaal*, 1984, 6; J.S., «Terugvordering en gemeentelijke controle: het einde van het O.C.M.W. als autonome instelling», *Sociaal*, 1984, 11-18. Deze auteurs zijn het erover eens dat dit volmachtsbesluit een slechte zaak is en dit zowel voor de hulpzoekende, de O.C.M.W.'s als de individuele hulpverlener. Voor de hulpzoekende vormt de terugvorderingsverplichting en de verwijzing naar de familiale solidariteit immers een aantasting van het in de oorspronkelijke wet *geïndividualiseerde* recht op een bestaansminimum en een menswaardig bestaan. Voor de O.C.M.W.'s die tot dan toe zélf hun terugvorderingsbeleid hadden bepaald komt K.B. nr. 244 over als een kaakslag, als een verdachtmaking van de tot nu toe door hen gevoerde politiek. De O.C.M.W.'s die hun verantwoordelijkheid reeds namen i.v.m. de onderhoudsplicht, worden onnodig opgezadeld met een opdracht die ze reeds vervulden, maar

die zij nu harder en bureaucratischer moeten aanpakken dan hun lief is. De hulpverlener ten slotte ziet zijn cliëntgerichte taak verdwijnen ten voordele van een controlerende, instellingsgerichte opdracht.

69. Gelukkig bleef men niet doof voor deze kritiek: via het uitvoeringsbesluit van 9 mei 1984 (B.S., 24 mei 1984) werden de scherven grotendeels gelijmd. Dit K.B. verschaft immers zoveel achterpoortjes om van de verplichte terugvordering af te zien dat de ruime appreciatiebevoegdheid van de O.C.M.W.'s op dit terrein virtueel werd hersteld. Volmachtsbesluit 244 wordt dan ook omschreven — althans wat dit luik betreft — als «een slag in het water», als «een volkomen overbodig volmachtsbesluit» (J.S., *l.c.*, 13) met als enig resultaat een verhoogde administratieve rompslomp aangezien elk dossier in Brussel moet worden gerechtvaardigd. Door een recent — weliswaar beperkt — onderzoek wordt trouwens bevestigd dat de verplichte terugvordering veel tijd en energie verspilt, die niet kan worden besteed aan hulpverlening of preventie en bovendien meer kost dan opbrengt (X, «Terugvorderen van O.C.M.W.-steun levert weinig besparingen op», *De Standaard*, 19 december 1985, 3). Het «platform K.B. 244», een breed front van O.C.M.W.-werkers, welzijnsorganisaties en groeperingen van minder-gegoeden, dringt bij de staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie dan ook aan op de opheffing van dit omstreden volmachtsbesluit.

70. Vermelden we ten slotte dat het K.B. van 18 februari 1985 (B.S., 27 februari 1985) het door het voormelde K.B. van 9 mei 1984 vastgestelde minimumbedrag aan belastbaar inkomen waaronder niet mag worden verhaald *verhoogt* tot 400.000 fr. wat betreft het verhaal van de kosten voor opname en huisvesting en tot 500.000 fr. voor het verhaal van de kosten van het bestaansminimum of de maatschappelijke dienstverlening. Beide bedragen worden verhoogd met 70.000 fr. per persoon ten laste.

Ambtenarenrecht: hervorming van de tuchtregeling voor het rijkspersoneel

71. Een van de doelstellingen van de regering was het toekennen van meer organisatorische autonomie aan de rijksbesturen, wat meteen een versterking van het gezag en de verantwoordelijkheid van de diensthoofden impliceert. In dit kader werden de bepalingen uitgevaardigd inzake de aanpassing van *arbeidstijd* (K.B. 31 december 1984 betref-

fende de verdeling en aanpassing van de arbeidstijd in de rijksbesturen, B.S., 18 januari 1985) en ligt thans de hervorming van de *beoordeling* ter studie. Ook de herziening van de tuchtregeling voor het rijkspersoneel door het K.B. van 25 februari 1985 (K.B. tot wijziging van het K.B. van 2 oktober 1937 houdende het statuut van het rijkspersoneel en van andere koninklijke besluiten betreffende het administratief statuut van dit personeel, B.S., 19 maart 1985; Berckx, P., «Statuut rijkspersoneel. Wijziging van de tuchtregeling voor het rijkspersoneel», *T.B.P.*, 1985, 129-132) ligt in de lijn van deze regeringsdoelstelling.

72. Door dit K.B. wordt de rechtsbescherming van de tuchtrechtelijk vervolgd rijksambtenaar gevoelig verhoogd, o.a. door invoering van een *verjaringstermijn* voor het uitoefenen van de tuchtprocedure. Een moeilijk te verantwoorden afwezigheid van verjaring op disciplinair vlak werd aldus verholpen. Om praktische redenen werd het aantal tuchtstraffen gereduceerd van tien tot zeven en werden de gevolgen ervan duidelijker omschreven. De uitspraak van de zwaardere tuchtsancties wordt steeds voorafgegaan door een voorlopig voorstel uitgaande van de bevoegde hiërarchische meerdere en een definitief voorstel uitgaande van de directieraad. Tegen het definitief voorstel staat, zoals voorheen, beroep open bij de bevoegde raad van beroep die een gemotiveerd advies uitbrengt. Daar een tuchtstraf niet voor altijd op de loopbaan van een rijksambtenaar moet blijven wegen indien hij na het uitspreken van de straf getuigt van zijn goede wil, werd, in verhouding tot de ernst van elke tuchtmaatregel, een termijn bepaald die van ambtswege *doorhaling* van de straf in het dossier tot gevolg heeft.

73. Aldus werd de tot dan toe embryonale tuchtregeling voor het rijkspersoneel uitgebouwd en beter gestructureerd. Moge dit een aansporing zijn voor de wetgever om ook wat de tuchtregeling in de lokale besturen (gemeenten, O.C.M.W.'s ...) betreft de noodzakelijke hervormingen door te voeren! (Opdebeek, I., *De tuchtregeling in de lokale besturen*, Brugge, Die Keure, 1985, 319 p.). (Tekst afgesloten einde maart 1986).

Ingrid OPDEBEEK

Assistent Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

Filip REYNTJENS

Docent Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

20 MEI 1986

Voorzitter: de h. Delva

Rechters-rapporteurs: de hh. Blanckaert en Melchior

Advocaten: mrs. Van Orshoven, Moureaux, Legros, Gehlen loco Putzeys, Van Hecke en Thiry

1. Arbitragehof — Vraag betreffende een reeds vernietigde norm — 2. Taalgebruik — In bestuurszaken — Art. 52 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

1. Een prejudiciële vraag m.b.t. een norm die reeds door het Arbitragehof is vernietigd, heeft geen voorwerp meer.

2. Art. 52 van de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken houdt geen schending in van de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten.

C. t/ P.V.B.A. D.

I. De feiten en de voorafgaande rechtspleging

De heer C. was op 1 januari 1974 door de in Luik geves-

tigde P.V.B.A. D. tewerkgesteld als handelsvertegenwoordiger voor het Nederlandse taalgebied.

Met een ter post aangetekende brief van 23 januari 1976 werd hem ontslag om een dringende reden gegeven.

Omdat dit ontslag op staande voet volgens hem onrechtmatig was, liet hij de voornoemde P.V.B.A. op 16 december 1976 dagvaarden voor de Arbeidsrechtbank te Gent, ten einde onder meer een opzeggings- en uitwinningsvergoeding te krijgen.

In eerste aanleg betoogde de heer C. bij conclusie dat hem in strijd met artikel 2 van het taaldecreet van de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973 alleen een in het Frans opgestelde opzeggingsbrief was toegezonden en dat dit ingevolge artikel 10 van dit decreet de nietigheid van de ontslagbrief teweegbrengt.

Volgens de P.V.B.A. D. was onder een zelfde ontslag zowel een Nederlandstalige als een Franstalige opzeggingsbrief verstuurd, waarvan kopieën als bewijsstukken zijn neergelegd.

In het vonnis van 4 mei 1979 oordeelde de arbeidsrechtbank dat uit deze stukken met voldoende zekerheid kan worden afgeleid dat de eiser een Nederlandstalige ontslagbrief ontvangen had en dat het ontslag dus geldig was betekend. Daar de in de opzeggingsbrief aangehaalde redenen volgens de rechtbank een onmiddellijk ontslag rechtvaardigden, werd de vordering tot betaling van een opzeggings- en uitwinningsvergoeding afgewezen.

Dit vonnis werd op hoger beroep van de heer C. door het arbeidshof te Gent bij arrest van 24 oktober 1984 gewijzigd.

Volgens het arbeidshof kan alleen rekening worden gehouden met de in het Frans gestelde ontslagbrief omdat niet bewezen is dat die brief zowel in Nederlandstalige als in Franstalige versie was toegezonden, daar niet kan worden nagegaan of de Nederlandstalige versie al dan niet achteraf werd opgesteld.

Vervolgens stelt het arbeidshof vast dat een conflict bestaat tussen het taaldecreet van 19 juli 1973 en artikel 52 van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, en besluit het de volgende prejudiciële vraag aan het Arbitragehof te stellen:

«Worden de regels, die door artikel 59bis, §§ 3, 3°, en 4, tweede lid, van de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat en de Gemeenschappen, geschonden door:

1) het decreet van de Cultuurraad van de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973 tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen, in zoverre dit bepaalt dat het van toepassing is op de natuurlijke personen en rechtspersonen die geen exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben, doch personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen;

2) artikel 52 van de wetten betreffende het gebruik der talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, in zoverre dit artikel toepasselijk is op de private nijverheids-, handels- en financiebedrijven, waarvan de exploitatiezetel in het Franse taalgebied is gevestigd, ten aanzien van hun personeelsleden die in het Nederlandse taalgebied tewerkgesteld zijn?»

(...)

III. In rechte

(...)

Over het decreet van 19 juli 1973

Het decreet van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973 regelt het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede voor de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen.

Bij arrest van 30 januari 1986 heeft het Hof uitspraak gedaan over een verzoek tot vernietiging van het decreet van 19 juli 1973, ingesteld door de Franse Gemeenschaps-executieve. Het Hof heeft bij dat arrest onder meer geoordeeld dat in artikel 1, eerste lid, van het decreet de woorden «of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen» dienden te worden vernietigd wegens schending van de regels die door artikel 59bis, § 3 en § 4, van de Grondwet zijn vastgesteld m.b.t. de materiële en de territoriale bevoegdheid van de Gemeenschapsraden.

Op grond van artikel 7, § 1, van de organieke wet van 28 juni 1983 hebben de door het Hof gewezen vernietigingsarresten een absoluut gezag van gewijsde vanaf hun bekendmaking in het Belgisch Staatsblad. De vernietiging heeft bovendien terugwerkende kracht, zodat de vernietigde norm of het vernietigde gedeelte van de norm geacht wordt nooit te hebben bestaan.

Hieruit volgt dat het gedeelte van de prejudiciële vraag dat betrekking heeft op het decreet van 19 juli 1973 zonder voorwerp blijkt te zijn.

Over de gecoördineerde wetten

Sinds de inwerkingtreding van artikel 59bis van de Grondwet zijn de gecoördineerde wetten op het taalgebruik in bestuurszaken van kracht gebleven of blijven van kracht:

— enerzijds in het Franse en in het Nederlandse taalgebied, met uitzondering van de in artikel 59bis, § 4, tweede lid, van de Grondwet beoogde gemeenten, diensten en instellingen, zolang ze niet door decreten waren vervangen;

— anderzijds in het tweetalige gebied Brussel-hoofdstad, het Duitse taalgebied, en de in artikel 59bis, § 4, tweede lid, van de Grondwet beoogde gemeenten, diensten en instellingen, zolang ze niet door nieuwe nationale wetten worden vervangen.

Immers, de Gemeenschapsraden regelen, met uitsluiting van de nationale wetgever, ieder wat hem betreft, de materies van artikel 59bis, § 3, van de Grondwet, voor hun territoriaal bevoegdheidsgebied als bepaald door artikel 59bis, § 4, tweede lid, van de Grondwet; de nationale wetgever oefent dezelfde materiële bevoegdheid uit in het tweetalige gebied Brussel-hoofdstad, het Duitse taalgebied en voor de in artikel 59bis, § 4, tweede lid, van de Grondwet beoogde gemeenten, diensten en instellingen die niet onder de bevoegdheidssfeer van de decretale wetgever ressorteren.

Het Hof is niet bevoegd om te oordelen of de Grondwet, vóór de inwerkingtreding van artikel 59bis ervan, aan de nationale wetgever de mogelijkheid bood om het taalgebruik in de sociale betrekkingen te regelen. Toen was er immers slechts één wetgever; de bevoegdheid van het Hof

hangt in wezen samen met de grondwettelijke grenzen van de respectieve bevoegdheden van verscheidene wetgevers.

Uit het arrest van het Hof van 30 januari 1986 blijkt dat de nationale wetgever zijn bevoegdheid niet heeft overschreden door in artikel 52 van de gecoördineerde wetten de exploitatiezetel van de werkgever als localisatiecriterium aan te wenden.

*Om deze redenen,
Het Hof,*

verklaart dat de P.V.B.A. D., de heer C. en de Executieve van het Waalse Gewest gerechtigd waren om tussen te komen in de debatten;

uitspraak doende over de prejudiciële vraag,
zegt voor recht:

1. Ten gevolge van het arrest van het Hof van 30 januari 1986 waarbij in artikel 1, eerste lid, van het decreet van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973 «tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen» de woorden «of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen» werden vernietigd, is het gedeelte van de prejudiciële vraag dat betrekking heeft op voormeld decreet zonder voorwerp;

2. Artikel 52 van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, houdt geen schending in van de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 15 OKTOBER 1985

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. D'Haenens

Advocaten: mrs. Nelissen Grade en Van Ommeslaghe

Bankbreuk — Eenvoudige bankbreuk — Betaling of bevoordeling van een schuldeiser ten nadele van de boedel — Begrip — Nadeel voor de boedel — Begrip — Raming.

Betaling of bevoordeling van een bevoorrechte schuldeiser door een koopman die in feitelijke staat van faillissement verkeert, kan de boedel benadelen en derhalve het in art. 573, 5°, Kh. bedoelde misdrijf opleveren. Dat is o.m. het geval wanneer die betaling of bevoordeling schulden betreft waarvan het bevoorrechte karakter te niet gaat in geval van faillissement (art. 546 Kh.), en de schuldenaar, door met bedrieglijk opzet na te laten aangifte te doen van de staking van betaling overeenkomstig art. 440 Kh., de faillietverklaring vertraagt of belet.

De schade die het gevolg is van de bevoordeling van schuldeisers ten nadele van de boedel, bestaat in de vermindering van het voor de boedel beschikbare actief die door het misdrijf is veroorzaakt. Die schade is een collectieve

schade ten nadele van de gezamenlijke schuldeisers, ongeacht de individuele toestand van iedere schuldeiser afzonderlijk.

Voor de raming van die schade hoeft geen rekening te worden gehouden met de eventuele vermindering van het passief die zou kunnen worden teweeggebracht door het feit van de betaling van een schuldeiser wiens schuldvordering, indien zij was ingebracht, het passief zou hebben doen aangroeien en mogelijk het dividend van iedere schuldeiser afzonderlijk zou hebben verminderd.

H. t/ Faillissement I.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 juni 1983 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

(...)

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 7, 8, 9, 20, 5°, inzonderheid zesde en zevende lid, van de Hypotheekwet van 16 december 1851, 437, eerste lid, 444, 452 tot 454, 546, 561, 567, 568 en 573, 5°, van de Faillissementswet houdende boek III van het Wetboek van Koophandel, 1134, 1135, 1184, 1583, 1612, 1613, 1654 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest na in feite vastgesteld te hebben dat eiseres en medebeklaagde C., nadat zij opgehouden hadden te betalen, vier wissels aan de belangrijkste leverancier van de gefailleerde vennootschap hadden overhandigd en diverse facturen voor levering van een modelchalet hadden betaald, beslist dat de telastleggingen III-D-1 en III-D-2 van eenvoudige bankbreuk bewezen zijn en dientengevolge de civiele vordering van de burgerlijke partij uit hoofde van deze telastleggingen tot beloop van 10.057.608 frank toewijst, op grond dat het door eiseres aangevoerde argument dat het gaat om endossering van wissels ten gunste van de firma B., die de levering deed met een volgens Duits recht geldige clause van eigendomsvoorbehoud, niet kan worden aangenomen en wel om de volgende redenen: «Het is onjuist te beweren dat het endossement van de drie wissels aan B. normaal was. Immers, het staat vast dat op dat ogenblik — 26 februari 1979 — de P.V.B.A. I. zonder enige twijfel zich in staat van feitelijk faillissement bevond, zodat het neerleggen van de boeken een verplichting was geworden en de regel van de gelijkheid van de schuldeisers op dat ogenblik moest gelden. Het argument van het beding van eigendomsvoorbehoud is geenszins decisief: allereerst is het niet tegenwerpelijk ten opzichte van derden en bovendien is de clause van het 'Eigendomsvoorbehalt' krachteloos zodra het faillissementsvonnis wordt uitgesproken (zie R.C.J.B., 1961, 139 en 140; R.C.J.B., 1979, 398) en waardeloos in een toestand van feitelijk faillissement aangezien de werking van de clause op dat ogenblik de toepassing van de regel van de gelijkheid van de schuldeisers in wezen aantast. De betaling van de wisselschuld ten belope van 3.502.328 frank is uitsluitend aan de firma B. ten goede gekomen en heeft als dusdanig nadeel berokkend aan de gezamenlijke schuldeisers. Er was bevoordeling van schuldeiser ten nadele van de boedel aangezien het bedrag dat voor de uitkering aan de schuldeisers beschikbaar is, daalde door de bevoordeling van B.: indien het endossement van de wissels aan B. niet was geschied, zou het bedrag van de wissels in de massa zijn gekomen. Bovendien geldt de bedenking dat, toen B. bij exploit van 15 mei 1979

— het faillissementsvonnis dateert van 1 juni 1979 — haar eigendomsvoorbehoud deed gelden, zij — blijkens de verklaringen van haar procuratiehouder O. — zonder enige twijfel kennis had van de staat van feitelijk faillissement van de P.V.B.A. I., zodat redelijkerwijze niet kan worden aanvaard dat het revendicatierecht op dat ogenblik bestond zonder enige samenloop met andere schuldeisers; men zou zelfs kunnen stellen dat het door de firma B. ontworpen plan tot doel had de faillietverklaring van I. te vertragen, ten einde de mogelijkheid te behouden haar eis te kunnen instellen vóór de faillietverklaring. De tegenwerpelijheid van de clause kan in die omstandigheden niet worden aanvaard».

terwijl, eerste onderdeel, (...)

derde onderdeel, de clause van eigendomsvoorbehoud alleen uitwerking verliest bij samenloop van schuldeisers, hetgeen ten minste impliceert dat de rechten van de onbetaalde verkoper, die de toepassing van de clause inroept, in conflict komen met de rechten die één of meer schuldeisers van de koper uitoefenen, zodat het arrest door te beslissen dat de clause van eigendomsvoorbehoud geen uitwerking kan hebben gelet op de toestand van «feitelijk faillissement» van eiseres, waarmee het, blijkens de context, kennelijk bedoelt de toestand van ophouden van betalen in de zin van artikel 573 van de Faillissementswet, zonder vast te stellen dat andere schuldeisers hun rechten hadden uitgeoefend, de niet-tegenwerpelijheid van de clause van eigendomsvoorbehoud uitbreidt buiten de in de wet bedoelde gevallen, en zodoende alle in het middel vermelde bepalingen, met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet, en in het bijzonder de artikelen 546 van de Faillissementswet en 20, 5° van de Hypotheekwet, schendt:

(...)

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat het onderdeel hierop neerkomt dat de endossering van wissels ten gunste van de firma B. (feit III, D, 1) en de betaling van facturen aan diezelfde schuldeiser (feit III, D, 2) betrekking hebben op niet-betaalde roerende zaken die zich nog in het bezit van de schuldenaar bevinden en derhalve bevoorrechte schulden zijn krachtens artikel 20, 5°, van de Hypotheekwet (artikel 2102 van het Burgerlijk Wetboek); de betaling van die bevoorrechte schulden geen eenvoudige bankbreuk door bevoordeling van schuldeisers ten nadele van de boedel kan opleveren in de zin van artikel 573, 5°, van het Wetboek van Koophandel, tenzij indien de betaling was geschied na vonnis van faillietverklaring of wanneer vóór het vonnis van faillietverklaring andere schuldeisers hun rechten zouden hebben uitgeoefend zodat er samenloop was van schuldeisers, in welke gevallen dit voorrecht teniet zou zijn gegaan krachtens artikel 546 van het Wetboek van Koophandel; die betalingen geschied zijn vóór het vonnis van faillietverklaring en het arrest niet vaststelt dat andere schuldeisers hun rechten hadden uitgeoefend, zodat die betalingen geen bevoordeling van een schuldeiser inhouden;

Overwegende dat, naar luid van artikel 573, 5°, van het Wetboek van Koophandel, schuldig is aan eenvoudige bankbreuk de gefailleerde handelaar die, nadat hij opgehouden heeft te betalen, een schuldeiser ten nadele van de boedel heeft betaald of bevoordeeld;

Overwegende dat de betaling of de bevoordeling van een

bevoorrechte schuldeiser door een handelaar die in feitelijke staat van faillissement verkeert de massa kan benadelen en derhalve de overtreding kan opleveren bepaald bij artikel 573, 5°, van het Wetboek van Koophandel; dat dit onder meer het geval is wanneer die betaling of bevoordeling schulden betreft waarvan het bevoorrecht karakter te niet gaat in geval van faillissement en de schuldenaar door met bedrieglijk opzet na te laten aangifte te doen van de staking van betaling overeenkomstig artikel 440 van het Wetboek van Koophandel de faillietverklaring vertraagt of belet;

Overwegende dat het arrest, na te hebben geconstateerd dat de P.V.B.A. I. sedert 15 september 1978 in feitelijke staat van faillissement verkeerde, eiseres schuldig verklaart aan eenvoudige bankbreuk ter zake dat zij nagelaten heeft aangifte te doen van de staking van betaling binnen de bij artikel 440 van het Wetboek van Koophandel bepaalde termijn (feit III, E); dat het arrest vervolgens, met betrekking tot het endosseren van wissels ten bate van de firma B. en het betalen van openstaande facturen aan diezelfde schuldeiser, releveert: «Het staat vast dat op dat ogenblik — 26 februari 1979 — de P.V.B.A. I. zonder enige twijfel zich in staat van feitelijk faillissement bevond, zodat het neerleggen van de boeken een verplichting was geworden en de regel van de gelijkheid van de schuldeisers op dat ogenblik moest gelden. De betaling van de wisselschuld is uitsluitend aan de firma B. ten goede gekomen en heeft als dusdanig nadeel berokkend aan de gezamenlijke schuldeisers. Er was bevoordeling van schuldeiser ten nadele van de boedel aangezien het bedrag dat voor de uitkering van de schuldeisers beschikbaar is daalde door de bevoordeling van B.: indien het endossement van de wissels aan B. niet was geschied zou het bedrag van de wissels in de massa zijn gekomen. Bovendien geldt de bedenking dat, toen B. bij exploit van 15 mei 1979 — het faillissementsvonnis dateert van 1 juni 1979 — haar eigendomsvoorbehoud deed gelden, zij — blijkens de verklaringen van haar procuratiehouder O. — zonder twijfel kennis had van de staat van feitelijk faillissement van de P.V.B.A. I. (...); men zou zelfs kunnen stellen dat het door de firma B. ontworpen plan tot doel had de faillietverklaring van I. te vertragen, ten einde de mogelijkheid te behouden haar eis te kunnen instellen vóór de faillietverklaring (...); de drijfveer van de bevoordeling is gemakkelijk te achterhalen: (eiseres) wou de firma B. in België vertegenwoordigen. (Eiseres) liet op haar naam, maar op het adres van haar ouders, prijsopgaven sturen door B. en zij stelde zich bij Jan V. voor als vertegenwoordigster van de firma B. in België. Er is geen enkele reden om deze verklaring van V. in twijfel te trekken, te meer daar de zaak De B. niet alleen hetzelfde motief aan het licht brengt, maar zelfs correspondentie die (eiseres) van B. ontving. Voor III, D, 2 (betaling van de facturen van de modelchalet van de firma B.) gelden dezelfde elementen»;

Overwegende dat het arrest door aldus vast te stellen dat eiseres in overleg met de bevoordeelde schuldeiser de faillietverklaring van de P.V.B.A. I. opzettelijk heeft vertraagd, dat door tijdig aangifte te doen van de staking van betaling, zoals vereist door artikel 440 van het Wetboek van Koophandel, het voorrecht waarop de schuldeiser B. zich eventueel kon beroepen, te niet zou zijn gegaan zodat de bedragen die aan B. werden uitbetaald in de boedel zouden zijn gebleven, wettig beslist dat die betaling ten nadele

van de boedel is geschied en dat eiseres zich schuldig heeft gemaakt aan overtreding van artikel 573, 5°, van het Wetboek van Koophandel;

Overwegende dat, nu de beslissing op grond van die vaststellingen naar recht verantwoord is, het onderdeel dat, met betrekking tot het betalen van die schulden vóór het vonnis van faillietverklaring, aan het arrest enkel verwijt niet te hebben vastgesteld dat andere schuldeisers hun rechten hadden uitgeoefend en er derhalve samenloop van schuldeisers bestond, bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na verschillende telastleggingen bewezen te hebben verklaard, de civiele vordering van de burgerlijke partij ontvankelijk en gegrond verklaart en eiseres dientengevolge veroordeelt, gedeeltelijk solidair met medebeklaagde C., tot betaling van een totaal bedrag van 13.703.850 frank met de compensatoire en moratoire interesten, zulks op grond van de volgende consideransen: «De conclusie voor de tweede beklagde voert eensdeels aan dat (eiseres) persoonlijk verbonden blijft tegenover de echtgenoten D. en tegenover de Kredietbank, en anderdeels dat het wenselijk zou zijn een deskundige aan te stellen, met als opdracht het maken van een raming van het actief en van het passief, zoals het zich in feite voordoet en zoals het zich zou hebben kunnen voordoen in de onderstelling dat B. zijn eigendomsvoorbehoud zou hebben uitgeoefend met alle gevolgen van dien voor de medecontractanten van I. die op hun chalet rekenden. Het eerste punt is juist maar heeft geen relevantie tot de te onderzoeken eisen. Wat het tweede punt betreft, merkt het hof op dat de onderliggende stelling — te weten deze: de vermeerdering van het actief (wanneer namelijk alle schuldeisers zouden hebben geprofiteerd van de opbrengst van de wissels De D.) zou noodzakelijkerwijze een verhoging hebben meegebracht van het passief — onjuist is: de curator die handelt in het belang van de massa en optreedt als vertegenwoordiger van de massa heeft een vorderingsrecht zodra het actief is verminderd; hij hoeft in de hierboven gedane onderstelling niet te bewijzen dat het uiteindelijk passief van het faillissement minder hoog zou zijn geweest. Immers, de curator vertegenwoordigt niet de schuldeisers ut singuli, hij vertegenwoordigt de schuldeisers die deel uitmaken van de massa, de schuldeisers, in de massa wier schade door het Hof van Cassatie een collectief nadeel wordt genoemd, en aldus kan hij optreden wanneer door de fout van een derde ofwel het passief werd verzwaaard ofwel het actief werd verminderd. Het zou onlogisch zijn te onderstellen dat zijn actiemogelijkheid zou geconditioneerd zijn door een verhouding tussen actief en passief».

terwijl, eerste onderdeel, het arrest met deze overwegingen, waarin het stelt dat de curator over een vorderingsrecht beschikt, geen antwoord geeft, of althans geen passend antwoord, op de conclusie van eiseres, waarin zij bevestigde dat, indien de haar ten laste gelegde feiten een vermindering van het actief hebben meegebracht, zij een ten minste evenwaardige vermindering van het passief tot gevolg hebben gehad, zodat de curator geen schade in oorzakelijk verband met deze feiten heeft geleden (schending van

artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, de massa enkel dan schade in oorzakelijk verband met het misdrijf heeft geleden indien zij een verlies of nadeel heeft ondergaan, en zulks niet het geval is indien de vermindering van het actief, die door de fouten van eiseres veroorzaakt zou zijn, gecompenseerd wordt door een ten minste evenwaardige vermindering van het passief, zodat, indien het arrest aldus geïnterpreteerd moet worden dat eiseres aansprakelijk gesteld wordt voor de vermindering van het actief zonder acht te slaan op de mogelijke vermindering van het passief die door dezelfde feiten zou zijn veroorzaakt, zowel het wettelijk begrip schade als het begrip oorzakelijk verband schendt (schending van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat eiseres concludeerde zoals in het onderdeel is weergegeven;

Overwegende dat het arrest met de redengeving die in het middel wordt aangehaald, te kennen geeft dat de appelrechters oordelen dat de curator over een vorderingsrecht beschikt ten bate van de massa zodra het actief is verminderd en dat het niet ter zake doet of die vermindering van actief een evenwaardige vermindering van het passief tot gevolg heeft; dat het arrest zodoende het verweer van eiseres verwerpt en haar conclusies beantwoordt;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat de omvang van de schade die het gevolg is van bevoordeling van schuldeisers ten nadele van de boedel bestaat in de vermindering van het voor de massa beschikbaar actief dat door het misdrijf is veroorzaakt; dat die schade een collectieve schade is ten nadele van de massa van de schuldeisers, ongeacht de individuele toestand van iedere schuldeiser afzonderlijk; dat derhalve voor de raming van die schade geen rekening moet worden gehouden met de eventuele vermindering van het passief die zou kunnen worden teweeggebracht door het feit van de betaling van een schuldeiser wiens schuldvordering, indien zij in de massa ware gebracht, het passief zou hebben doen aangroeien en mogelijk het dividend van iedere schuldeiser afzonderlijk zou kunnen verminderen;

Overwegende dat het arrest, dat eiseres schuldig verklaart aan eenvoudige bankbreuk door betaling of bevoordeling van een schuldeiser ten nadele van de boedel noodzakelijkerwijze het bestaan vaststelt van een causaal verband tussen enerzijds die betaling of bevoordeling en anderzijds de vermindering van het totaal actief;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 21 NOVEMBER 1985

Voorzitter: de h. Mahillon

Raadsheer-rapporteur: de h. Kreit

Advocaat-generaal: de h. Velu

Advocaat: mr. Simont

Verzekering — Grove fout — Besef van de verzwaren — Begrip.

Onder grove fout in de zin van art. 16 van de Verzekeringwet wordt verstaan die fout die kan worden gelijkgesteld met een opzettelijke daad en waarvan de verzekerde, en niet iedere normaal bedachtzame en voorzichtige persoon onder dezelfde omstandigheden, wist of moest weten dat zij een verzwaaring van het risico meebracht.

O. t/ P.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 juni 1984 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134 van het Burgerlijk Wetboek, 16 van titel X van boek I van het Wetboek van Koophandel ingevoegd bij de wet van 11 juni 1874, 11 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na erop te hebben gewezen dat onder grove fout in de zin van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 «wordt verstaan die fout die kan worden gelijkgesteld met een opzettelijke daad mits de volgende voorwaarden vervuld zijn: een objectief element: de verzwaaring van het risico in verhouding tot de vooruitzichten van de overeenkomst; een subjectief element: het is nodig dat de verzekerde wist of moest weten dat zijn fout een dergelijke verzwaaring van het risico meebracht», en na te hebben aangenomen «dat appellant (thans verweerder) ten deze door zijn handelwijze een abnormaal hoog risico heeft doen ontstaan, ook al was de premie, zoals hij betoogt, door de maatschappij vastgesteld met inachtneming van zijn jeugdige leeftijd en het vermogen van zijn voertuig», de vordering verwerpt die eiseres tegen verweerder op grond van de artikelen 16 van de wet van 11 juni 1874, 11 van de wet van 1 juli 1956 en 25.9 van de verzekeringspolis had ingesteld, op grond: «dat, met betrekking tot het feit dat de betrokkene die verzwaaring beseftte of diende te beseffen, het volgende voor ogen dient te worden gehouden: hij bezat dat voertuig pas sedert enkele maanden, een dergelijke ongecontroleerde slip over 85 meter met een krachtig maar betrouwbaar voertuig wijst op een gebrekkige beheersing van dat voertuig; (...) dat appellant gewis zichzelf in de situatie heeft gebracht waarin hij de macht over het stuur heeft verloren, maar dat, in de omstandigheden van de zaak, op het ogenblik dat het voertuig de rijstrook die ervoor bestemd was verliet, een met betrekking tot de gevolgen van zijn handelwijze verrassend element is kunnen intreden waardoor het vereiste subjectief element voor de verzekerde ontbreekt»,

terwijl, eerste onderdeel, onder grove fout, in de zin van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874, 24 en 25.9 van de algemene voorwaarden van de tussen de partijen gesloten verzekeringsovereenkomst, wordt verstaan die fout die kan worden gelijkgesteld met een opzettelijke daad en waarvan de verzekerde wist of moest weten dat zij een verzwaaring van het verzekerde risico meebracht; de grove fout derhalve niet noodzakelijk impliceert dat de dader inderdaad wist dat hij daardoor het risico verzwaarde, maar het voldoende is dat is aangetoond dat ieder normaal bedachtzaam en voorzichtig mens in dezelfde omstandigheden die verzwaaring zou hebben beseft; daaruit volgt dat het arrest, nu het vaststelt dat verweerders manoeuvre een abnormaal hoog risico had doen ontstaan, niet zonder miskenning van: 1° het wettelijk begrip grove fout (schending van artikel 16 van de

wet van 11 juni 1874 en van de andere in het middel aangegeven bepalingen) en 2° de verbindende kracht van de artikelen 24 en 25.9 van de polis (schending van artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek), heeft kunnen beslissen dat verweerder geen grove fout had begaan op grond dat «hij het litigieuze voertuig pas sedert enkele maanden bezat» en «dat hij mogelijk verrast kan zijn geweest door de gevolgen van zijn handelwijze, waardoor het vereiste subjectief element voor de verzekerde ontbreekt», zodat «er ... twijfel bestaat nopens het feit of appellant wist dat hij het risico verzwaarde», zonder na te gaan of een normaal bedachtzaam en voorzichtig mens onder dezelfde omstandigheden had moeten weten dat hij het verzekerde risico verzwaarde door, zoals het arrest vaststelt, in een onoverzichtelijke bocht en zonder acht te slaan op de doorlopende witte streep een file voertuigen in te halen met een hogere snelheid dan de toegelaten 80 kilometer per uur, en dat met een alcoholgehalte van 0,94 gram per liter bloed;

tweede onderdeel, subsidiair, het arrest, nu het in feite vaststelt dat verweerder, in een onoverzichtelijke bocht en zonder acht te slaan op de doorlopende witte streep, een file voertuigen heeft ingehaald met een hogere snelheid dan de toegelaten 80 kilometer per uur, en dat met een alcoholgehalte van 0,94 gram per liter bloed, uit de in de aanhef van het middel weergegeven redenen niet wettig heeft kunnen afleiden dat verweerder niet noodzakelijk diende te beseffen dat hij het risico verzwaarde en derhalve geen grove fout in de zin van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 had begaan; daaruit volgt dat het arrest 1) het wettelijk begrip grove fout miskent (schending van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 en van de andere in het middel aangegeven bepalingen), 2) de verbindende kracht van de artikelen 24 en 25.9 van de polis miskent (schending van artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat onder grove fout in de zin van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 betreffende de verzekering in het algemeen wordt verstaan die fout die kan worden gelijkgesteld met een opzettelijke daad en waarvan de verzekerde, die bepaaldelijk partij is in het geding, ten deze de verweerder en niet, zoals eiseres betoogt, iedere normaal bedachtzame en voorzichtige persoon onder dezelfde omstandigheden, wist of moest weten dat zij een verzwaaring van het risico meebracht;

Overwegende dat het hof van beroep derhalve niet hoefde na te gaan of een normaal bedachtzaam en voorzichtig bestuurder had geweten of moeten weten dat het uitvoeren van een zelfde manoeuvre een dergelijke verzwaaring meebracht;

Dat het onderdeel naar recht faalt;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het hof van beroep op onaantastbare wijze in feite vaststelt, enerzijds, dat verweerder 0,94 gram alcohol per liter in zijn bloed had en, niettegenstaande de ononderbroken witte streep, in een onoverzichtelijke bocht een file voertuigen had ingehaald en daarna weer rechts ging rijden met een hoge snelheid die door de deskundige op ten minste 120 kilometer per uur wordt geschat; dat hij door zijn handelwijze onbetwistbaar een abnormaal hoog risico had doen ontstaan; maar dat, anderzijds, eiseres bij de vaststelling van de premie rekening had gehouden met

de jeugdige leeftijd van verweerder, 22 jaar, en met het vermogen van het voertuig, een Porsche, dat hij pas sedert enkele maanden bezat; dat de ongecontroleerde slip over 85 meter wijst op een verlies van controle dat, in de omstandigheden van de zaak, op het ogenblik dat het voertuig zijn rijstrook verliet niet het intreden van een verrassings-element uitsluit dat hem het besef van de risicoverzwaren, dat een voor het bestaan van de grove fout onontbeerlijk subjectief element is, heeft kunnen ontnemen;

Overwegende dat het arrest uit die vaststellingen wettig heeft kunnen afleiden dat verweerders handelwijze geen grove fout uitmaakte;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 12 DECEMBER 1985

Voorzitter: de h. Mahillon

Raadsheer-rapporteur: de h. Bosly

Advocaat-generaal: mevr. Liekendael

Advocaten: mrs. Simont en De Bruyn

Advocaat — Briefwisseling tussen advocaten — Beroepsgeheim.

Elke mededeling die tussen advocaten, zelfs vertrouwelijk, is gedaan uit naam van een partij, verliest haar vertrouwelijk karakter, zodat ze zonder toestemming van de stafhouder mag worden gebruikt, wanneer ze bepaalde voorstellen behelst die onvoorwaardelijk uit naam van de andere partij worden aangenomen.

De advocaat die gebruik maakt van een dergelijke mededeling, schendt het beroepsgeheim niet.

P.V.B.A. Café R. en B. t/ C. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 juni 1984 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

A. Op de voorziening van eiseres P.V.B.A. Café R.:

Overwegende dat eiseres afstand doet van haar voorziening;

B. Op de voorziening van eiseres B.:

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 1131 van het Burgerlijk Wetboek, 458 van het Strafwetboek, 428, 439, 440, 442, 444, 446, 447, 448, 456, 457, 460, 488, 489, 494, 501 van het Gerechtelijk Wetboek, 1, 2, 3, 4, 5 van het reglement van de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten van 8 mei 1980 betreffende het overleggen van correspondentie tussen advocaten en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest erop wijst «dat de deontologische tekortkomingen die appellante (P.V.B.A. Café R.) ten laste van een of meer raadsliden of vroegere raadsliden van de partijen wil leggen, ook al waren zij reëel, de rechten van de partijen niet kunnen schaden; dat die voor advocaten bindende regels door de in tuchtzaken bevoegde raden van de Orde van de balies zullen worden bevestigd en toegepast»; het arrest vervolgens het beroepen vonnis bevestigt,

inzonderheid op grond van twee brieven die op 22 mei en 18 september 1980 door de raadsman van Café R. aan de raadsman van verweerder C. zijn gestuurd en op een briefwisseling tussen advocaten die, zoals wordt erkend, vertrouwelijk is maar tevens «deel uitmaakt van de onderhandelingen; dat daaruit weliswaar blijkt dat de partijen gearzeld hebben op het verleden terug te komen omdat zij hoopten een meer voordelige oplossing te bereiken, maar dat zulks niet aantoonde dat er een vast en bewust akkoord was gesloten om de vroeger vastgelegde overeenkomst te wijzigen»,

terwijl, eerste onderdeel, het beroepsgeheim van de advocaat zowel de inlichtingen afkomstig van zijn cliënt als die van zijn tegenstrever, en dus inzonderheid van diens raadsman, omvat; daaruit volgt dat de briefwisseling tussen advocaten in beginsel door het beroepsgeheim is gedekt en niet in rechte mag worden overgelegd, zelfs niet met instemming van de partijen; daaruit volgt dat het arrest, door zijn beslissing te laten steunen op de briefwisseling tussen advocaten, waarvan het bovendien het vertrouwelijk karakter erkent, de in het middel aangewezen bepalingen en inzonderheid artikel 458 van het Strafwetboek schendt;

tweede onderdeel, althans de traditionele regel van het vertrouwelijk karakter van de briefwisseling tussen advocaten, vastgelegd in artikel 1 van het reglement van de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten van 8 mei 1980, de noodzakelijke aanvulling van het beroepsgeheim van de advocaat uitmaakt en een onontbeerlijk hulpmiddel bij de uitoefening van zijn beroep vormt, in zoverre het met name de onderhandelingen om geschillen in der minne te regelen vergemakkelijkt; die regel om die twee redenen van openbare orde is; het beroepsgeheim immers strafrechtelijk wordt gesanctioneerd (artikel 458 van het Strafwetboek) en het beroep van advocaat bij wet wordt geregeld in het belang van een goede rechtsbedeling (artikelen 428, 439, 440, 442, 444, 446, 447, 448, 456, 457 en 460 van het Gerechtelijk Wetboek); de litigieuze briefwisseling derhalve niet wettig in rechte kon worden overgelegd, zelfs indien de partijen het daarover eens waren (artikel 1 van het reglement van de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten van 8 mei 1980); daaruit volgt dat het arrest, door acht te slaan op de litigieuze briefwisseling, terwijl deze wegens haar vertrouwelijk karakter uit het debat moest worden geweerd, 1) artikel 458 van het Strafwetboek, 2) artikel 1 van het reglement van de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten van 8 mei 1980 en de overige in het middel aangewezen wetsbepalingen schendt;

derde onderdeel, het arrest, zelfs in de onderstelling, quod non, dat het de brieven van 22 mei en 18 september 1980 van de raadsman van Café R. aan de raadsman van verweerder C. niet als vertrouwelijk aanmerkt in tegenstelling met «de vroegere briefwisseling tussen advocaten», niet antwoordt op de conclusie van Café R. ten betoge «dat de briefwisseling tussen advocaten in beginsel vertrouwelijk is; dat ingevolge artikel 91 van de 'Tradition de Liège', dat op dat punt een letterlijke weergave is van het reglement uitgevaardigd door de Nationale Orde van Advocaten, zelfs indien de raadsliden het eens zijn, de briefwisseling tussen advocaten enkel mag worden overgelegd met de toestemming van de stafhouder; dat ingevolge § 2 van datzelfde artikel de briefwisseling tussen advocaten haar vertrouwelijk karakter niet kan verliezen en zonder toestemming van

de stafhouder worden overgelegd dan in bepaalde omstandigheden; dat, ten deze, de aan de eerste rechter overgelegde briefwisseling niet tot een van die uitzonderlijke gevallen behoort; dat de toestemming van de stafhouder niet is gevraagd; dat, zoals reeds is gezegd, de eventuele instemming van de (raadslieden) nopens het overleggen van de litigieuze briefwisseling niet ter zake doet»; het arrest immers niet preciseert waarom die twee brieven niet vertrouwelijk waren; daaruit volgt 1) dat het arrest niet regelmatig met redenen is omkleed in zoverre het die conclusie niet beantwoordt (schending van artikel 97 van de Grondwet), 2) het arrest niet naar recht is verantwoord, nu het niet nagaat waarom de brieven van 22 mei en 18 september 1980 niet vertrouwelijk waren (schending van alle in het middel aangewezen wetsbepalingen, inzonderheid van de artikelen 1 en 2 van het reglement van de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten van 8 mei 1980 en 458 van het Strafwetboek):

Overwegende dat het arrest vaststelt dat bij artikel 13 van de overeenkomst van 20 december 1979 vanaf die datum aan de P.V.B.A. Café R. een optie werd verleend op de overname van de handelszaak van verweerder C., voor de geïndexeerde prijs van 5.500.000 frank; dat het arrest vervolgens erop wijst dat: 1) de genoemde vennootschap in haar brief van 22 april 1980 verweerder C. heeft gemeld dat zij van haar optierecht gebruik wilde maken en de voorwaarden wilde bespreken; 2) de raadsman van verweerder C. op 29 april 1980 aan die vennootschap heeft geantwoord dat de voorwaarden voor de overname van de handelszaak «duidelijk zijn uiteengezet in het beheerscontract, de optie is verleend tot 1 december 1980. De geïndexeerde prijs bedraagt 5.500.000 frank en moet contant worden betaald. Gelieve mij te laten weten wanneer de betaling zal gebeuren. Dit is een officiële brief, aangezien hij antwoordt op een even officiële brief van uw cliënte»; 3) de partijen in deze twee brieven «hun bedoelingen duidelijk hebben uiteengezet»; 4) Café R. geen enkel bezwaar heeft gemaakt tegen die verduidelijking die overeenstemt met artikel 13 van het contract; 5) de raadsman van de vennootschap Café R. die brief van 29 april 1980 op 12 mei 1980 aldus heeft beantwoord: «De P.V.B.A. Café R. zegt mij dat zij het geld bijeenbrengt om het aan de heer C. over te maken»; dat het arrest afleidt «uit de brief van 22 april 1980 en uit het officiële antwoord van 29 april 1980, dat zonder protest is aangenomen, dat het optierecht op de overname van de handelszaak is uitgeoefend»;

Overwegende dat uit het geheel van die vermeldingen blijkt dat de beslissing van het arrest gegrond is, enerzijds, op de brieven van 22 en 29 april 1980, zonder dienaangaande te worden bekritiseerd, en, anderzijds, op het feit dat Café R. niet heeft geprotesteerd tegen deze laatste brief; dat het in dat verband de brief van 22 mei 1980 vermeldt en oordeelt dat daarin enkel een overeenkomst wordt bevestigd die reeds in de briefwisseling van 22 en 29 april 1980 tot stand was gekomen;

Dat bovendien uit de context van het arrest en namelijk uit het motief dat die briefwisseling tussen advocaten na 18 september 1980 «vertrouwelijk is», blijkt dat het arrest oordeelt dat de brief van 22 mei 1980 niet vertrouwelijk is;

Overwegende dat het arrest, enerzijds, in antwoord op de in het derde onderdeel aangegeven conclusie van de ven-

nootschap Café R. betreffende die brief, stelt «dat de deontologische tekortkomingen die (deze vennootschap) ten laste van een of meer raadslieden of vroegere raadslieden van de partijen wil leggen, ook al waren zij reëel, de rechten van de partijen niet kunnen schaden; dat die voor advocaten bindende regels door de in tuchtzaken bevoegde raden van de Orde van de balies zullen worden bevestigd en toegepast»; dat dit antwoord voldoet aan het vormvereiste van artikel 97 van de Grondwet en dat het middel derhalve, in zoverre het de schending van die bepaling aanvoert, feitelijke grondslag mist;

Overwegende dat, anderzijds, artikel 2, 4°, van het reglement betreffende het overleggen van correspondentie tussen advocaten, aangenomen door de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten op 6 juni 1970, gewijzigd op 6 maart en 8 mei 1980 en ingevolge artikel 501, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, bindend voor alle advocaten, bepaalt: «Verliest haar vertrouwelijk karakter zodat ze zonder toestemming van de stafhouder mag worden gebruikt, elke mededeling, zelfs vertrouwelijk gedaan uit naam van een partij, wanneer ze bepaalde voorstellen behelst die onvoorwaardelijk uit naam van de andere partij worden aangenomen»;

Dat daaruit volgt dat het arrest wettig oordeelt dat de brief van 22 mei 1980 niet vertrouwelijk is en geen van de in het middel aangewezen wetsbepalingen schendt door te beslissen dat het optierecht op de overname van de handelszaak werd uitgeoefend; dat het middel in zoverre niet kan worden aangenomen;

Overwegende voor het overige, dat nu de bestreden beslissing door de voormelde redenen naar recht is verantwoord, het middel, in zoverre het tegen de overwegingen van het arrest aangaande de brief van 18 september 1980 en tegen de briefwisseling van latere datum tussen advocaten is gericht, bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 17 DECEMBER 1985

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. D'Haenens

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Advocaat: mr. Ketsman

Verjaring — Strafzaken — Inlichtingsbulletin.

Het nazien van een inlichtingsbulletin door de daartoe bevoegde politiecommissaris, ter uitvoering van een opdracht van het openbaar ministerie, is een daad van onderzoek die de verjaring van de strafvordering stuit.

G.

Gelet op het bestreden vonnis, op 3 mei 1985 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel;

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 22 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering,

doordat het bestreden vonnis als stuiting van de verjaring aanmerkt het opstellen van een inlichtingsbulletin op 4 mei 1984,

terwijl het opstellen van een inlichtingsbulletin betreffende het gerechtelijk verleden van een verdachte noch een daad van onderzoek, noch een daad van vervolging is:

(...)
Overwegende dat het vonnis vermeldt dat de verjaring van de strafvordering «rechtsgeldig werd gestuit door het opstellen van het inlichtingsbulletin op 4 mei 1984»;

Overwegende dat een handeling die tot voorwerp heeft bewijzen te verzamelen of de zaak in staat te stellen om te worden gevonnist de verjaring van de strafvordering stuit wanneer zij wordt verricht door een daartoe bevoegde overheid;

Overwegende dat uit de processtukken blijkt dat bedoeld inlichtingsbulletin op 4 mei 1984 werd nagezien wat betreft de juistheid van de woonplaats alsmede van het gerechtelijk verleden ter uitvoering van een opdracht van de procureur des Konings te Brussel van 2 mei 1984;

Overwegende dat het nazien van een inlichtingsbulletin door de daartoe bevoegde politicommissaris, ter uitvoering van een opdracht van het openbaar ministerie, een daad van onderzoek is die de verjaring stuit, wanneer zij — zoals ten deze blijkt — verricht is binnen de bij de artikelen 21 en 22 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering gestelde termijn;

Dat het middel faalt naar recht;

(...)

NOOT—Stuiting van de verjaring van de strafvordering

1. Handelingen die tot voorwerp hebben bewijzen te verzamelen of de zaak in staat te stellen om te worden gevonnist, stuiten de verjaring van de strafvordering, maar dan is nog vereist dat ze worden verricht door een daartoe bevoegde overheid (Cass., 14 februari 1984, *R.W.*, 1984-85, 129; G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., II, p. 154).

Een deskundige, een griffier, een ambtenaar van de fiscus of van het Ministerie van Justitie kunnen niet worden beschouwd als behorende tot de «bevoegde overheid» omdat ze geen opsporingsambtenaren zijn of geen recht van vervolging uitoefenen.

2. Alzo zal het opmaken van een uittreksel uit het strafregister door het hoofd van het centraal strafregister de verjaring van de strafvordering niet stuiten omdat deze bestuursambtenaar niet de bevoegdheid bezit om daden van onderzoek of vervolging te verrichten (Cass., 5 november 1980, *Pas.*, 1981, I, 278).

Wat het uittreksel uit het inlichtingsbulletin betreft, dient een onderscheid te worden gemaakt: is het opgesteld door de politicommissaris of zijn adjunct, dan stuit het de verjaring van de strafvordering, maar is het opgesteld door een gemeentelijk ambtenaar of bediende die geen opsporingsbevoegdheid heeft, dan kan het de verjaring niet stuiten.

3. De apostille van de procureur des Konings of van de onderzoeksrechter waarbij een inlichtingsbulletin of een uittreksel uit het strafregister wordt aangevraagd stuit de verjaring van de strafvordering (Cass., 25 oktober 1971, *Pas.*, 1972, I, 185). Zo zal ook de apostille van de procureur

des Konings of van de onderzoeksrechter met verzoek het inlichtingsbulletin na te zien of aan te vullen de verjaring stuiten (Cass., 25 april 1978, *A.C.*, 1978, 977).

Hetzelfde geldt voor de aanvraag van een uittreksel uit het stamboek van het leger (Cass., 15 februari 1983, *Pas.*, 1983, I, 674).

4. Het is evenwel onontbeerlijk dat de apostille van de procureur des Konings of van de onderzoeksrechter door hem persoonlijk wordt ondertekend, wil ze stuitende werking hebben. Een stempel verleent geen authenticiteit aan de daden van onderzoek of van vervolging (*Pand. B.*, tw. «Signatures», nr. 4; *R.P.D.B.*, tw. «Preuve», nr. 192); bijgevolg kan een apostille die niet eigenhandig ondertekend is door een bevoegde magistraat, de verjaring van de strafvordering niet stuiten (Cass., 6 april 1970, *Pas.*, 1970, I, 662; Cass., 18 november 1981, *R.W.*, 1982—83, 838).

A. Vandeplass

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 20 DECEMBER 1985

Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Advocaten: mrs. Simont en Bützler

Voorrecht — Hypotheek — Verzekering — Brandverzekering — Art. 10 Hypotheekwet — Draadwijdte.

Art. 10 Hypotheekwet staat er niet aan in de weg dat in een brandverzekeringscontract bedongen wordt dat de vergoeding moet worden aangewend om de getroffen goederen weer samen te stellen en dat, indien de wedersamenstelling niet plaatsheeft, ook al is het wegens onmogelijkheid, de verzekerde vergoed wordt voor de door het sinister getroffen materialen, die als afbraakmaterialen vóór het sinister worden geschat.

Die wettelijke bepaling neemt ook niet weg dat de hypothecaire schuldeiser tegen de verzekeraar niet meer rechten kan doen gelden dan de verzekerde schuldenaar zelf.

N.V. B. t/Faillissement H.

Gelet op het bestreden arrest, op 19 maart 1984 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 10 van de wet van 16 december 1851 inzake voorrechten en hypotheek, 1134, 1317, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest eiseres veroordeelt tot betaling aan de verweerders, curatoren van de faillissementen van de oorspronkelijke verzekerden, van een door eiseres ondertekende brandverzekeringsspolis, van de volledige wegens brandramp verschuldigde vergoeding; zodoende het door eiseres voor het hof van beroep gevoerde verweer afwijst, luidens hetwelk eiseres ten deze met toepassing van artikel 17 van de algemene voorwaarden van de genoemde brandverzekeringsspolis, nu geen wederopbouw van de getroffen goederen had plaatsgehad, enkel gehouden was tot vergoeding

van de waarde der materialen, die door de expert op 3.164.955 frank werd bepaald; daartoe steunt op de overwegingen dat de argumenten van eiseres «weliswaar steun vinden in de letterlijke interpretatie van genoemd artikel 17, maar niet in het rechtsverband waarin het (theoretisch) gesteld wordt zoals in artikel 10 van de wet van 16 december 1851 betreffende de voorrechten en de hypotheken, en evenmin in het rechtsverband van de dading tussen partijen waarover het vonnis van de rechtbank van koophandel van 14 februari 1980 houdende machtiging van de curatoren tot het aangaan van de voorgestelde dading, en waarover het vonnis van 10 april 1980 houdende bekrachtiging van de dading aangegaan door de curatoren ten opzichte van (eiseres), waarbij de schadevergoeding voor de brandramp van 28 maart 1978 aan het onroerend goed van gefailleerde H. werd bepaald op 7.606.679 frank rekening houdende met een overdraging van verzekerde kapitalen; dat het beroepen vonnis terecht de hoofdsom niet heeft vermeerderd met de bedragen verschuldigd voor B.T.W., waarvan de betaling, bij gebreke van uitvoering der werken of nieuwe aankopen, niet verschuldigd is»;

terwijl, eerste onderdeel, in zoverre het arrest zijn beslissing dat van een letterlijke interpretatie van artikel 17 van de algemene voorwaarden moet worden afgeweken, laat steunen op «het rechtsverband waarin het (theoretisch) gesteld wordt zoals in artikel 10 van de wet van 16 december 1851 betreffende de voorrechten en hypotheken», het arrest aangetast is door dubbelzinnigheid, althans onduidelijkheid in de motivering, aangezien niet duidelijk is wat door het arrest in de beoogde overweging precies wordt bedoeld; aangezien, althans volgens één mogelijke interpretatie van het arrest, te weten die volgens welke het arrest bedoelt te zeggen dat de op artikel 17 der algemene voorwaarden steunende beperking van de door de verzekeraar verschuldigde vergoedingen tot de waarde der materialen een verweermiddel uitmaakt dat eventueel wél tegen de verzekerde, doch niet tegen de bevoorrechte schuldeisers, waarvan sprake in artikel 10 van de wet van 16 december 1851 geenszins inhoudt dat de verweermiddelen, zoals de reductie van de verschuldigde vergoedingen, die aan de verzekerde kunnen worden tegengeworpen, niet kunnen worden tegengeworpen aan de bevoorrechte schuldeisers; het arrest derhalve, door het tegenovergestelde te beweren, toevoegt aan de genoemde wetsbepaling en deze bepaling schendt (schending van artikel 10 van de wet van 16 december 1851) en het arrest derhalve wegens de genoemde dubbelzinnigheid of onduidelijkheid niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, in zoverre het arrest zijn beslissing dat van de letterlijke interpretatie van artikel 17 der algemene voorwaarden van de brandverzekeringsspolis moet worden afgeweken, laat steunen op wat het arrest «het rechtsverband van de dading tussen partijen» noemt, het arrest vatbaar is voor tweeërlei interpretaties die beide onwettig zijn, aangezien het arrest

ofwel bedoelt te zeggen dat partijen in het stuk «Uitregeling van Brandramp» een interpretatie geeft die onverenigbaar is met de zin en de draagwijdte ervan, derhalve de bewijskracht ervan schendt, aangezien dit stuk een akkoord bevat als bedoeld in artikel 15 van de algemene voorwaarden van de brandverzekeringsspolis, te weten een definitieve en onaanvechtbare schatting door de experts van beide par-

tijen van de omvang van de schade, doch niet een akkoord over de vraag of, en in hoeverre, vergoeding verschuldigd is door de verzekeraar, en het arrest derhalve, door dit stuk te interpreteren als een transactie over de verschuldigde bedragen, de bewijskracht ervan schendt (schending van de artikelen 1317, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek); in welk geval het arrest overigens aangetast is door een tegenstrijdigheid in de motivering die met afwezigheid van motivering kan worden gelijkgesteld, daar het tegenstrijdig is, enerzijds aan te nemen dat partijen in het stuk «Uitregeling van Brandramp» een transactie hebben gesloten over de door eiseres verschuldigde bedragen, derhalve dat partijen overeengekomen zijn dat het bedrag van de belasting over de toegevoegde waarde waarvan het bedrag begrepen is in het door het bedoelde stuk «Uitregeling van Brandramp» vervatte eindbedrag van 7.606.679 frank mede door eiseres aan de verweerders verschuldigd is, en anderzijds aan te nemen dat deze belasting over de toegevoegde waarde, bij gebreke van uitvoering van de werken, niet verschuldigd is en het arrest wegens deze tegenstrijdigheid niet wettelijk verantwoord is (schending van alle in het middel aangehaalde bepalingen), althans niet regelmatig gemotiveerd is (schending van artikel 97 van de Grondwet);

ofwel bedoelt te zeggen dat partijen in het stuk «Uitregeling van Brandramp» enkel een akkoord hebben gesloten als bedoeld in artikel 15 van de algemene voorwaarden, te weten een akkoord dat enkel betrekking heeft op de geschatte omvang van de brandschade en niet over de gehoudenheid van de verzekeraar tot betaling van de aldus beschreven bedragen, in welk geval een dergelijk akkoord geenszins een afwijking rechtvaardigt van het bepaalde in artikel 17 van de algemene voorwaarden aan te nemen dat eiseres, ondanks de ontstentenis van wederopbouw, tot de vergoeding van de gehele schade gehouden is, de bindende kracht van de verzekeringsovereenkomst schendt (schending van artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek):

Overwegende dat de onderwerpelijke brandpolis, onder de rubriek «Betaling van de Vergoeding», in artikel 17, eerste lid, bepaalt: «De vergoeding moet volledig worden aangewend om de door het sinister getroffen goederen in België voor dezelfde doeleinden te herbouwen en weder samen te stellen. Ze wordt slechts naarmate van deze wederopbouw en wedersamenstelling uitbetaald. Ingeval deze niet plaatshebben, ook wegens onmogelijkheid, wordt de verzekerde vergoed voor de door het sinister getroffen materialen, die als afbraakmaterialen vóór het sinister worden geschat, en, wat betreft de roerende goederen, voor de vereffeningswaarde»;

Overwegende dat het arrest, zoals het beroepen vonnis, oordeelt «dat, in geval van faillissement de vergoeding te betalen door de verzekeraar volledig zonder verplichting tot wederopbouw dient toe te komen aan het actief van het faillissement»;

Overwegende dat het hof van beroep, om dat oordeel te staven, het heeft over een interpretatie van artikel 17, eerste lid, van de polis, maar in werkelijkheid de betekenis van dat beding niet betwijfelt, doch afwijkingen aanvaardt op grond van artikel 10 van de wet van 16 december 1851 inzake voorrechten en hypotheken en op grond van een dading;

Overwegende dat artikel 10 van de Hypotheekwet niet

wegneemt dat verzekeraar en verzekerde het artikel 17, eerste lid, van de polis onderschrijven en dat de hypothecaire schuldeiser tegenover de verzekeraar geen meerdere rechten kan doen gelden dan de verzekerde schuldenaar zelf;

Overwegende dat het hof van beroep niet tegensprekt dat de «akte van benoeming van schatters», de «uitregeling van brandramp», het verzoekschrift tot gerechtelijke machtiging, de gerechtelijke machtiging, de gerechtelijke bekrachtiging, uitsluitend de vaststelling en schatting van de schade betreffen en niet de vraag of, en eventueel hoeveel, door de verzekeraar moet worden betaald, meer bijzonder gelet op artikel 17, eerste lid, van de polis;

Overwegende dat het arrest een verkeerde draagwijdte geeft aan artikel 10 van de Hypotheekwet en die wetsbepaling schendt;

Dat het arrest tevens de bindende kracht van artikel 17, eerste lid, van de verzekeringsovereenkomst miskent;

Dat de onderdelen in zoverre gegrond zijn;

(...)

NOOT—*Schaderegeling van een door brand geteisterd onroerend goed zonder wederopbouw*

1. *De feiten* die ten grondslag liggen aan het geschil kunnen als volgt worden samengevat:

Op 28 maart 1978 brandt een handelspand af. De P.V.B.A. die er haar activiteit in uitoefent wordt op 25 mei 1978 failliet verklaard en de eigenaars van het pand (zaakvoerders van de P.V.B.A.) worden op 15 juni 1978 eveneens failliet verklaard. De brandschade wordt contradictoir vastgesteld op 7.606.679 frank, terwijl de vergoeding van de waarde der materialen, voor het geval er geen wederopbouw plaats heeft, op 3.164.955 frank wordt bepaald.

Eén van de schuldeisers is een bankinstelling die een hypothecaire schuldvordering heeft van een hoger bedrag dan dat der schade. De curatoren verkopen het onroerend goed zonder wederopbouw en vorderen van de brandverzekeraar het volledige bedrag van de schade. De verzekeraar is slechts bereid 3.164.955 frank te betalen, wegens niet-wederopbouw.

In de aan de voorziening voorafgaande procedure beslist zowel de eerste rechter als de appelrechter dat de verzekerde de volledige schadevergoeding verschuldigd is.

In zijn arrest van 19 maart 1984 oordeelde het Hof van Beroep te Antwerpen dat de verzekeraar geen argument kan putten uit de verzekeringspolis in zoverre deze een mindere vergoeding vaststelt bij niet-wederopbouw van het door brand geteisterd onroerend goed, aangezien artikel 10 van de Hypotheekwet bepaalt dat het bedrag dat in geval van ramp door de verzekeraar verschuldigd is, indien deze het niet gebruikt voor de herstelling van de verzekerde zaak, aangewend wordt tot betaling van de bevoorrechte of hypothecaire schuldvorderingen.

Het Hof van Cassatie verwierpt deze zienswijze.

2. *De wederopbouwverplichting in de brandverzekeringpolis* (modelpolis 1936). In de modelbrandpolis van 1924 was reeds bepaald dat de verzekeraar de wederopbouw van het door brand geteisterd goed kon eisen, maar wederopbouw of wedersamenstelling werd niet als verplichting gesteld (*Novelles, Dr. Comm.*, V, «L'assurance contre l'incendie», nr. 517).

De modelpolis van 1936 voert een nieuwigheid in: de verzekeringsvergoeding moet volledig worden aangewend tot wederopbouw. Is dit niet het geval, zelfs bij onmogelijkheid, dan wordt de vergoeding verminderd. De nieuwe tekst luidt: «De vergoeding moet volledig worden aangewend om de door het sinister getroffen goederen in België voor dezelfde doeleinden te herbouwen en weder samen te stellen. Ze wordt slechts naarmate van deze wederopbouw en wedersamenstelling uitbetaald. Ingeval deze niet plaatshebben, ook wegens onmogelijkheid, wordt de verzekerde vergoed voor de door het sinister getroffen materialen, die als afbraakmaterialen voor het sinister worden geschat, en, wat betreft de roerende goederen, voor de vereffeningswaarde» (zie: *Novelles, l.c., R.P.D.B.*, compl. III, tw. «Assurances terrestres», nrs. 425-427; *Kluwers Verzekeringshandboek*, III, Directe verzekeringen, 4. Brandverzekering, 177).

De rechtsleer kant zich tegen de wederopbouwverplichting wanneer er werkelijk omstandigheden zijn die het de verzekerde onmogelijk maken weder op te bouwen (Monette F., De Villé A. en André R., *Traité des assurances terrestres*, 1949, nr. 180). Als voorbeeld wordt o.m. aangehaald de onmogelijkheid tot wederopbouw wegens gebrek aan materialen in oorlogstijd. In die gevallen werd tot 90% van het schadebedrag uitbetaald.

3. *Artikel 10 van de Hypotheekwet*.

Een brandverzekering kan door verschillende personen worden aangegaan. Meestal is het de eigenaar of de huurder. Toch kan, ingevolge artikel 6, tweede lid, van de Verzekeringwet (wet van 11 juni 1874) ook de hypothecaire schuldeiser in eigen naam de goederen verbonden aan de betaling van zijn schuldvordering laten verzekeren. In dat geval komt de wegens het ongeval verschuldigde vergoeding van rechtswege in de plaats van de verzekerde goederen die hem tot pand strekken (artikel 6, derde lid, Verzekeringwet).

Er moet telkens worden nagegaan wie de verzekerde is en welke de bepalingen zijn van de verzekeringsovereenkomst op grond waarvan kan worden uitgemaakt wat de verzekeraar verschuldigd is.

Heeft een hypothecaire schuldeiser in eigen naam de goederen verbonden aan de betaling van zijn schuldvordering laten verzekeren, dan zal de brandverzekeraar verschuldigd zijn wat in die verzekeringsovereenkomst is bepaald.

Heeft alleen de eigenaar een brandverzekering gesloten, dan zal het door de verzekeraar verschuldigde bedrag overeenkomstig die verzekeringsovereenkomst moeten worden vastgesteld.

Artikel 10 van de Hypotheekwet stelt een zakelijke subrogatie in voor de bevoorrechte of hypothecaire schuldeiser, die aldus recht heeft op de door de verzekeraar verschuldigde vergoeding, indien ze voor de herstelling van de verzekerde zaak niet gebruikt wordt. Maar de verzekeraar kan tegenover die schuldeiser alle excepties opwerpen die hij tegenover de verzekerde kan opwerpen: de bevoorrechte of hypothecaire schuldeiser kan niet meer krijgen dan wat de verzekeringsovereenkomst van de eigenaar bepaalt (De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, VII, nrs. 526 en 533). Vandaar ook het belang dat die schuldeiser erbij heeft zijn eigen risico te dekken zoals art. 6, tweede lid, van de Verzekeringwet het hem toestaat. Ook in dit geval immers is artikel 10 van de Hypotheekwet toepasselijk.

lijk (De Page, *o.c.*, VI, nr. 1082; Laloux P., *Traité des Assurances terrestres en droit belge*, Bruylant, 1944, 67; Fredericq, *Handboek van Belgisch Handelsrecht*, II, Bruylant, 1978, nr. 1028).

De brandverzekeraar hoeft niet meer te betalen dan waartoe hij gehouden is, hetzij ingevolge de bepalingen van de verzekeringsovereenkomst met de eigenaar, hetzij ingevolge die van de verzekeringsovereenkomst met de bevoorrechte of hypothecaire schuldeiser. Artikel 10 van de Hypotheekwet staat de bepalingen van de verzekeringsovereenkomst niet in de weg: de verzekeraar moet het bedrag dat ingevolge de verzekeringsovereenkomst verschuldigd is in geval van brand, aan de bevoorrechte of hypothecaire schuldeiser betalen zo hij dit bedrag niet gebruikt voor de herstelling van de verzekerde zaak.

4. *Faillissement na brand*

Wanneer een onroerend goed door brand wordt geteisterd, zal de schadevergoeding worden vastgesteld aan de hand van de toepasselijke verzekeringsovereenkomst. De verzekerde zal, wanneer hij niet wederopbouwt, van de brandverzekeraar slechts het verminderd bedrag kunnen eisen. Wordt die verzekerde naderhand failliet verklaard, kan kan de curator diezelfde eis stellen.

We nemen het geval waarin de verzekerde niet failliet wordt verklaard. De bevoorrechte of hypothecaire schuldeiser beroept zich tegenover de verzekeraar op artikel 10 van de Hypotheekwet. Zoals gezegd staat artikel 10 van de Hypotheekwet de bepalingen van de verzekeringsovereenkomst niet in de weg, en zal de verzekeraar, ook als hij het door hem verschuldigde bedrag niet gebruikt voor de herstelling van het verzekerde goed, zich toch tegenover de gesubrogeerde schuldeiser kunnen beroepen op het niet-wederopbouwen door de verzekerde.

Indien de verzekerde wel failliet wordt verklaard, kan de hypothecaire schuldeiser dan het volledig schadebedrag vorderen als ook de curator niet wederopbouwt? Anders gesteld: kan de hypothecaire schuldeiser in geval van faillissement van zijn schuldenaar een hogere schadeloosstelling krijgen dan wanneer deze niet failliet is? Hangt het door de brandverzekeraar uit te betalen schadebedrag in geval van toepassing van artikel 10 van de Hypotheekwet af van het faillissement van de verzekerde? Wijzigt het faillissement de schaderegeling van het verzekerde risico?

Op al deze vragen moet ontkennend worden geantwoord. Weliswaar is het zo dat wederopbouw pas na het schadegeval kan gebeuren, zodat latere omstandigheden wederopbouw onmogelijk kunnen maken. Maar deze omstandigheid wordt precies geregeld in de modelpolis van 1936: ook de onmogelijkheid tot wederopbouw is erin opgenomen en een regeling is bepaald.

De brandverzekering is een schadeverzekering: ze streeft vergoeding na van schade maar ook niet meer. De verzekerde moet, naast de verwezenlijking van het risico, ook het schadebedrag bewijzen. Het risico dat de verzekeraar op zich neemt is in de polisvoorwaarden nauwkeurig omschreven (Vandeputte R., *Handboek voor verzekeringen en verzekeringsrecht*, 21 tot 23).

De verzekeraar kan niet worden verplicht meer te betalen dan datgene waartoe hij zich heeft verbonden bij het aangaan van de overeenkomst. Het faillissement wijzigt noch het door de verzekering gedekt risico noch de schaderegeling ervan.

5. Er zijn gevallen in de rechtspraak waarin ook bij niet-wederopbouw of wedersamenstelling toch de volledige schadeloosstelling is toegekend. Deze beslissingen passen evenwel een van de «modelpolis 1936» afwijkende bepaling toe.

Eerst is er het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 15 oktober 1936 waarnaar wordt verwezen in *R.P.D.B., l.c.*, en door Fredericq, *l.c.* De «modelpolis 1936» werd in deze zaak niet toegepast, maar wel die van 1924 die bepaalde dat de verzekeraar de wedersamenstelling van het door brand geteisterde goed kon eisen. Het behandelde geval betrof een brand die zich voordeed in februari 1933 en waarbij roerende goederen (piano's, draaiorgels, elektrische piano's, enz.) werden beschadigd. De verzekeraar eiste de wedersamenstelling. Het hof oordeelde dat de ingeroepen verzekeringsbepaling tot doel had te verhinderen dat de verzekerde zich dank zij de brand zou verrijken, maar dat deze bepaling geen toepassing vindt wanneer zij, in abnormale omstandigheden ertoe leidt de verzekerde grovelijk te benadelen en de schadevergoeding waarop hij recht heeft tot een illusie te maken. Het hof overwoog voorts dat de verzekeraar sinds de brand nog niets had willen betalen terwijl de goederen dagelijks aan waarde verloren omdat ze niet meer in de smaak van het publiek vielen. Zelfs indien de goederen in 1933 waren wedersamengesteld en aldus nog een zekere waarde zouden hebben gehad in verhouding tot de schadevergoeding, toch zouden zij inmiddels onverkooptbaar zijn geworden. De eis van de verzekeraar tot wedersamenstelling werd verworpen en de schadeloosstelling werd toegekend.

In een ander geval waarin de curator zonder wederopbouw een door brand geteisterd onroerend goed verkocht, werd eveneens volledige schadeloosstelling toegekend. De verzekeringspolis week echter af van de «modelpolis 1936» en bepaalde: «De vergoeding moet in beginsel aangewend worden om de beschadigde goederen (...) weder op te bouwen». De clausule verschilt van de «modelpolis 1936», volgens welke de vergoeding volledig moet worden aangewend om te herbouwen. In een arrest van 30 januari 1978 oordeelde het Hof van Beroep te Antwerpen (niet gepubliceerd) dat de verzekeraar met de woorden «in beginsel» de mogelijkheid openliet de schadevergoeding te betalen zonder wederopbouw te eisen. Het hof stelde vast dat de verzekeraar een gedeeltelijke betaling had gedaan aan een hypothecaire schuldeiser op een ogenblik dat er van wederopbouw nog geen sprake kon zijn, zodat de verzekeraar aldus afzag van het recht de wederopbouw te vorderen. Bovendien werd een volledige schadevergoeding toegekend omdat de polis niet bepaalde dat bij niet-wederopbouw de vergoeding tot de afbraakwaarde werd verminderd. Door het Hof van Cassatie (arrest van 18 mei 1979, niet gepubliceerd) werd de bestreden beslissing enkel vernietigd in zoverre niet was geantwoord op het verweer in verband met de opname van de B.T.W. in het schadebedrag hoewel het beschadigde goed niet werd wederopgebouwd.

Terwijl de volledige schadeloosstelling zonder wederopbouw of wedersamenstelling van het door brand geteisterde goed op grond van de «modelpolis 1936» niet mogelijk lijkt, tonen voormelde arresten aan dat dit wel mogelijk is bij andersluidende en minder strikte bepalingen van de verzekeringsovereenkomst.

De laatste jaren bevatten verschillende verzekeringspolis-

sen van de "modelpolis 1936" afwijkende bepalingen in verband met de wederopbouw. Aldus wordt soms een wettelijk of administratief verbod tot wederopbouw met wederopbouw gelijkgesteld. Evenzo wordt de volledige schadeloosstelling uitgebreid wanneer ze wordt besteed aan de aankoop van een ander gebouw. Deze en andere bepalingen houden een versoepeling in van de «onmogelijkheid» van wederopbouw. Zij lijken in te gaan op bezwaren die zowel in de rechtsleer als in de rechtspraak worden geuit tegen de absolute wederopbouwverplichting. Het blijft dus noodzakelijk in elke polis nauwkeurig na te gaan wat het verzekerde risico is en hoe de vergoeding ervan wordt vastgesteld.

Gh. Dhaeyer

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 13 JANUARI 1986

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Houtekier

Arbeidsovereenkomst — Opzegging — Geschrift — Bewijs van afgifte.

Wanneer een partij een voor onbepaalde tijd gesloten arbeidsovereenkomst beëindigt en de opzegging door afgifte van een geschrift aan de andere partij ter kennis brengt, kan het bewijs van de afgifte van het geschrift slechts blijken uit de ondertekening van het duplicaat van het geschrift door de partij die de opzegging krijgt. Bij ontstentenis van een door deze partij ondertekend duplicaat is de kennisgeving in bedoeld geval nietig.

P.V.B.A. N. t/ L.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 november 1984 door het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 12 en 37 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten;

doordat het arrest eiseres veroordeelt om aan verweerster de netto-bedragen te betalen van 84.307 frank en 13.904 frank = 98.211 frank, op de volgende gronden: «Na onderzoek van de middelen en de conclusies van de partijen dient, welke ook de omstandigheden zijn waarin het twijfelachtig ontslag plaats had en welke ook de waarde zij die aan de getuigenverhoren kan worden gehecht, te worden vastgesteld dat (eiseres) de procedure van artikel 37 van de wet van 3 juli 1978, zo zij al in acht genomen werd, niet bewijst. De beëindiging van de arbeidsovereenkomst dient als niet bestaande te worden beschouwd, omdat niet bewezen is dat er een duplicaat bestaat van de ontslagbrief door mevrouw Annie C. ondertekend, waarin het begin en de duur van de opzeggingstermijn worden aangegeven. Het feit dat voor de twee andere personeelsleden wel een duplicaat bestaat, bewijst niet dat mevrouw Annie C. ontslagen

werd. Hieruit vloeit voort dat (eiseres) geacht moet worden contractbreuk te hebben gepleegd en dat het vonnis a quo terecht werd uitgesproken in al zijn beschikkingen;

terwijl, eerste onderdeel, de opzegging van de voor onbepaalde tijd gesloten arbeidsovereenkomst op straffe van nietigheid ter kennis van de andere partij gebracht wordt door afgifte van een geschrift waarin het begin en de duur van de opzeggingstermijn aangegeven zijn; het bestaan van een duplicaat van dit geschrift, waarop de handtekening van de andere partij enkel geldt als bericht van ontvangst, niet op straffe van nietigheid is voorgeschreven, zodat het arrest ten onrechte beslist de beëindiging van de arbeidsovereenkomst als niet bestaande te beschouwen, omdat niet bewezen is dat er een duplicaat van de ontslagbrief bestaat waarop begin en duur van de opzeggingstermijn aangegeven worden (schending van de artikelen 12 en 37 van de wet van 3 juli 1978);

(...)

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat, wanneer een partij een voor onbepaalde tijd gesloten arbeidsovereenkomst beëindigt en de opzegging door afgifte van een geschrift aan de andere partij ter kennis brengt, het bewijs van de afgifte van het geschrift slechts kan blijken uit de ondertekening van het duplicaat van het geschrift door de partij die de opzegging krijgt; dat bij ontstentenis van een door deze partij ondertekend duplicaat de kennisgeving in bedoeld geval nietig is;

Dat het onderdeel faalt naar recht;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 13 JANUARI 1986

Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Bützler en Nelissen Grade

Arbeidsovereenkomst — Beëindiging — Wanprestatie — Wil tot beëindiging vereist.

Uit het enkele feit dat de werknemer aan de verplichting de arbeidsovereenkomst uit te voeren te kort is gekomen, kan niet worden afgeleid dat de wil om de arbeidsovereenkomst te beëindigen aanwezig is.

V. t/ P.V.B.A: V.

Gelet op het bestreden arrest, op 1 maart 1985 door het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1135, 1142, 1184 van het Burgerlijk Wetboek, 6, 7, 35, 37 en 39, § 1, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten,

doordat het arbeidshof, na te hebben vastgesteld dat verweerster sedert het einde van de arbeidsovereenkomst, en met name tijdens de gerechtelijke procedure tot erkenning van de dringende reden tot ontslag van eiser, de stelling had verdedigd dat zij zelf op grond van een dringende reden een

einde had gemaakt aan de arbeidsovereenkomst, en dat verweerster vervolgens, tijdens de procedure, ingeleid door eiser, en strekkend tot het verkrijgen van een bijzondere beschermingsvergoeding, de stelling verdedigde dat eiser het initiatief had genomen om op 7 oktober 1980 de arbeidsovereenkomst te verbreken door dronken op het werk te verschijnen en zich te onttrekken aan de medische controle, oordeelt: «dat (eiser), in strijd met zijn beweringen, op 7 oktober 1980 niet werd weggestuurd door de werkgeefster maar integendeel zelf het initiatief genomen heeft om het werk te verlaten ten einde te ontsnappen aan een geneeskundige controle met het oog op de medische vaststelling van zijn alcoholintoxicatie; dat (eiser) een dokter heeft geraadpleegd die hem een medisch attest heeft afgeleverd dat een arbeidsongeschiktheid wegens ziekte vaststelde vanaf 8 oktober 1980 tot en met 18 oktober 1980 met verbod voor (eiser) het huis te verlaten, maar dat zeer ernstig aan deze arbeidsongeschiktheid mag getwijfeld worden; dat uit het geheel van de gedragingen van (eiser) blijkt dat hij zich op 7 oktober heeft willen onttrekken aan de vaststellingen van een controlegeneesheer door onmiddellijk het werk te verlaten en aldus aan de vaststelling van zijn dronkenschap te ontsnappen», en na de vaststelling dat «(eiser) op dat moment ontegenzeggelijk onder invloed van de drank was», besluit dat de «houding van (eiser) ongetwijfeld een werkweigeren en werkverlating uitmaakt die als het verbreken van de arbeidsovereenkomst door eiser moet worden beschouwd, zodat zijn vordering ongegrond is»,

(...)

Overwegende dat uit de in het middel geciteerde consideransen en uit de context van het arrest blijkt dat het arbeidshof de beslissing dat bij eiser de wil aanwezig was om de arbeidsovereenkomst te beëindigen, uitsluitend grondt op de vaststelling dat hij te kort is gekomen aan zijn verplichting de arbeidsovereenkomst uit te voeren;

Dat uit die enkele tekortkoming niet kan volgen dat die wil bij eiser aanwezig is geweest;

Dat het middel gegrond is;

(...)

NOOT—Zie ook Cass., 17 december 1979, *T.S.R.*, 1980, 91; Taquet en Wantiez, «Brèves réflexions sur l'acte équivalent à rupture», *J.T.T.*, 1981, 1.

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 7 JANUARI 1986

Voorzitter: de h. Baeteman (rapporteur)

Staatsraden: de hh. Borret en De Brabandere

Auditeur: de h. Albrecht

Advocaat: mr. Lambrechts

Overheidsopdrachten — Handtekening bij de wijziging van een eenheidsprijs — Substantiële formaliteit.

De vereiste handtekening bij de wijziging van een eenheidsprijs is een substantiële formaliteit, waarvan de niet-naleving de nietigheid van de offerte tot gevolg heeft.

N.V. C. t/ P.I.D.P.A.

Gezien het verzoekschrift dat de N.V. C. op 19 maart 1979 heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van: 1° de beslissing van de raad van beheer van P.I.D.P.A., houdende toewijzing van de werken in verband met «de waterwinning Brasschaat-Brecht — Watervangputten (7e uitbreiding) — transportleiding voor ruw water Brecht-Brasschaat — deel II», aan de n.v. B.; 2° het besluit geen gunstig gevolg te geven aan de inschrijving van de verzoevende partij voor bovenvermelde werken;

(...)

Overwegende dat de verzoevende partij in haar enig middel betoogt dat de bestreden beslissing genomen werd met schending van artikel 12, § 1, van de wet van 14 juli 1976 betreffende de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten omdat na openbare aanbesteding zij als laagste regelmatige inschrijver niet werd aangewezen; dat, volgens haar, haar inschrijving geweerd werd eensdeels omdat in de opmetingsstaat een doorhaling enkel geparafeerd en niet ondertekend was, een onvolkomenheid die slechts in de voorwaarden van de artikelen 14 en 25 van het koninklijk besluit van 22 april 1977 betreffende de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten tot een betrekkelijke nietigheid kan leiden, en anderdeels omdat zij niet de vereiste erkenning had in de klasse 6, terwijl ze niet alleen een aanvraag tot afwijking had ingediend, maar ook, in tegenstelling met wat de verwerende partij beweert, de voorwaarden vervulde van artikel 7 van het ministerieel besluit van 7 februari 1978 om overeenkomstig de artikelen 9 tot en met 11 van het koninklijk besluit van 31 januari 1978 tot vaststelling van de toepassingsmaatregelen van de besluitwet van 3 februari 1947 houdende regeling van de erkenning der aannemers een afwijking van erkenning te verkrijgen en overigens de erkenning verkreeg in de vereiste klasse 6 vóór de definitieve toewijzing;

Overwegende dat het aangevoerde middel enkel tot vernietiging van de bestreden beslissing kan leiden, indien vaststaat dat de verzoevende partij zelf de laagste regelmatige inschrijving heeft ingediend;

Overwegende dat uit de gegevens van de zaak blijkt dat in de samenvattende opmetingsstaat bij de inschrijving van de verzoevende partij een geparafeerde doorhaling voorkomt, waardoor de oorspronkelijk getypte eenheidsprijs in post 1 van 350 verminderd werd tot 150, en met dien verstande dat er geen overeenstemming meer is tussen de gewijzigde eenheidsprijs en de ingevulde totale som van 2.765.172 fr. van post 1 voor een voorziene hoeveelheid van 7.900,49 m³; dat het precies door deze wijziging is dat de inschrijving van de verzoevende partij de laagste wordt; dat deze wijziging niet ondertekend is, enkel geparafeerd;

Overwegende dat artikel 14 van het voornoemde koninklijk besluit van 22 april 1977 luidt als volgt:

«De inschrijving wordt overeenkomstig het bij het bestek behorende model opgemaakt. Zij wordt door de inschrijver of zijn gemachtigde ondertekend.

Doorhalingen, overschrijvingen, aanvullingen of wijzigingen, zowel in de inschrijving als in de bijlagen, die de essentiële voorwaarden van de opdracht zoals prijzen, termijnen, technische specificaties kunnen beïnvloeden, moeten eveneens door de inschrijver of zijn gemachtigde onder-

tekend worden» ;

dat in artikel 25, eerste lid, van hetzelfde besluit bepaald wordt :

«Onverminderd de nietigheid van elke inschrijving wegens afwijking van de essentiële besteksbepalingen zoals die van artikel 14, tweede lid, kan het bestuur inschrijvingen als onregelmatig en derhalve als niet bestaande beschouwen, indien zij niet overeenstemmen met de bepalingen van afdeling 2, enig voorbehoud inhouden, of bestanddelen bevatten die niet met de werkelijkheid overeenstemmen.

Vooraleer het bestuur evenwel een inschrijving afwijst, inzonderheid met verwijzing naar artikel 20, § 5, wegens haar blijkbaar abnormaal hoge of abnormaal lage eenheidsprijzen of totale prijzen, verzoekt het de betrokken inschrijver per aangetekende brief hierover, binnen een termijn van twaalf kalenderdagen, de nodige verantwoordingen te verstrekken. Na onderzoek van de gegeven uitleg laat het bestuur de betrokken inschrijver weten welke prijzen nog als abnormaal worden beschouwd» ;

dat onder meer met betrekking tot het vereiste van ondertekening in het verslag aan de Koning dat het koninklijk besluit van 22 april 1977 voorafgaat, de volgende toelichting gegeven wordt :

«Artikel 14 verzamelt in een enkele bepaling, inzake de uitwendige regelmatigheid van de inschrijving, al wat op zijn minst vereist of verboden is. In feite vervangt dit het artikel 14 van het besluit van 1955. Met het doel te vermijden dat belangwekkende inschrijvingen zouden moeten geweerd worden om louter vormfouten en onder voorbehoud van hetgeen zal worden gezegd in verband met artikel 25 hierna, wordt elk louter formalistisch bezwaar uitgesloten, maar de wijzigingen, niet meer alleen aan de inschrijving, maar eveneens aan de bijlagen, zullen door de handtekening van hun auteur en niet alleen meer door een eenvoudige korttekening moeten goedgekeurd worden» ;

Overwegende dat uit die teksten en de toelichting volgt dat de vereiste handtekening bij de wijziging van een eenheidsprijs een substantiële formaliteit is, waarvan de niet-naleving de nietigheid van de offerte tot gevolg heeft ; dat die opvatting bevestigd wordt in artikel 25, eerste lid ; dat de verdere regeling van artikel 25, tweede lid, hierop geen toepassing vindt, omdat ze betrekking heeft op voorschriften waarvan de niet-naleving de essentiële voorwaarden van de overeenkomst, onder meer de prijzen, niet vermag te beïnvloeden ;

Overwegende dat bij ontstentenis van handtekening van de inschrijver naast de doorhaling van een eenheidsprijs de aldus gewijzigde offerte aangetast is door een substantiële tekortkoming die de nietigheid van de offerte met zich brengt ; dat de verzoekende partij derhalve niet de laagste regelmatige inschrijving heeft ingediend ; dat haar beroep dan ook niet ontvankelijk is,

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER — 30 MEI 1986

Voorzitter : de h. Vanderhoeght

Raadsheren : de hh. Vandeplass (rapporteur) en Van de Velde

Advocaat-generaal : de h. De Swaef

Advocaten : mrs. Van der Straten en Dyck

Douane en accijnzen — Verzuim aangifte te doen — 1. Opzet — 2. Buitensporige straf.

1. Voor de toepassing van art. 220 van de Algemene Wet inzake Douane en Accijnzen is niet vereist dat het verzuim aangifte te doen ingegeven is door het oogmerk de invoerrechten te ontduiken, daar de loutere materiële overtreding van de voorschriften ter zake voldoende is om, naar de normen van de wet, het misdrijf van sluik invoer uit te maken.

2. Een strafrechtelijke maatregel die duidelijk verder gaat dan voor een invoerende Lid-Staat van de E.E.G. strikt noodzakelijk is ter naleving van een bepaalde controle over de goederenbewegingen kan niet anders worden beschouwd dan als een bij het E.E.G.-Verdrag verboden maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve beperking.

Ingevolge de directe werking van het E.E.G.-Verdrag kunnen de artt. 220, 221 en 222 van de Algemene Wet geen toepassing vinden als strijdig met het verdrag in zoverre deze artikelen sancties bepalen die een buitensporig karakter hebben zodat ze een strafrechtelijke maatregel uitmaken van gelijke werking als een kwantitatieve beperking bedoeld in art. 30 van het E.E.G.-Verdrag.

Belgische Staat t/ J. en GmbH. E.

Gezien het arrest van het Hof van Cassatie van 7 juni 1983 (R.W., 1983-84, 1342) ;

Gezien de tussenkomsst van de vennootschap naar Duits recht E. ;

Overwegende dat beklagde, regelmatig gedagvaard, niet verschijnt ;

Overwegende dat de verjaring van de strafvordering nog niet is ingetreden ; dat de ten laste gelegde feiten werden gepleegd op 9 december 1979, maar dat ze regelmatig werden gestuit door het arrest van het Hof van Beroep te Gent van 23 september 1982 ; dat de verjaring normaal op 23 september 1985 zou zijn ingetreden, maar dat de verjaring werd geschorst vanaf 23 september 1982 door het cassatieberoep van 6 oktober 1982 tot de uitspraak van het Hof van Cassatie bij arrest van 7 juni 1983 ;

Overwegende dat aan de beklagde ten laste wordt gelegd dat hij op 9 december 1979 een reeks goederen heeft ingevoerd door middel van een personenauto BMW, goederen die grotendeels werden wederuitgevoerd naar Duitsland alsmede zeven schilderijen ter waarde van 6.800 fr. die vrij van invoerrechten mochten worden ingevoerd, maar die niet werden aangegeven ;

Overwegende dat het regelmatig proces-verbaal van de beambten van de douane van 24 december 1980 vaststelt dat de beklagde op 9 december 1979 aan de uitgangspoort van het Carferry-emplacement te Oostende werd tegengehouden door de ambtenaren van de douane en dat hij ontkendend heeft geantwoord op de vraag of hij aangifte van goederen moest doen ; dat in zijn voertuig goederen werden aangetroffen die gedeeltelijk waren bestemd om doorgevoerd te worden naar Duitsland en gedeeltelijk in België zouden blijven, terwijl ook schilderijen werden aangetrof-

fen die vrij van invoerrechten mochten worden ingevoerd ;

Overwegende dat deze feiten een overtreding uitmaken van de artikelen 220, 221 en 222 van de Algemene Wet inzake Douane en Accijnzen, zoals omschreven in de dagvaarding wat de feiten onder de telastlegging I a betreft en van artikel 157 van de Algemene Wet wat de feiten van de telastlegging I b betreft ;

Overwegende dat deze feiten door de beklagde niet worden betwist ; dat de aangifte van de goederen, zelfs al zijn ze vrijgesteld van invoerrechten, verplicht is daar de beklagde zich niet alleen dient te onderwerpen aan het betalen van de invoerrechten, maar ook aan de uitoefening van de douanecontrole ;

Feiten van de telastlegging I a

Overwegende dat voor de toepassing van artikel 220 van de Algemene Wet niet vereist is dat het verzuim aangifte te doen ingegeven is door het oogmerk de invoerrechten te ontduiken, daar de loutere materiële overtreding van de voorschriften ter zake voldoende is om, naar de normen van de Algemene Wet, het misdrijf van sluik invoer uit te maken (Cass., 12 mei 1982, *Pas.*, 1982, I, 1050) ;

Overwegende dat op de feiten van sluik invoer luidens de artikelen 220, 221 en 222 van de Algemene Wet een gevangenisstraf van ten minste vier maanden tot maximum één jaar gesteld is, dat de koopwaar dient te worden verbeurdverklaard en een geldboete van het tienvoudige van de hoogst toepasselijke invoerrechten te worden opgelegd, dat bovendien het gebruikte voertuig moet worden verbeurdverklaard ;

Overwegende dat deze straffen dienen te worden opgelegd zonder enige beoordelingsmogelijkheid ten opzichte van de ernst van het gepleegde misdrijf en zelfs indien de koopwaar achteraf bestemd blijkt voor transit naar het buitenland ; dat benevens deze straffen een veroordeling tot de ontdoken rechten onvermijdelijk is, zelfs al behoort zulks tot de civiele vordering en al is de strafvordering vervallen of al blijken de feiten niet bewezen ;

Overwegende dat ten deze geen gevangenisstraf meer kan worden uitgesproken, nu het openbaar ministerie geen voorziening heeft ingesteld tegen het arrest van het Hof van Beroep te Gent van 23 september 1982, maar dat deze omstandigheid het buitensporig karakter van de straf niet wegneemt ;

Overwegende dat het de Belgische Staat, als Lid-Staat van de E.E.G., vrijstaat de personen die vanuit een andere Lid-Staat koopwaar invoeren — zelfs al is deze koopwaar bestemd om doorgevoerd te worden naar een andere Lid-Staat — te verplichten hiervan aangifte te doen bij het invoeren in België en eventueel de overtreding van dit voorschrift te bestraffen ;

Overwegende dat de verplichting om aangifte te doen onder het verbod van artikel 30 van het E.E.G.-Verdrag valt, indien op de niet-aangifte door een importeur van deze koopwaar of een transitohandelaar straffen zijn gesteld die onevenredig zijn met het karakter van een overtreding van zuiver administratieve aard (Hof van Justitie, 15 december 1976, *Jur. Hof Justitie*, 1976, 1921) ;

Overwegende dat een strafrechtelijke maatregel zoals ten deze, die duidelijk verder gaat dan voor een invoerende Lid-Staat strikt noodzakelijk is ter naleving van een bepaalde controle over de goederenbewegingen niet anders kan

worden beschouwd dan als bij het verdrag verboden maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve beperking ;

Overwegende immers, dat een sanctie die bestaat in de verbeurdverklaring van de koopwaar of de betaling van een som gelijk aan de waarde, de betaling van de invoerrechten, een geldboete gelijk aan tienmaal de toepasselijke invoerrechten, de verbeurdverklaring van het voertuig evenals een gevangenisstraf van 4 maanden tot 1 jaar — zelfs als in concreto thans geen gevangenisstraf meer kan worden uitgesproken — niet in verhouding is met de ernst van het misdrijf ;

Overwegende dat er ten deze, zo er van sluik invoer sprake kan zijn, een invoerrecht van 214 fr. verschuldigd was, welk recht eventueel zelfs zou worden terugbetaald bij wederuitvoer naar Duitsland ; dat bijgevolg een gevangenisstraf van 4 maanden tot 1 jaar, een geldboete van 21.300 fr., de verbeurdverklaring van de goederen of de tegenwaarde zijnde 22.511 fr. evenals de verbeurdverklaring van het voertuig BMW ter waarde van 588.750 fr. niet alleen een buitensporige straf is, maar bovendien regelrecht indruist tegen de in het verdrag verankerde fundamentele vrijheid (Cass. fr., 5 december 1983, *Bull. crim.*, nr. 325) ;

Overwegende dat ingevolge de directe werking van het E.E.G.-Verdrag de artikelen 220, 221 en 222 van de Algemene Wet inzake Douane en Accijnzen ten deze geen toepassing kunnen vinden als strijdig met het verdrag in de mate dat deze artikelen sancties bepalen die een buitensporig karakter hebben zodat ze een strafrechtelijke maatregel uitmaken van gelijke werking als een kwantitatieve beperking bedoeld in art. 30 van het E.E.G.-Verdrag ;

Feiten van de telastlegging I b

Overwegende dat deze feiten, bestraft door art. 157 van de Algemene Wet, strafbaar zijn met een geldboete van 1.000 tot 5.000 fr. ; dat deze straf gesteld op een overtreding van administratieve aard de beoordelingsmogelijkheid toelaat om de straf in overeenstemming te brengen met de ernst van het misdrijf en geen buitensporig karakter vertoont ;

Overwegende dat de beklagde de feiten niet betwist en dat voor deze overtreding de hiernabepaalde straf gepast voorkomt ;

Op burgerlijk gebied

Overwegende dat de feiten van beide telastleggingen ten laste van de beklagde bewezen zijn gebleven en dat de civiele vordering met betrekking tot de ontdoken invoerrechten ten belope van 214 fr. naar luid van artikel 283 van de Algemene Wet ontvankelijk en gegrond is, zelfs al kunnen de strafbepalingen wegens hun strijdigheid met het E.E.G.-Verdrag geen toepassing vinden ;

Inzake de vrijwillig tussenkomende partij

Overwegende dat de vrijwillig tussenkomende partij aanvoert dat ze eigenares is van het voertuig BMW en dat ze de teruggave van het voertuig vordert ;

Overwegende dat ingevolge het ontslaan van de beklagde van rechtsvervolgung uit hoofde van de feiten I a der telastlegging, er aanleiding bestaat tot teruggave van het in beslag genomen voertuig ;

(...)

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL*13e KAMER — 18 DECEMBER 1985*

Voorzitter-rapporteur: de h. Vossen

Raadsheren: de hh. Durant en J. De Smedt

Advocaat-generaal: de h. Dubois

Voorlopige hechtenis — Zekerheidstelling — Teruggave.

Wanneer de verdachte bij alle proceshandelingen verschenen is en het strafgerecht een voorwaardelijke hoofdgevangenisstraf alsook een geldboete heeft uitgesproken, dan dient de teruggave van de zekerheidstelling te worden bevolen zonder de betaling van de geldboete af te wachten daar de verdachte niet meer dient te verschijnen ter tenuitvoerlegging van de rechterlijke beslissing.

B.

Overwegende dat de telastleggingen A, B, C en D, die door de eerste rechter voor vaststaand werden geacht, beezen zijn gebleven door het onderzoek voor het hof gedaan;

Overwegende dat de misdrijven met toepassing van artikel 65 van het Strafwetboek terecht door één enkele straf werden bestraft;

Dat de eerste rechter terecht het door hem bepaalde uitstel van de tenuitvoerlegging van de hoofdgevangenisstraf heeft toegestaan;

(...)

Overwegende dat de eerste rechter de teruggave weigerde van de 4.000 gulden, die beklagde als zekerheidsstelling consigneerde ter uitvoering van de beschikking van de raadkamer van 22 november 1984; dat, naar luid van het aangevochten vonnis, de borgsom slechts zal terugbetaald dienen te worden «onmiddellijk na het betalen van het bedrag der ... geldboete en de kosten»;

Overwegende dat, volgens artikel 13 van de wet van 20 april 1874, de zekerheid wordt teruggegeven «indien de verdachte bij alle proceshandelingen alsook ter tenuitvoerlegging van het vonnis, verschenen is»: dat dezelfde wetsbepaling ook preciseert dat «wanneer de veroordeling voorwaardelijk is, het voldoende (is) dat de verdachte bij alle proceshandelingen verschenen is»;

Overwegende dat ter zake een voorwaardelijke hoofdgevangenisstraf is uitgesproken, alsook een geldboete en een veroordeling tot betaling van gerechtskosten;

Dat alsdan de zekerheid is terug te geven, nu de veroordeelde niet meer dient te *verschijnen* ter tenuitvoerlegging;

Dat het vonnis a quo in die zin te wijzigen is;

(...)

NOOT—De teruggave van de zekerheid bij voorlopige hechtenis

1. Luidens artikel 13 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, zal de verdachte wiens invrijheidstelling afhankelijk is gemaakt van de verplichting om zekerheid te stellen, deze borgsom terugkrijgen indien hij bij alle proceshandelingen alsook ter tenuitvoerlegging van de rechterlijke beslissing is verschenen.

Toen de Wet Le Jeune in 1888 het regime van de voorwaardelijke veroordeling invoerde, ontstond er evenwel enige twijfel omtrent de onmiddellijke teruggave van de borgsom ingeval de hoofdgevangenisstraf met uitstel was uitgesproken («Memorie van toelichting bij de wet van 23 juli 1895», *Pasin.*, 1895, 230).

2. Sommigen waren van oordeel dat de zekerheidstelling diende gehandhaafd te blijven tot de termijn van het uitstel was verstreken, daar de tenuitvoerlegging van de hoofdgevangenisstraf slechts was opgeschort.

Anderen waren integendeel van mening dat de zekerheidstelling een modaliteit is van de voorlopige invrijheidstelling en dat ze geen reden van bestaan meer heeft vanaf het ogenblik dat aan de fase van de voorlopige hechtenis een einde is gemaakt door een definitief vonnis.

3. De wetgever koos voor de onmiddellijke teruggave van de borgsom zodra de voorwaardelijke veroordeling in kracht van gewijsde is gegaan, en artikel 13 van de wet van 20 april 1874 werd dan ook door de wet van 23 juli 1895 in deze zin aangevuld dat «wanneer de veroordeling voorwaardelijk is, het voldoende is dat de verdachte bij alle proceshandelingen verschenen is».

4. In de gevallen bedoeld door art. 13 van voormelde wet, geschiedt de teruggave van rechtswege (G. Timmermans, *Etude sur la détention préventive*, p. 290, nr. 375; *R.P.D.B.*, tw. «Détention préventive», nr. 208; E. Boutmans, *Voorlopige hechtenis*, p. 246, nr. 672).

Al dient de strafrechter zich bijgevolg met dit probleem niet in te laten, toch verdient het duidelijkheidshalve aanbeveling dat hij de teruggave van de zekerheid uitdrukkelijk beveelt.

5. Benevens de in art. 13 vermelde gevallen, bestaan ook nog talrijke andere casusposities waarin de borgsom zonder dralen moet worden teruggegeven: effectieve gevangenisstraf die het voorarrest dekt, opschorting van de uitspraak, kwijtschelding van de hoofdgevangenisstraf door een gratiemaatregel e.d.

Ten deze ging het om een voorwaardelijke hoofdgevangenisstraf gepaard met een effectieve geldboete.

6. Wanneer de verdachte wordt veroordeeld hetzij tot een geldboete, hetzij tot een voorwaardelijke hoofdgevangenisstraf en een geldboete, dan dient de zekerheid te worden teruggegeven want deze borgsom waarborgt luidens artikel 10, tweede lid, van voormelde wet slechts de verschijning van de verdachte en geenszins de betaling van de geldboete (G. Timmermans, *o.c.*, I, pp. 275, 291; *Pasin.*, 1874, p. 115).

De eerste rechter had ten onrechte beslist dat de zekerheid slechts mocht worden terugbetaald na het vereffenen van de geldboete en van de gerechtskosten.

A. Vandeplass

HOF VAN BEROEP TE GENT*7e KAMER — 5 FEBRUARI 1986*

Voorzitter: de h. Devos

Raadsheren: de hh. Lievens en Van Vaerebeek

Advocaat-generaal: de h. Ockers

Advocaten: mrs. Deconinck en Hiergens

Burgerlijke rechtspleging — Kosten — Faillissement — Kosten in eerste aanleg niet vereffend — Betwisting van schuldvordering — Aangifte van schuldvordering — Rechtsplegingsvergoeding.

Wanneer het beroepen vonnis de kosten ten laste van de boedel heeft gelegd zonder ze te vereffenen, komt het aan de appelrechter toe, op overlegging van de staat van kosten, te beslissen over de vereffening van de kosten van beide instanties.

Wanneer de curator een tijdig ingediende schuldvordering betwist en de rechter zijn betwisting verwerpt, zijn de kosten van rechtswege ten laste van de boedel. Ze maken een schuld van de boedel uit.

Uit de artt. 1 en 2 van het K.B. van 30 november 1970 volgt dat de wetgever heeft gewild dat een rechtsplegingsvergoeding toegekend en begroot wordt voor elke aanleg en ten aanzien van elke partij die door een advocaat bijgestaan wordt en een eigen belang heeft, onverschillig of al dan niet een veroordeling tot betaling van een geldsom beoogd wordt, behalve in de procedures waarvoor art. 2 uitzondering maakt. Art. 3 regelt een species-geval, nl. dat waarin de vordering strekt tot betaling van een geldsom, te weten om de bij art. 2 vastgestelde bedragen nu eens te vermindere, dan weer te vermeerderen volgens het bedrag van de vordering (niet van de veroordeling).

De aangifte van een schuldvordering staat gelijk met een eis voor de rechtbank, althans wanneer de curator de aanvaarding ervan betwist.

De rechtsplegingsvergoedingen zijn procedurekosten die deel uitmaken van de kosten van het beheer van het faillissement en dus een schuld van de boedel uitmaken.

Faillissement D. t/ N.V. S.

Het hoger beroep van de appellanten betrof het vonnis van 28 februari 1977 van de Rechtbank van Koophandel te Ieper, waarvan het geschil werd beslecht bij arrest van 27 juni 1984 van de 7e burgerlijke kamer van dit hof.

Thans hoorde het hof de partijen in openbare rechtszitting en nam het kennis van de stukken, inzonderheid van het arrest van 27 juni 1984 en van het verzoekschrift door de curatoren van het faillissement van de N.V. S. qua op 17 mei 1985 ingediend tot vereffening van de kosten van hoger beroep aan hun zijde gevallen die voormeld arrest ten laste van de curatoren van het faillissement van de P.V.B.A. D. qualitate qua legde. Deze kosten konden vooralsnog niet vereffend worden bij ontstentenis van enige kostenstaat.

Er dient onmiddellijk te worden opgemerkt dat de rekwestranten niet enkel de vereffening van deze kosten beogen, doch eveneens van bepaalde kosten van eerste aanleg, meer bepaald van de rechtsplegingsvergoeding die invorderbaar zou zijn wegens het verrichten van bepaalde materiële handelingen voor de eerste rechter. Zij vragen immers de rechtsplegingsvergoedingen in eerste aanleg en in hoger beroep, telkens te vereffenen op 4.500 fr.

De curatoren van het faillissement van de P.V.B.A. D. werpen tegen :

— enerzijds dat een vereffening van een deel van de kosten van eerste aanleg uitgesloten is, nu het arrest van 27 juni 1984 enkel niet gestatueerd heeft omtrent de vereffening van de kosten van hoger beroep, die het te hunnen

laste legt ;

— anderzijds dat de kosten van hoger beroep in geen geval een rechtsplegingsvergoeding kunnen omvatten omdat de procedure met betrekking tot de aangifte en verificatie van de schuldvorderingen in een faillissement geregeld is door niet uitdrukkelijk opgeheven wetsbepalingen of door rechtsbeginselen waarvan de toepassing niet verenigbaar is met de toepassing van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, nl. door de Faillissementswet, zodat artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek, ter uitvoering waarvan het koninklijk besluit van 30 november 1970 genomen is, ter zake geen toepassing kan vinden ;

— bovendien en ten overvloede dat de vraag van de rekwestranten tot toekenning van een rechtsplegingsvergoeding des te minder gegrond is, daar hun aanvaarding tot beloop van 16.547 fr. in het passief dat bevoorrecht is op de kraan Potain 428 A nr. 23413 deel uitmakend van het faillissement van de P.V.B.A. D. bij arrest van 27 juni 1984 geen veroordeling tot de betaling van een geldsom uitmaakt in de zin van het artikel 3 van het K.B. van 30 november 1970, zijnde de voorwaarde om op een rechtsplegingsvergoeding aanspraak te kunnen maken.

Subsidiair vorderen dezelfde curatoren een interpretatie van het deel van het beschikkende gedeelte van het arrest van 27 juni 1984 dat hen qualitate qua veroordeelt «in de kosten van het Hoger beroep», respectievelijk nog meer subsidiair een precisering daarvan, nl. in die zin dat ze slechts hoeven opgenomen te worden in het gewoon passief.

1. Het vonnis van 28 februari 1977, waartegen de curatoren van het faillissement van de P.V.B.A. D. hoger beroep instelden, gaf hun ongelijk in hun betwisting van het bevoorrecht karakter van de door de N.V. S. ingediende schuldvordering en legde de kosten ten laste van de massa, zonder deze kosten evenwel te vereffenen. Het arrest van 27 juni 1977 bevestigde het aangevochten vonnis onder de enige precisering dat de schuldvordering enkel bevoorrecht was op de kraan Potain 428 A nr. 23413 deel uitmakend van het faillissement van de P.V.B.A. D. te Ieper. Aangezien het de beschikking van het aangevochten vonnis met betrekking tot de kosten bevestigde, had het vanzelfsprekend niet in uitdrukkelijke bewoordingen te beslissen over de kosten van eerste aanleg. Wel had het hof *ingevolge het hoger beroep* nog te statueren *over de vereffening* van de kosten *zo van eerste aanleg als van hoger beroep* (argum. artt. 1021 en 1068 Ger. W.), maar zij kon zulks vooralsnog niet bij ontstentenis van kostenstaat.

Het is die vereffening die thans door de curatoren van het faillissement van de N.V. S. geheel conform het tweede lid van artikel 1021 van het Gerechtelijk Wetboek gevorderd wordt. Dit tweede lid bepaalt immers : «Worden de kosten in het vonnis niet of slechts gedeeltelijk vereffend, dan wordt de beslissing over de kosten, waarover niet werd gestatueerd, geacht te zijn aangehouden. In dat geval geschiedt de vereffening, op de vordering van de meest gereede partij, *door de rechter die de uitspraak heeft gedaan, voor zover zijn beslissing niet werd bestreden...*» Nu de beslissing van de eerste rechter ten deze bestreden werd, komt het aan het hof met toepassing van de artikelen 1021 en 1068 van het Gerechtelijk Wetboek toe op overlegging door de rekwestranten van hun staat van kosten *over de vereffening* van de kosten van beide instanties te beslissen. Voor

zover nodig zij opgemerkt dat het hof daardoor de in het arrest van 27 juni 1984 bevestigde rechten uitbreidt noch beperkt of wijzigt aangezien de vereffening van de kosten enkel de bewerking is waarbij de rechter de ingediende afrekeningen van kosten bevestigt of regelt, m.a.w. het bedrag van de verhaalbare kosten begroot.

2. In strijd met het standpunt van de curatoren van het faillissement van de P.V.B.A. D. en van een bepaalde rechtspraak en rechtsleer bestaat er slechts strijdigheid en/of onverenigbaarheid tussen de regeling van het Gerechtelijk Wetboek en die van de Faillissementswet met betrekking tot de kosten *in één bepaald geval*, meer bepaald dat waarin een schuldeiser verzuimd heeft zijn schuldvordering aan te geven en te bevestigen binnen de bij het vonnis van faillietverklaring bepaalde en krachtens artikel 497 van de Faillissementswet verlengde termijn. In dat geval blijven de kosten, waartoe de verificatie en de aanneming van zijn schuldvordering aanleiding gaven, te zijnen laste, ook al krijgt hij gelijk (art. 508 Fw.). Dat in andere gevallen het gemene recht toepasselijk is (o.m. de veroordeling van de in het ongelijk gestelde partij in de kosten), blijkt het best uit de omstandigheid dat de wetgever het nodig heeft gevonden in het geval van artikel 508 Fw. een van het gemene recht afwijkende regeling uitdrukkelijk op te leggen. Derhalve, wanneer de curator zoals ten deze een tijdig ingediende schuldvordering betwist en de rechter zijn betwisting verwerpt, zijn de kosten van rechtswege ten laste van de massa (Frédéricq, *Handboek van Belgisch Handelsrecht*, tweede herziene en vervolledigde uitgave 1981, IV, blz. 253, nr. 2318, kleine tekst in fine). Deze kosten maken een schuld van de massa uit (*Les Nouvelles, Droit commercial, IV, Les concordats et la faillite*, blz. 545, nr. 1836).

3. De stelling van de curatoren van het faillissement van de P.V.B.A. D. naar luid waarvan het K.B. van 30 november 1970, genomen ter uitvoering van artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek, slechts de toekenning van een rechtsplegingsvergoeding toelaat wanneer de vordering ertoe strekt een veroordeling tot betaling van een geldsom te doen uitspreken, berust op een verkeerde lezing van dit K.B. Uit de artikelen 1 en 2 van hetzelfde besluit volgt ondubbelzinnig dat de besluitgever gewild heeft dat er een rechtsplegingsvergoeding toegekend en begroot wordt voor elke aanleg en ten aanzien van elke partij die door een advocaat bijgestaan wordt en een eigen belang heeft, onverschillig of een veroordeling tot het betalen van een geldsom al dan niet beoogd wordt, wel te verstaan behalve in de procedures waarvoor artikel 2 uitdrukkelijk uitzondering maakt. Artikel 3 van het K.B. van 30 november 1970, waarop de curatoren van het faillissement van de P.V.B.A. D. zozeer steunen, bepaalt niet de voorwaarden tot toekenning van een rechtsplegingsvergoeding. Wel en uitsluitend regelt het *een species-geval*, nl. dat waarin de vordering strekt tot het bekomen van een veroordeling tot het betalen van een geldsom, nl. om de bij het artikel 2 vastgestelde bedragen nu eens te verminderen, dan eens te vermeederen volgens het bedrag van de vordering (niet van de veroordeling). Het door dezelfde curatoren aangehaald arrest van 12 december 1983 van het Hof van Beroep te Antwerpen (*Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht*, 1984, 529, met noot R. Parijs, blz. 576), evenals een vorig arrest van 20 juni 1977 van hetzelfde hof (*J.T.*, 1978, 62), door hen ten voordele van hun standpunt ingeroepen, ondermijnt het

volledig aangezien zij o.m. overwegen: «Overwegende dat artikel 2 van het K.B. van 30 november 1970 de vaste rechtsplegingsvergoedingen vaststelt in het algemeen en zonder dat vereist wordt dat de veroordeling tot een geldsom beoogd wordt».

Overigens moet erop gewezen worden dat naar de stelling van genoemde curatoren er geen rechtsplegingsvergoeding verschuldigd zou zijn in alle vorderingen zonder een in geld waardeerbare waarde, als daar zijn o.m. de vorderingen tot echtscheiding, tot ontkenning van vaderschap, tot vaststelling van vermoedelijk vaderschap, enz. De dagelijkse praktijk wijst aan dat dit ongerijmd is.

4. Dat de aangifte van schuldvordering gelijkstaat met een eis voor de rechtbank, althans wanneer de curator de aanvaarding ervan betwist, wordt door de rechtspraak en rechtsleer algemeen erkend (zie *Les Nouvelles, Droit commercial, IV, Les concordats et la faillite*, blz. 675, nr. 2322 en blz. 684, nr. 2359; Frédéricq, *Handboek van Belgisch Handelsrecht*, tweede herziene en vervolledigde uitgave 1981, blz. 252, nr. 2317). Ze vervangt de individuele vordering (*Les Nouvelles*, blz. 607 en nrs. 1131 en 1373; zie ook Cass. fr., 9 mei 1934, *Gaz. Pal.*, 157, en noot). Ze beoogt het verkrijgen van een titel van aanvaarding van de schuldvordering in het passief welke recht verleent op de uitkering van een dividend. Nu de curatoren van de N.V. S. zich tot het verkrijgen van deze titel zowel in eerste aanleg als voor het hof hebben laten vertegenwoordigen en bijstaan door een advocaat, maken zij voor de beide instanties terecht aanspraak op een rechtsplegingsvergoeding.

5. Tot uitlegging van de eindbeschikking van het arrest van 27 juni 1984, die klaar en duidelijk is, bestaat er geen grond. Evenmin moet beslist worden over het al of niet bevoorrecht karakter van de rechtsplegingsvergoedingen; voldoende is te zeggen dat ze evenals de procedurekosten deel uitmaken van de kosten van het beheer van het faillissement en dus een schuld uitmaken van de massa («Overzicht van rechtspraak (1965-1968), Faillissement en gerechtelijk akkoord», *T.P.R.*, 1969, 462, nr. 58; *A.P.R., Voorrechten*, blz. 28, nr. 21).

6. Wat de bedragen van de te begroten rechtsplegingsvergoedingen betreft dienen deze als volgt te worden bepaald:

— de kosten van rechtsplegingsvergoeding gevallen aan de zijde van de curatoren van het faillissement van de N.V. S. worden in eerste aanleg berekend bij het sluiten van de debatten aldaar op 24 januari 1977 en waren toen slechts eisbaar tot het bedrag van 2.700 fr.;

— de kosten van rechtsplegingsvergoeding gevallen aan de zijde van dezelfde curatoren in hoger beroep, in principe eveneens te berekenen bij het sluiten van de debatten voor dit hof op 18 april 1984, kunnen ter zake slechts begroot worden op het bedrag dat in de opgave van de rekwesanten is vermeld, derhalve niet hoger dan op 4.500 fr.

Op die gronden,

Gehoord ter openbare rechtszitting van 13 november 1985 de heer J. Ockers, advocaat-generaal, in de voorlezing van zijn overeenkomstig schriftelijk advies;

Zegt, voor zover nodig, dat er geen grond bestaat tot uitlegging van het arrest van 27 juni 1984;

Vereffent overeenkomstig artikel 1021, tweede lid, van

het Gerechtelijk Wetboek de kosten van de beide instanties aan de zijde van de curatoren van het faillissement van de N.V. S. qualitate qua op 2.700 fr. voor de rechtsplegingsvergoeding in eerste aanleg en op 4.500 fr., zoals opgegeven, voor de rechtsplegingsvergoeding in hoger beroep en bepaalt dat ze deel uitmaken van de beheerskosten van het faillissement en een schuld van de massa zijn.

BOEKEN

A. BERGMANN en M. FERID, **Internationales Ehe- und Kind-schaftsrecht**, 10 dln., zesde druk, Verlag für Standesamtswesen, Frankfurt, 84ste en 85ste aanvulling, 1985-86.

Aflevering 84 bevat het nieuwe trefwoord Algerië (Rieck) met o.a. een Duitse vertaling van uittreksels uit het burgerlijk wetboek van 1975, het familiewetboek van 1984 en de verordening over de burgerlijke stand van 1970. Noorwegen werd volledig door Korkisch herwerkt. De wetgevende voorschriften worden uitvoerig commentariseerd. Voor Peru wordt beknopt gewezen op de invoering van een nieuw burgerlijk wetboek dat op 14 november 1984 in werking trad. Het wetboek werkt de grote beginselen van de grondwet van 1979 verder uit: gelijkberechtiging van man en vrouw, gelijkheid van wettige en onwettige kinderen en juridische erkenning van het concubinaat.

Aanvulling 85 brengt inzake Egypte de nieuwe wet op het personeel statuut van 3 juli 1985 nadat het grondwettelijk hof de wet van 17 juni 1979 wegens onverenigbaarheid met de koran had vernietigd. Australië, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Japan, Nicaragua, Panama, San Marino en Zuid-Afrika werden gedeeltelijk herwerkt. De bijwerking van Finland (Korkisch) brengt een vertaling met commentaar van de naamwet van 8 augustus 1986 die alle andere teksten daaromtrent vervangt en een grote vrijheid inzake de keuze van de familienaam bij huwelijk invoert. De wet bevat ook i.p.r.-voorschriften: aanknopingsfactor voor de naam van de vreemdeling wordt zijn woonplaats. De bijwerking van het trefwoord Griekenland (Rieck/Buchner-Baureich) brengt o.a. een vertaling van de nationaliteitswet van 8 mei 1984. Irak werd herwerkt, waarbij toch moet worden bemerkt dat de wetgeving op de nationaliteit nog steeds als stand 15 januari 1976 vermeldt. Inzake de wet op het personeel statuut van 1959 wordt wel rekening gehouden met de wijziging door de wet van 1985 die de positie van de vrouw in het echtscheidingsrecht versterkt. In sommige gevallen van verstoting is de man thans verplicht de vrouw een schadevergoeding te betalen.

W. Pinters

GUY BLONDEEL, **Mevrouw de Jeugdrechter**, Unistad, Antwerpen-Breda, 188 blz., 440 fr.

Onbekend maakt onbemind.

Pascale Couturier wordt als jonge magistraat van de rechtbank aangewezen om tijdelijk het ambt van jeugdrechter waar te nemen en wordt also plots geconfronteerd niet alleen met de problemen van de minderjarigen, maar tevens met het gemis aan interesse van haar korpischef en van haar collega's, die dit werk bijgevolg beschouwen als «minderwaardig» ten opzichte van de andere afdelingen van een rechtbank van eerste aanleg.

T.a.v. de minderjarigenervaart zij in welke benarde situaties zij kunnen geraken en hoe kwetsbaar zij zijn. Maar tevens wordt zij ontgoocheld in de verwachtingen, die zij in hen stelt, en komt zij soms in zware vertwijfeling betreffende het nut van haar optreden.

T.a.v. het gerechtelijk apparaatervaart zij de interactie tussen haar en de procureur des Konings, de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, de leidende jeugdrechter, haar griffier, de vaste afgevaardigde en de directies van de instellingen: hier eveneens doet zij soms bittere ervaringen op.

Dit boek is een buitengewoon interessante «getuigenis» van de heer Guy Blondeel, twintig jaar jeugdrechter in Brussel, die het

voor de buitenwereld duidelijk heeft willen maken hoe het juist gaat in de jeugdbeschermingswereld: de mensen van buitenuit, hierin begrepen collega's, die het van ver bezien met een zekere minachting, maar angstvallig ervoor waken dit werk niet te hoeven doen, en de leden van de balie, voor wie deze materie veelal onbekend blijft, hebben er maar al te dikwijls verkeerde gedachten over.

Al te veel artikelen zijn verschenen, die uitgingen van onvolledig ingelichte persmedia, niet steeds objectieve alternatieve groeperingen en zogezegd verongelijkte ouders. Eindelijk krijgen wij in romanvorm een verwerking van de ervaringen van een jeugdrechter, die toch besluit met alle mogelijke tekortkomingen op te sommen, die het systeem bevatten. Alles samengenomen een pleidooi voor een gerecht op mensenmaat, waarin het hart zijn plaats heeft.

Er zij nog aan toegevoegd dat dit boek een Nederlandse bewering is van het oorspronkelijke werk *Le purgatoire du juge* en dat alle auteursrechten afgestaan werden t.v.v. het Pascale Couturier-Fonds, dat opgericht werd om verder hulp te bieden aan jongeren, die van de jeugdrechter hebben afgehangen, dan als meerderjarigen gewoonlijk alleen het leven werden ingestuurd, doch in feite nog hulp broodnodig hebben (zie kennisgeving in het *R.W.* van 1 maart 1986).

Het werk kan besteld worden bij Unistad verspreiding c.v., J. Moorkensstraat 46, 2600 Antwerpen.

H.M.

BALIE

Belgische Nationale Orde van Advocaten Vergadering van de Algemene Raad van 19 juni 1986

De Algemene Raad heeft eenparig het voorgeschreven advies door de artikelen 455 en 455bis van het Gerechtelijk Wetboek voorgeschreven advies uitgebracht, waarbij voor het gerechtelijk jaar 1985/1986 de voorwaarden voor de toekenning, het tarief en de wijze van uitbetaling van de vergoeding verleend aan de advocaten stagiairs worden vastgelegd.

De Algemene Raad is vervolgens overgegaan tot de verkiezing van stafhouder Piet Blomme, vice-deken, van stafhouder Paul de Stexhe, en van mr. Georges-Albert Dal, tot de respectievelijke functies van deken, vice-deken en franstalig secretaris van de Nationale Orde, terwijl mr. Willy Hendrickx, nederlandstalig secretaris deze functie blijft uitoefenen.

Op verzoek van de Algemene Raad zal de Dekan tussenkomen bij de minister van Justitie, ten einde een regeling te bekomen waarbij het vertrouwelijk karakter van de briefwisseling tussen de gefailleerde en zijn persoonlijke raadsman gewaarborgd wordt.

De deken zal op verzoek van de Algemene Raad aan de minister van Justitie zo spoedig als mogelijk haar voorlopig gemotiveerd advies laten geworden i.v.m. het voorontwerp tot hervorming van het Strafwetboek (ontwerp Legros).

De Algemene Raad heeft de stafhouders van Turnhout en van Doornik opdracht gegeven de rol en de zending van het Verbond van Belgische Advocaten te onderzoeken.

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen — Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Jan Verstraete; eerste ondervoorzitter: mr. Marc Stommels; ondervoorzitters: mrs. Mieke De Troetsel en Jan De Man; openingsredenaar: mr. Dirk Grootjans; penningmeester: mr. Jan Six; afgevaardigde baliesport: mr. Luc Eliaerts; secretaris: mr. Patricia Jacobs; Afgevaardigde der stagiairs: mr. Hilde Velleman.

Conferentie van de Jonge Balie te Leuven — Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Fabienne Legrand; ondervoorzitter: mr. Bernard Puissant; pastvoorzitter: mr. Jaco Mertens; bestuursleden:

mrs. Koen Moens, Jacques De Ketelaere, Patrick Vandermotten, Carl Hubrechts en Greet Verellen; afgevaardigde der stagiairs: mrs. Isabelle Van Ginderachter en Dirk De Maeseneer.

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Gent — Samenstelling van het bestuur — Openingsvergadering

Voorzitter: mr. Guy Naesens; ondervoorzitter: mr. Stefaan Tack; dauphin: mr. Lieven Decaluwé; secretaris: mr. Dominique Matthys; penningmeester: mr. Mark Van Poucke; leden: mrs. Geert Deconinck, Erwin Penning, Marleen Ramboer, Colette Rotti, Christiaan Van Hoecke en Jacques Van Malleghem; vertegenwoordiger der stagiairs: mr. August Blomme; past voorzitter: mr. Philippe Leroy.

De plechtige openingsvergadering vindt plaats in het stadhuis te Gent op 25 oktober 1986.

Conferentie van de Jonge Balie te Tongeren — Samenstelling van het bestuur — Openingsvergadering

Voorzitter: mr. Ludo Christoffels; leden: mrs. Arie Sas, Luc Vandeputte, Lieve Meurmans, Martine Debaenst, Rudi Nelissen, Lode Vrancken, Jean Pierre Colson, Veerle Daenen en Robert Stas.

De openingsvergadering wordt gehouden op vrijdag 24 oktober 1986. Mr. Evrard Raskin zal spreken over «Limburgs partikularisme».

Conferentie van de Jonge Balie te Veurne — Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Luc Lagrou; penningmeester: mr. Hilde Vandamme; secretaris: mr. Dirk Baillleul.

MEDEDELINGEN

Plechtige terechtzitting van het Hof van Cassatie na de vakantie

Op maandag 1 september 1986 is het Hof van Cassatie in openbare en plechtige terechtzitting bijeengekomen om, overeenkomstig artikel 351 van het Gerechtelijk Wetboek, door de Procureur-generaal de bij de wet bepaalde redevoering te horen uitspreken.

De Procureur-generaal koos als onderwerp voor zijn redevoering, die in de Franse taal werd uitgesproken, «De Rechterlijke Macht en de faillissementsprocedure».

Studiedag over het EVRM en het Personen- Familie- en Jeugdrecht in Nederland en België

De Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht houdt op 12 december 1986 een studiedag over bovengemeld onderwerp in de UR zaal van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Aan deze studiedag werken mee mr. J. de Boer, mr. B.E.P. Myer en prof. P. Senaev (inleiders) en prof. mr. P. van Dijk (referent).

U kunt zich voor het bijwonen van deze studiedag opgeven door schriftelijke aanmelding bij mevr. mr. E.M. Sanders, Nimrodlaan 1, 3721 BW Bilthoven en gelijktijdige overmaking van de deelnamekosten voor deze dag op postbanknr. 5409568 t.n.v. penningmeester Vereniging FJR, Bilthoven. Uit de overmaking dient te blijken voor welke deelnemer(s) de kosten worden voldaan. De deelnamekosten zijn inclusief koffie, thee, lunch en borrel op 12 december en toezending van de documentatie voor deze dag en bedragen voor leden van de Vereniging FJR f 30,- en voor niet leden f 55,-.

Bij opgave vóór 21 november 1986 ontvangt u tijdig het programma voor deze dag en het najaarsnummer van het tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht waarin naast samenvattingen van de te houden inleidingen is opgenomen een bijdrage over de procedurele en meer «praktische» gang van zaken in Straatsburg bij de toepassing van het EVRM.

Recht van de Oosteuropese socialistische staten

Voor het negende academiejaar wordt ook tijdens het academiejaar 1986-1987 onder de auspiciën van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek een «Derde Cyclusonderwijs in Oosteuropakunde» ingericht met een ruim aanbod van cursussen op het gebied van recht, economie, literatuur en cultuur. Deze leergangen zijn kosteloos en, ofschoon in beginsel bestemd voor universitair afgestudeerden en doctorandi, eveneens voor alle andere belangstellenden toegankelijk. Aan degenen die ten minste vijf cursussen (telkens 30 uur/jaar) volgen en met welslagen hierover examen afleggen wordt een «M.A.»-graad in Oosteuropakunde toegekend; de personen die een geringer aantal cursussen volgen en met welslagen examen afleggen kunnen een afzonderlijk getuigschrift krijgen. Het is ook mogelijk de vijf cursussen die vereist zijn voor het behalen van een «M.A.»-graad over twee academiejaren te spreiden.

De cursussen van de richting «Recht» worden gedoceerd aan de V.U.B. door prof. dr. Frits Gorlé, hoogleraar aan de V.U.B. en directeur van het Centrum voor de Studie van de Oosteuropese socialistische rechtsstelsels, en aan de K.U.L. door prof. dr. Katlijn Malfliet, lector aan de K.U.L. en docent aan het L.U.C. Tijdens het academiejaar 1986-1987 zal prof. Gorlé van 20 oktober 1986 tot 26 januari 1987 «Het recht en de politieke instellingen van de Oosteuropese staten» doceren. De cursus «Grondige vraagstukken uit het recht van de Sovjetunie en de overige Oosteuropese staten. Deel II De rechtspositie van de burger» zal van 20 oktober tot einde mei 1987 gedoceerd worden door prof. Malfliet en gewijd zijn aan de specifieke kenmerken van het burgerlijk recht van de betrokken staten. De cursus «Juridische terminologie in de Slavische talen met oefeningen» zal gedoceerd worden door prof. Gorlé op in onderling overleg met de studenten te bepalen dagen en uren.

Alle belangstellenden worden uitgenodigd aanwezig te zijn op de eerste contactbijeenkomst die zal plaatshebben aan de V.U.B., Pleinlaan 2, 1050 Brussel, gebouw B, lokaal 357, op 20 oktober 1986 te 18 uur. Voor alle nadere inlichtingen kan men zich wenden tot prof. Gorlé (02/641.26.06), tot prof. Malfliet (016/23.09.71, vragen naar mevr. V. Verbist of 016/23.12.45) of tot het Secretariaat van de Derde Cyclus, via prof. dr. H. De Maegd aan de R.U.G. (091/23.38.21).

Recyclage voor juristen: het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten

Na een succesvolle inlooperperiode start het C.B.R., bij het begin van het nieuwe academiejaar, zijn eerste volledig werkjaar. In september 1985 werd het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten opgericht als een samenwerkingsverband tussen het departement Rechten van de U.I.A. en de Balie te Antwerpen. Aan de wieg van het C.B.R. stonden mr. Erdman en mr. Dumez, beiden van de Balie te Antwerpen, en prof. Swennen en dr. J. Laenens van het departement Rechten van de U.I.A. Met de oprichting van het C.B.R. werd het streven van mr. Erdman, die toen stahouder was van de Balie, werkelijkheid: beroepsvervolmaking op vaste wijze georganiseerd in samenspraak met de beroepsbeoefenaren. Voor de U.I.A. en het departement Rechten werd met het C.B.R. een politiek voortgezet, gericht op de samenwerking universiteit/beroepsmilieu.

Zoals de naam het uitdrukt, heeft het C.B.R. als opdracht: het organiseren en coördineren van een permanent bijscholings- en beroepsvervolmakingsaanbod in de rechten. In de uitwerking van dit aanbod is de Balie te Antwerpen de «natuurlijke» gesprekspartner. Maar het aanbod tot recyclage staat open voor alle juristen.

De eerste studieavonden van het C.B.R. werden meteen een succes. Voor 260 juristen, hoofdzakelijk advocaten, schetste prof. Van Oevelen op 25 februari de recente ontwikkelingen in het huurrecht. Prof. Braeckmans lichtte op 26 mei de wijzigingen in het vennootschapsrecht toe voor 180 belangstellenden, waaronder heel wat notarissen en juristen uit de bank- en bedrijfswereld. Op deze tweede studieavond van het C.B.R. werden de vragen van de deelnemers voorgelegd aan een panel waaraan notarissen Sluys en Van Bael en prof. Swennen hun medewerking verleenden. En zoals op de eerste avond over het huurrecht, werd ook nu een uitgebreide en goed gedocumenteerde tekst over het vennootschapsrecht ter beschikking gesteld van de deelnemers.

De positieve evaluatie van deze studieavonden door de deelnemers zelf bevestigt dat het C.B.R. beantwoordt aan een behoefte. Er is een duidelijke vraag naar overzichtelijke en op-to-date informatie over wetgeving en wetswijzigingen: de inhoud van de uiteenzettingen en te teksten werden door 90% van de aanwezigen zeer goed en goed gekwoteerd. De praktijkgerichtheid van deze teksten maar ook de confrontatie theorie/praktijk en vice versa, in een vragenuurtje of in een paneldiscussie, wordt door de deelnemers zeer op prijs gesteld.

Degelijkheid en praktijkgerichtheid zijn dan ook ingebouwd als vaste waarden in het aanbod van het C.B.R. voor het academiejaar 1986-1987. Vier onderwerpen, geselecteerd door de deelnemers aan de vorige studieavonden van het C.B.R., staan op het programma:

- nationaliteits- en vreemdelingenrecht (27 oktober 1986);
- de toepassing van het E.V.R.M. door de nationale rechter (26 januari 1987);
- het fiscaal regime van onderhoudsgelden (23 maart 1987);
- het gebruik van de computer in de juridische praktijk (25 mei 1987).

In dit programma komen vier belangrijke aspecten van beroepsvervolmaking aan de orde: informatie over het nieuwe (nationaliteits- en vreemdelingenrecht), opvolging van ontwikkelingen (de toepassing van het E.V.R.M.), studie van probleemsituaties (fiscaal regime van onderhoudsgelden) en ontwikkeling van beroepsvaardigheden (gebruik van de computer in de juridische praktijk).

De beroepsbeoefenaren worden niet alleen uitgenodigd voor deze studieavonden, zij worden ook actief betrokken bij de voorbereiding ervan: een garantie voor de «nuttigheid» van deze avonden voor de juridische praktijk.

Wie interesse heeft voor een van deze onderwerpen, vindt meer informatie in de insteekfolder in dit R.W. Inschrijven voor een of meer studieavonden kan nu reeds door de inschrijvingsstrook ingevuld terug te zenden en het verschuldigde bedrag te storten. Iedere studieavond wordt later nog afzonderlijk aangekondigd.

Inlichtingen over dit programma of over het C.B.R. worden U graag gegeven door Mieke Van Nuland, C.B.R., departement rechten UIA, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, tel. 03/828.25.28, toestel 431.

Studiedag over het hoger beroep in civiele zaken

Op vrijdag 24 oktober 1986 organiseert het Interuniversitair centrum voor gerechtelijk recht een studiedag over het hoger beroep in civiele zaken te Louvain-La-Neuve in de lokalen van de U.C.L. De volgende onderwerpen worden behandeld:

- statistische gegevens (E. Langerwerf en F. Van Loon — Universiteit Antwerpen);
- toelaatbaarheidsvereisten (G. Dumez, U.C.L.);
- incidenten in hoger beroep (B. Deconinck, R.U.G.);
- devolutieve werking (A. Kohl, U.E.L.).

Het inschrijvingsgeld bedraagt 1.000 frank (middagmaal inbegrepen).

Inschrijving en bijkomende inlichtingen: Centre de Droit Judiciaire de la faculté de droit de l'U.C.L., Place Montesquieu 2, 1348 Louvain-La-Neuve (tel.: 010/43.46.47) en Seminarie voor privaatrechtelijk procesrecht R.U.G., Universiteitsstraat 4, 9000 Gent (tel.: 091/25.76.51).

BERICHTEN

4th Asian Regional Congress of the IIRA (Singapore, 3-6 February 1987)

1st American Regional Congress of the IIRA (Buenos Aires, 1987)

Items:

1. The Role of collective agreements in the national economy
2. Prevention of anti-union practices
3. The impact of new technologies on conditions of work and employment
4. The protection of workers claims in crises of enterprises through social security machinery.

Deeltijdse arbeid en sociale zekerheid — Studiedag K.U. Leuven, 3 oktober 1986

Het Instituut voor Sociaal Recht van de K.U. Leuven organiseert op vrijdag 3 oktober 1986 een studiedag over deeltijdse arbeid en sociale zekerheid.

Programma:

- 9.30 u.: Herverdeling van de arbeidstijd: feitelijke gegevens
- 10.15 u.: Herverdeling van de arbeidstijd: cijfergegevens
- 10.45 u.: Onderbreking
- 11.00 u.: Deeltijdse arbeid en ziekteverzekering
- 11.30 u.: Deeltijdse arbeid bij arbeidsongevallen en beroepsziekten
- 12.00 u.: Deeltijdse arbeid en gezinsbijslagen
- 12.30 u.: Lunch
- 14.00 u.: Deeltijdse arbeid en werkloosheid
- 15.00 u.: Deeltijdse arbeid en jaarlijkse vakantie
- 15.30 u.: Onderbreking
- 15.45 u.: Algemeen debat
- 17.00 u.: Slottoespraak en einde

Hebben reeds hun medewerking toegezegd: dhr. D. Duyssens (adjunct-kabinetschef Arbeid en Teverkstelling), dhr. A. Verlinden (Direkteur-Generaal Ministerie Arbeid en Teverkstelling), dhr. J. Huys (Fonds voor Arbeidsongevallen), dhr. A. Leroy (adjunct-adviseur R.V.A.), dhr. G. De Broeck (voorzitter Nationale Arbeidsraad).

De studiedag wordt gehouden in College De Valk, Tiensestraat 41 te 3000 Leuven.

De inschrijvingsprijs bedraagt 1.000 fr., te vermeerderen met 500 fr. voor de lunch en met 750 fr. voor het later te publiceren verslagboek.

Voor verdere inlichtingen kan men terecht bij het Instituut voor Sociaal Recht, Tiensestraat 41 te 3000 Leuven, tel. 016/23.93.38.

Universitair nieuws — Doctoraat rechtsgeleerdheid

Aan de Katholieke Universiteit te Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, heeft de heer Leo Delwaide, geboren in 1939 te Antwerpen, op woensdag 18 juni 1986 zijn proefschrift en de bijgevoegde stellingen verdedigd met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechtsgeleerdheid.

Het proefschrift handelde over: «Scheepsbeslag — Het bewaren en uitvoerend beslag op zee- en binnenschepen».

Promotor was prof. L. Tricot, buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit, Faculteit Rechtsgeleerdheid.

Universitair nieuws — Doctoraat Rechtsgeleerdheid

Aan de Katholieke Universiteit te Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, zal op maandag, 22 september 1986, te 16 uur, in de Promotiezaal van de Universiteit, Naamse straat te Leuven de heer Paul Van Orshoven, geboren in 1951 te Hoeilaart, wonende te 3384 Attenrode-Wever, Torenstraat 35, zijn proefschrift en de bijgevoegde stellingen verdedigen met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

Het proefschrift handelt over: «Behoorlijke rechtsbedeling bij geschillen over directe rijksbelastingen».

Promotor is prof. J. De Meyer, gewoon hoogleraar aan de Universiteit (Faculteit Rechtsgeleerdheid). Copromotor is prof. F. Vanistendael, gewoon hoogleraar aan de Universiteit (Faculteit Rechtsgeleerdheid).

Tweede Benelux-Scandinavisch rechtstheoretisch symposium

Het symposium over «The structure of law» vindt plaats te Uppsala van 11 t.e.m. 13 december 1986

Programma:

Donderdag 11 december: The structure of law from a logical

point of view. Sprekers: Stig Strömholm (Uppsala), Arend Soeteman (Amsterdam) en Risto Hilpinen (Turku).

Vrijdag 12 december: The structure of law from a legislative point of view. Sprekers: Willem Van der Velden (Utrecht), Jan Hellner (Stockholm) en Johan Desmet (Brussel).

Zaterdag 13 december: The structure of law from the point of view of adjudication. Sprekers: Jes Bjarup (Aarhus), Michel Van De Kerchove (Brussel) en François Ost (Brussel).

De voertaal van het congres is het Engels. De tekst van de lezingen zal enkele weken vóór het symposium aan alle deelnemers worden toegezonden. Nadere informatie te verkrijgen bij prof. dr. Mark Van Hoecke, rechtsfaculteit UFSAL, Vrijheidslaan 17, B-1080 Brussel (tel.: 02/427.99.60).

Juridische bestrijding rassendiscriminatie

Deze P.A.O. cursus i.s.m. het Landelijk Bureau Racismebestrijding (L.B.R.) te Utrecht wordt georganiseerd door Post Academisch Onderwijs Katholieke Universiteit te Nijmegen.

Programma en docenten:

6 november 1986:

Strafrecht en discriminatie door mr. H.W.J. Drosen, officier van justitie te Utrecht.

Arbeidsrecht en discriminatie door mr. F.J.C.M. de Kok, medewerker sociaal recht aan de R.U. Limburg.

20 november 1986:

Burgerlijk recht en discriminatie door mr. F.W. Grosheide, advocaat te Amsterdam, tevens medewerker privaatrecht aan de R.U. te Utrecht.

Internationale normen, procedures en discriminatie door prof. mr. C.A. Groenendijk, hoogleraar rechtssociologie aan de K.U. te Nijmegen.

Cursusleiders: dhr. A. Kruijt, directeur L.B.R. en prof. mr. C.A. Groenendijk.

Doelgroep: advocaten, medewerkers buro's voor rechtshulp, juridische medewerkers van immigrantenorganisaties, beleidsambtenaren van departementen, medewerkers bij lagere overheid.

De cursus beoogt een zodanig inzicht te doen verwerven in de problemen die zich voordoen bij discriminatiezaken opdat de praktijkjurist/rechtshulpverlener in staat is in de praktijk slagvaardig op te treden. Tijdens de beide cursusedagen ligt het accent op de zelfwerkzaamheid van de cursisten. De verschillende onderwerpen worden elk kort ingeleid (± 5 min.) waarna aan de hand van casus de problematiek wordt behandeld. Het studiemateriaal en de casus dienen vooraf grondig bestudeerd te worden. Een en ander wordt ± 2 weken voor de aanvang toegestuurd. Aantal deelnemers: ± 36 pp.

De cursus wordt gehouden in het Psychologisch Laboratorium van de K.U. Nijmegen, telkens van 9.00 - 17.00 uur.

De cursusprijs bedraagt f 255,- inclusief cursusmateriaal, aperitief en lunches.

Inlichtingen: mr. J.C.W.J. Edixhoven-Majoor, Bureau P.A.O. Rechtsgeleerdheid Katholieke Universiteit Nijmegen, Postbus 9049, 6500 KK Nijmegen. Tel.: 080-512255/512492

Concernfinanciering

Op 14 en 15 november 1986 organiseert het Van der Heijden Instituut te Nijmegen een congres onder de titel: «Financiële kruisverbanden en andere aspecten van concernfinanciering».

Inleidingen worden gehouden door mr. J. Lievens, prof. mr. J.M.M. Maeijer, prof. mr. H.J.M.N. Honée, prof. mr. P. van Schilfgaarde, mr. drs. H. Langman, mr. J. Bloemarts en prof. mr. W.C.L. van der Grinten.

Op beide dagen is er gelegenheid tot discussie naar aanleiding van de voordrachten. Alle inleiders zitten in het forum.

Het congres heeft plaats in het Psychologisch Laboratorium, K.U.N., Montessorilaan 3, Nijmegen.

Het inschrijfgeld bedraagt 180 Fl., inclusief de kosten voor aperitief, koud buffet en lunch.

Inschrijvingsformulieren kunnen worden aangevraagd bij de Stichting V.I.B., Javastraat 100, 6524 MG Nijmegen (tel. 080-512300 — mevr. H.J. Jakobs).

Tot het congres kan slechts een beperkt aantal deelnemers (ong. 225) worden toegelaten. De inschrijvingstermijn sluit op 1 november 1986

Juricas (Juridische Computer Adviessystemen) — Symposium op 30 oktober 1986

Op donderdag 30 oktober 1986 wordt te Rotterdam op de Erasmus Universiteit in het complex «Hoboken» (het gebouw van de Medische Faculteit), een symposium gehouden over Juricas (Juridische Computer Adviessystemen). Het is alleen toegankelijk voor genodigden.

Juricas is een project van de Workshop voor Informatica en Recht van de Juridische Faculteit van de E.U.R. In het kader van dit project worden juridische computer-adviessystemen ontwikkeld, waarvan eind oktober de eerste programma's zullen worden uitgegeven.

Voor verdere inlichtingen: Uitgeverij Koninklijke Vermande b.v., Postbus 20, 8200 AA Lelystad (tel. 03200-22944, mevrouw D. Steenbeek of de heer R. Mulder).

Belgische Vereniging van Arbeidsverhoudingen

Op zaterdag 18 oktober 1986 organiseert de Belgische Vereniging van Arbeidsverhoudingen een studiedag over de huidige rol van de ondernemingsraden in het ondernemingsgebeuren.

De studiedag wordt gehouden in het auditorium Q/D van de Vrije Universiteit Brussel, onder het voorzitterschap van professor Stroobant (V.U.B.). De professoren O. Van Achter (K.U.L.) en P. Gevers (U.I.A.) behandelen de juridische en sociologische aspecten van het onderwerp.

Meer inlichtingen zijn te verkrijgen bij het Centrum voor Arbeidsrecht, Vrije Universiteit Brussel, Pleinlaan 2, 1050 Brussel (tel. 02/641.25.64).

Zevende lustrum Ars Aequi

Ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van de stichting Ars Aequi organiseert de redactie een debat over het kort geding, dat zal plaatsvinden op woensdagmiddag 24 september 1986 te Amsterdam, Vrije Universiteit.

De debattanten zijn mrs. B.J. Asscher, president van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam en J.H. Blaauw, lid van de Raad van State.

Algemene vergadering van het Vlaams Rechtsgenootschap - «De werking van onze parlementaire instellingen anno 1986».

Op zaterdag 11 oktober 1986 houdt het Vlaams Rechtsgenootschap, oudstudentenvereniging van de faculteit der rechtsgeleerdheid (K.U.Leuven) onder het voorzitterschap van prof. G. Van Dievoet haar jaarlijkse algemene vergadering in de gebouwen van de faculteit, Tieneststraat 41 te 3000 Leuven.

Dit jaar heeft de vergadering plaats onder het thema «De werking van onze parlementaire instellingen anno 1986».

De bedoeling is dat onder meer volgende onderwerpen hierbij ter sprake komen: Bijzondere machten; Erkenning/subsidiëring van politieke partijen; Zin en onzin van het tweekamerstelsel; Vermenging van het aantal parlementaire instellingen door de gewestvorming; Parlementaire werkmethodes.

Na een inleiding op het thema door prof. J. De Meyer (K.U.Leuven), wordt er een panelgesprek gehouden met H. Cove-

liers (V.U.), L. Dierickx (Agalev), L. Tobback (S.P.) en L. Van den Brande (C.V.P.), gevolgd door een debat met de zaal.

De algemene vergadering begint om 9u45 en zal eindigen om 12u40.

Alle belangstellenden kunnen zich inschrijven op volgend adres: V.R.G.-Oudstudentenvereniging, Tiensestraat 41 te 3000 Leuven. De deelname aan de algemene vergadering is kosteloos; de deelname aan de lunch bedraagt 650 fr. voor leden en 750 fr. voor niet-leden, vooraf te storten op rekening nr. 431-0066431-53.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij de secretaris van het V.R.G., prof. P. Senaev, tel. 016/23.09.71.

**Instituut Professor Vlerick voor Management
Managementconferenties 1986-1987**

Dinsdag 21 oktober 1986 — «Deregulering: heilzaam of gevaarlijk?»

Inleider: prof. W. Van Gerven, voorzitter van de Bankcommissie.

Dinsdag 18 november 1986 — «Direct Marketing»

Inleider: de heer E. Van Vooren, managing director BBDO/Direct, Brussel.

Dinsdag 16 december 1986 — «Hoe optimaal consultants inschakelen?»

Panel met de medewerking van de heren: L. De Bruyckere, algemeen directeur Vleeswaren Ter Beke; I. De Witte, consultant, zaakvoerder De Witte, Morel & Co p.v.b.a.; Ch. Vanderhaeghen, directeur-generaal Sidel.

Dinsdag 27 januari 1987 — «Kaderleden onder druk»

Inleider: de heer W. Corluy, directeur Generale Bank Antwerpen.

Dinsdag 24 februari 1987 — «Naar een herwaardering van de public-relations-functie in de onderneming»

Inleider: F. Declerck, directeur public-relations, N.V. Philips, Brussel.

Dinsdag 24 maart 1987 — «Helpt training in sociale vaardigheid bedrijfsproblemen oplossen?»

Inleider: de heer M. Buelens, personeelschef Brouwerijen Artois N.V.

Dinsdag 28 april 1987 — «Flexibiliteit door automatisering»

Inleider: prof. dr. ir. R. Van Dierdonck, I.F.C.M.-R.U.G.

Dinsdag 19 mei 1987 — «Fiscale fraude is geen aanvaardbaar risico»

Inleider: de heer L. Huybrechts, substituuat-procureur-generaal Antwerpen; discussant: prof. F. Van Istendaele, K.U.L.

De conferenties hebben plaats in de Academieraadzaal van de universiteit, Voldersstraat 9, te Gent van 19.30u. tot 21.30u. De deelnemingsprijs bedraagt 3.500 fr.

Tax management 1986-1987

Het Post-Universitair Onderwijscentrum van de Vlaamse Economische Hogeschool organiseert het programma Tax Management 1986-1987.

Het programma bestaat uit vier modules:

Module 1: Internationele fiscaliteit: oktober-december 1986.

Module 2: Ondernemingsfiscaliteit: januari-februari 1987.

Module 3: Gezinsfiscaliteit: maart-april 1987.

Module 4: Individuele en collectieve rechten en verweermiddelen: mei-juni 1987.

De seminars worden gehouden op maandag- en vrijdagavond van 17u30 tot 21u33.

Na het volgen van vier modules en het slagen in de evaluatieproeven, wordt het diploma Master in Tax Management afgeleverd.

Inlichtingen: Vlaamse Economische Hogeschool, P.U.O.C. — Mw. H. Decan, Koningsstraat 284, 1210 Brussel. Tel.: 02/217.65.10.

TIJDSCHRIFTEN

Annales de droit de Liège, 1985

nr. 2

Jacquemin, A., Nouvelle économie industrielle, processus sélec-

tifs et comportements stratégiques; Hansenne, J., Le point sur la théorie des troubles de voisinage; Lienard-Ligny, M., Nationalité belge et statut personnel depuis la loi du 28 juin 1984; Dizier-Wilkin, M., Garanties du Fonds d'indemnisation des travailleurs licenciés en cas de fermeture d'entreprises.

nr. 3

Guillite, P. en Dufrane-Warin, B., Documentation juridique belge.

nr. 4

Claeys, P., Charles Goossens. L'homme de science, l'homme d'action; Perin, F., Monarchie, partis et pouvoirs réels?; Merchior, M., Le droit à des élections libres pour le choix du corps législatif dans la jurisprudence de la Commission européenne des droits de l'homme; Vignerou-Zwetkoff, C., Les présupposés théoriques de l'institution référendaire. La participation politique directe: une réponse à l'aliénation politique du citoyen; Scholsem, J.C., Technique fiscale, droit fiscal et politique fiscale; Hotterbeex, M., Le budget de l'Etat: cause ou effet; Doutrelepont, R., Les indicateurs socio-politiques: une approche idéaliste du droit social?

Bank- en financiewezenen, 1985

nr. 7, september

Allaer, P., Some aspects of the International Banking Act of 1978 and its effects on foreign banking operations in the United States; Genie, P., Het Rentefonds: taak en werking.

nr. 8, oktober

Decoodt, P., The third world foreign debt problem? Which solutions? Biron, G., Mont, J. en Noppen, G., Le DTS; Deterck, M., Taux d'intérêt actuariel annuel: base de référence moderne pour les opérations financières; Lamy, R., Les sociétés à portefeuille: concepts et réalités.

nr. 9-10, november

Boeykens, D. e.a., Financiële innovatie en financiering van de overheidsschuld in België.

Journal des tribunaux, 1985

nr. 5353, 2 november

Tallon, D., Dommages et intérêts et exécution en nature; Derouaux, B., Le mode de désignation des prochains exécutifs communautaires et régionaux; Forges, M., noot onder Cass. fr., 10 mei 1983 (art. 2075 B.W., inpandgeving van vordering, niet vastgesteld in titel); Linsmeau, J., Quelques réflexions sur l'article 1133 1° et 2° du Code judiciaire (noot onder Hof Bergen, 1 juni 1982).

nr. 5354, 9 november

Dehousse, F., Un noeu de vipères constitutionnel: le statut des intercommunales et la Cour d'arbitrage.

nr. 5355, 16 november

Rigaux, F., Le contrôle par le pouvoir judiciaire des mesures administratives de privation de liberté prises à l'égard des étrangers;

nr. 5356, 23 november

Simonet, L., La fraude fiscale ou le devoir d'opposition; Wage-mans, M., Réponse; Van Doosselaere, M., Conclusion.

nr. 5357, 30 november

Kebers, A., La loi du 19 juillet 1985 relative à la création de chambres à conseiller unique au sein des cours d'appel; Mahieu, M., noot onder Cass., 28 maart 1985 (taal in gerechtszaken, meerderheid van verweerders in Nederlandstalig landsgedeelte, dagvaarding in het Frans, nietigheid); Van Bunnan, L., noot onder Voorzitter Kort geding Antwerpen, 25 januari 1985 (exclusieve agentuurovereenkomst, duidelijke miskenning van een contractueel beding, opschorting van de opzegging).

nr. 5358, 7 december

Stranart, A.M., La saisie-arrêt entre les mains d'un avocat; Vellu, J., conclusie bij Cass., 21 maart 1985 (kort geding, bevoegdheid van de rechter).